

BIDRAG

TILL

SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK.

III) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 5.

ÅREN

1876—1880.

SKARABORGS LÄN.

1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.

Skaraborgs län, som innefattar den norra delen af landskapet Vestergötland, har icke under de senast förflutna fem åren undergått någon förändring till sina *gränser*. I fråga härom torde således få åberopas, hvad i föregående berättelser finnes omförmäldt. Länets sydligaste punkt är vid 57° 48' nordlig bredd på gränsen till Mo härad af Jönköpings län. Nordligast sträcker det sig till 59° 1', der Gullspångselfven utfaller i Venern. Längst i öster sträcker sig länet till 32° 22' östlig längd från Ferro, hvilken punkt är, der länet vid Vettern sammanträffar med Nerikesgränsen. Den vestligaste punkten är vid foten af Halleberg under 30° 6' östlig längd från Ferro. Då hela länet är beläget vester om den genom nådliga förordningen den 31 maj 1878 angående antagande af en för alla orter inom riket gemensam tidsberäkning bestämda medelmeridian, är således medelsoltiden för hvarje ort inom länet senare än den gemensamma borgerliga tiden. Skilnaden uppgår i jemna minuter räknad minst till 1 minut för den östligaste och högst till 10 minuter för den vestligaste punkten. Enligt senaste tillförlit-

liga uppgift är *länets ytvidd* 74·96 kvadratmil eller 8,563·9 kvadratkilometer, hvaraf belöpa å fastland, öar, holmar och skär uti insjöar 69·93 kvadratmil eller 7,989·3 kvadratkilometer, å öar, holmar och skär i Venern och Vettern 1·53 kvadratmil eller 174·7 kvadratkilometer samt å insjöar 3·5 kvadratmil eller 399·9 kvadratkilometer. De länet angränsande stora sjöarna Venern och Vettern innehålla i ytvidd den förra 48·7406 kvadratmil eller 5,568·4 kvadratkilometer och den senare 16·6184 kvadratmil eller 1,898·6 kvadratkilometer utan att med bestämdhet kan uppgifvas, huru mycket häraf bör anses tillhöra detta län. Af länets invånare belöpa å hvarje kvadratmil 3,444 personer eller å hvarje kvadratkilometer 30 personer; och torde länet i afseende å folkmängdstäthet öfverträffas af allenast Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Blekinge och Kristianstads län.

Ut i länet finnas 6 *städer* alla med egen rådstufvurätt och magistrat samt 7 *domsagor* fördelade i 19 *tingslag*, nemligen Norra Vadsbo, Södra Vadsbo, Gudhems och Kåkindes härads, Vartofta och Frökinds härads, Skänings, Vilske och Valle hä-

INLEDNING

TILL

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetat och utgivet af Statistiska centralbyrån – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kungl. Maj:ts befallninghavande i Stockholms stad och i rikets 24 län avger underdåniga femårsberättelser av statistiskt innehåll.

Berättelserna består av två avdelningar.

Första avdelning består av följande rubriker:

- 1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet**
- 2. Innevånare**
- 3. Näringar**
- 4. Kommunikationsanstalter och varubyten**
- 5. Kameralförhållanden**
- 6. Politi.**

Andra avdelning är en tabellbilaga.

Statistiska centralbyrån samlar in och utger ett sammandrag för hela riket av samtliga femårsberättelsernas huvudsakliga innehåll.

Föregångare:

Kongl. maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1822-1851/55.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Underdånig berättelse	1-34.
1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.....	1.
2. Invånare.....	2.
Tab. Litt. A. Fångantalet i länshäktet.....	5.
3. Näringar.....	8.
4. Kommunikationsanstalter och varubyten.....	17.
Tab. Litt. B. Minuthandel med och utskänkning af spirituösa drycker under åren 1876-1881.....	21.
5. Kameralförhållanden.....	22.
Tab. Litt. C. Utländingar tillhörig fast egendom inom länet vid 1880 års slut.....	22.
Tab. Litt. D. Aktiebolag tillhörig fast egendom inom Skaraborgs län år 1880.....	23-25.
Tab. Litt. E. Egendomar af fideikommissnatur inom Skaraborgs län år 1880.....	25-27.
6. Politi.....	28.
Tab. Litt. F. Uppgift på Skaraborgs läns enskilda banks ställning vid utgången af hvart och ett af nedannämnda år.....	31.
Tab. Litt. G. Skaraborgs läns ränte- och kapitalförsäkringsanstalt åren 1876-1880.....	32.
Tabellbilagor	35-44.
Tab. N:o 1. Folkmängden i Skaraborgs län åren 1876-1880.....	35.
Tab. N:o 2. Allmänna vägar och skjutsning i Skaraborgs län åren 1876-1880.....	36.
Tab. N:o 3. Hemman och jordlägenheter samt stadsjordar m. m. i Skaraborgs län år 1880.....	37.
Tab. N:o 4. Brandförsäkringsinrättningarnes verksamhet i Skaraborgs län åren 1876-1880.....	38.
Tab. N:o 5. Fromma stiftelser, stipendiefonder, pensionsanstalter, sjukkassor och dermed jemförliga inrättningar i Skaraborgs län år 1880.....	40.

BIDRAG

TILL

SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK.

III) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 5.

ÅREN

1876—1880.

SKARABORGS LÄN.

1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.

Skaraborgs län, som innefattar den norra delen af landskapet Vestergötland, har icke under de senast förflutna fem åren undergått någon förändring till sina *gränser*. I fråga härom torde således få åberopas, hvad i föregående berättelser finnes omförmäldt. Länets sydligaste punkt är vid 57° 48' nordlig bredd på gränsen till Mo härad af Jönköpings län. Nordligast sträcker det sig till 59° 1', der Gullspångselfven utfaller i Venern. Längst i öster sträcker sig länet till 32° 22' östlig längd från Ferro, hvilken punkt är, der länet vid Vettern sammanträffar med Nerikesgränsen. Den vestligaste punkten är vid foten af Halleberg under 30° 6' östlig längd från Ferro. Då hela länet är beläget vester om den genom nådliga förordningen den 31 maj 1878 angående antagande af en för alla orter inom riket gemensam tidsberäkning bestämda medelmeridian, är således medelsoltiden för hvarje ort inom länet senare än den gemensamma borgerliga tiden. Skilnaden uppgår i jemna minuter räknad minst till 1 minut för den östligaste och högst till 10 minuter för den vestligaste punkten. Enligt senaste tillförlit-

liga uppgift är *länets ytvidd* 74·96 kvadratmil eller 8,563·9 kvadratkilometer, hvaraf belöpa å fastland, öar, holmar och skär uti insjöar 69·93 kvadratmil eller 7,989·3 kvadratkilometer, å öar, holmar och skär i Venern och Vettern 1·53 kvadratmil eller 174·7 kvadratkilometer samt å insjöar 3·5 kvadratmil eller 399·9 kvadratkilometer. De länet angränsande stora sjöarna Venern och Vettern innehålla i ytvidd den förra 48·7406 kvadratmil eller 5,568·4 kvadratkilometer och den senare 16·6184 kvadratmil eller 1,898·6 kvadratkilometer utan att med bestämdhet kan uppgifvas, huru mycket häraf bör anses tillhöra detta län. Af länets invånare belöpa å hvarje kvadratmil 3,444 personer eller å hvarje kvadratkilometer 30 personer; och torde länet i afseende å folkmängdstäthet öfverträffas af allenast Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Blekinge och Kristianstads län.

Ut i länet finnas 6 *städer* alla med egen rådstufvurätt och magistrat samt 7 *domsagor* fördelade i 19 *tingslag*, nemligen Norra Vadsbo, Södra Vadsbo, Gudhems och Kåkindes härads, Vartofta och Frökinds härads, Skänings, Vilske och Valle hä-

rads, Åse, Viste, Barne och Laske härads samt Kinne, Kinnefjerdings och Kållands härads. De tre förstnämnda domsagorna äro hvar för sig delade i endast två tingslag, hvadan i dem tillämpas den genom kungl. förordningen den 17 maj 1872 påbudna nya ordning för de lagtima tingens hållande. Öfriga domsagor äro hvar för sig fördelade i tre tingslag utom Barne m. fl. härads, som sönderfaller i fyra tingslag, af hvilka likväl Åse och Viste härad hafva gemensam tingstad.

I administrativt hänseende är länet indeladt i 7 *fögderier*, hvilka sammanfalla med domsagorna, 27 *länsmansdistrikt* och 263 lands- och 6 stads-*kommuner*. *Häradena* äro 15, af hvilka såsom ofvan blifvit antydt ett, nemligen Vadsbo, är deladt i två *fögderier*.

Kyrkosocknarna uppgå städerna inberäknade till 269, fördelade på 98 pastorat. Af dessa pastorat tillsammans med 7 pastorat inom Elfsborgs län äro bildade 12 kontrakt jemte domprosteriet, alla tillhörande Skara stift.

Genom nådiga kungörelsen den 7 mars 1879 har staden Lidköping fått sig förunnad *stapelstads-* samt nederlags- och transitupplagsrätt, men öfriga fem städer inom länet äro icke i åtnjutande af sådan rättighet.

Beträffande *länets indelning* äro under ifrågavarande tid följande beslut meddelade.

a) Genom kungl. brefvet den 14 mars 1879 förordnades, att det kyrkoherden i Falköping på lön anslagna bostället, Prestbolet N:o 1 om två mantal, skulle med 1880 års ingång i judicielt, administrativt och ecklesiastikt hänseende skiljas från Luttra socken och Vartofta härad samt i stället förenas med Falköpings stad.

b) Kungl. Maj:t har enligt nådigt bref den 9 april 1879 föreskrifvit, att hemmanen $\frac{1}{4}$ mantal frälse Vägen N:o 1, $\frac{1}{8}$ mantal skatte Svarfvareboden N:o 1, $\frac{1}{8}$ mantal skatte Bodan N:o 1, $\frac{1}{8}$ mantal skatte Gamlegården N:o 1, $\frac{1}{4}$ mantal frälse Laggarebo och $\frac{1}{4}$ mantal skatte Kärr N:o 1 skulle i administrativt hänseende förläggas från Bärebergs socken af Viste härad till Främmostads socken i samma härad, hvilken sistnämnda socken dessa hemman redan i kyrkligt och kommunalt hänseende tillhöra.

c) Likaledes har Kungl. Maj:t enligt nådigt bref den 15 augusti 1879 föreskrifvit, att $\frac{1}{16}$ mantal kronoskatte Ekarp Lillegården skulle från och med år 1880 i såväl administrativt som kyrkligt och kommunalt hänseende öfverflyttas från Brismene till Börstigs socken, båda inom Frökinds härad.

d) Genom kungl. bref den 10 december 1880 är förordnadt, att hemmanen ett mantal Brännebacka N:o 1 och ett mantal Astranna Bergsgården N:o 1 skulle från och med innevarande år i kyrkligt hänseende förläggas från Sals till Flo församling, båda i Åse härad.

Härigenom hafva visserligen några *oregelbundenheter i länets indelning* blifvit afhjelpade, men en stor mängd sådana kvarstår ännu; och torde i afseende härå få hänvisas till den af Statistiska Centralbyrån år 1878 utgifna redogörelse för *fögderier*,

Länets indelning. Väderleksförhållanden. Tab. N:o 1.

landsfiskals- och länsmansdistrikten m. m., benämnd »Sveriges administrativa indelningar», äfvensom till »anmärkningar vid Skaraborgs län» uti den af samma embetsverk offentliggjorda uppgift å folkmängden inom hvarje kommun, härad, tingslag, domsaga och stad, länsviis, den 31 december 1880.

I afseende å länets naturbeskaffenhet anhåller Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande få hänvisa till hvad som finnes omförmäldt uti den för åren 1856—1860 afgifna underdåniga berättelse. Några kortfattade uppgifter angående *väderleksförhållandena* inom länet torde dock böra här tilläggas.

Länets skilda delar synas icke i fråga om värmegraden förete några väsentliga olikheter, om man undantager den högt belägna Tiveden, der temperaturen i allmänhet lär vara lägre än i länets öfriga orter. Medeltemperaturen för länet i dess helhet kan antagas till omkring + 6°. Viinterns medeltemperatur utgör omkring — 3 $\frac{1}{2}$ °, vårens + 5°, sommarens + 15 $\frac{1}{2}$ ° och höstens + 6°. Mellan högsta observerade värmegraden och högsta köldgraden är skillnaden ganska betydlig. Sålunda kan hvar sjette eller sjunde sommar värmegraden någon dag i juli eller augusti månad uppgå till mera än + 30°, då deremot någon gång hvar tionde år kölden under vintern kunnat nedgå till — 32°. I afseende å nederbörden är icke att särskildt anmärka annat, än att den allmänt påstås vara något större öster än vester om Billingen. Stormar förekomma väl, men sällan så våldsamma, att de förorsaka förödelse. För trafiken hinderliga snöstormar äro deremot under vintrarne ganska vanliga. Torr, kall och isig blåst under våren hörer till ortens egendomligheter. Den kallas »vårnare».

Vid 1880 års slut voro *ekonomiskt kartlagda* Vartofta, Frökinds, Vilske, Laske, Skånings, Gudhems, Kåkind, Valle och Kinnefjerdings härad samt största delen af Vadsbo härad. Generalstabens topografiska afdelning påbörjade samma år den *topografiska* kartläggningen af länet; och hafva dessa arbeten omfattat delar af Vartofta, Gudhems och Kåkind härad. Arbetena för tillvägbringande af ett *geologiskt* kartverk öfver riket hafva ännu icke blifvit utsträckta till detta län.

Bland äldre *tryckta arbeten*, hvilka innehålla beskrifning öfver och upplysningar om Skaraborgs län, kunna nämnas »Topografiska och statistiska uppgifter om Skaraborgs län», »Statistik öfver Skaraborgs län» af Nils Carlén, »Kinnefjerdings och Kållands härad samt staden Lidköping» beskrifna af Claës Johan Ljungström.

Under femårsperioden hafva utkommit »Vartofta och staden Falköping» beskrifne af bemälda Ljungström, »Skaraborgs läns adresskalender 1880» utgifven af Richard Julius Geintschein samt af Magnus Höjers arbete »Konungariket Sverige» 37:de till och med 41:sta häftena, hvilka afhandla Skaraborgs län. Derjemte torde böra omnämnas ett från Sveriges geologiska undersökning utkommet arbete, benämndt »Halle- och Hunnebergs Trapp» geognostiskt och mikroskopiskt undersökt af E. Svedmark.

2. Invånare.

Folkmängden. Bilagda **tabell N:o 1** utvisar, att länets folkmängd vid 1880 års slut utgjorde enligt presterskapets anteckningar 257,942 och enligt mantalslängderna 259,720.

De mantalsskrifne invånarna voro vid nämnda tidpunkt sålunda fördelade å länets särskilda förvaltningsområden:

	Mankön.	Qvinkön.	Båda könen.
Norra Vadsbo fögderi	14,625	15,213	29,838
Södra Vadsbo "	17,308	17,402	34,710
Sköfde "	15,442	16,258	31,700
Vartofta "	18,153	19,088	37,191
Skara "	15,630	16,257	31,887
Barne "	19,397	20,141	39,538
Lidköpings "	18,057	18,748	36,805
Mariestad	1,151	1,518	2,669
Skara	1,345	1,805	3,150
Lidköping	2,205	2,731	4,936
Sköfde	1,458	1,798	3,256
Hjo	668	784	1,452
Falköping	1,200	1,388	2,588
Summa	126,639	133,081	259,720

Vid 1875 års slut uppgick folkmängden enligt presterskapets anteckningar till 252,724 och enligt mantalslängderna till 250,924, hvadan de i länet »kyrkoskrifne» invånarnes antal, hvilket vid femårsperiodens början öfversteg de mantalsskrifnes med 1,800, under denna tid ökats med allenast 5,218, då deremot 8,796 mantalsskrifne invånare tillkommit, så att vid femårsperiodens slut dessas antal öfversteg de kyrkoskrifnes med 1,778.

Enligt mantalslängderna har *folkmängden ökats* under åren:

1856—1860 med	13,814 personer.
1861—1865 "	15,481 " "
1866—1870 "	7,873 " "
1871—1875 "	8,337 " "
1876—1880 "	8,796 " "

Folkmängdens tillväxt under den sistnämnda femårsperioden har således varit större än under de två närmast föregående men betydligt mindre än under de två derförut tillämdalupne. Men ehuru den absoluta folkmängdstillökningen varit ganska afsevärd, har den likväl icke varit jemnt fortgående, enär folkmängden, efter att under hvarje af de fyra första åren hafva tillvuxit, år 1880 undergått en ganska betydlig minskning, belöpande sig enligt presterskapets anteckningar till icke mindre än 2,855 och enligt mantalslängderna till 296.

Hänvisande i öfrigt till förut nämnda tabell N:o 1 anser sig Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande böra här sammanställa följande kända sifferuppgifter rörande de faktorer, som hafva inverkan å folkmängdens till- eller aftagande:

År	Tillökning.		Minskning.		Öfverskott.
	Lefvande födde.	Från utrikes ort inflyttade.	Aftidne.	Till utrikesort utflyttade.	
1876.....	7,296	57	4,172	246	2,935
1877.....	7,601	37	3,904	213	3,521
1878.....	7,104	34	3,612	227	3,299
1879.....	7,284	31	3,667	721	2,927
1880.....	7,093	21	4,628	2,486	—
Summa	36,378	180	19,983	3,593	12,682

Dessa siffror ådagalägga, att, om inga andra faktorer varit gällande än å ena sidan tillkomsten af lefvande födde och från utrikes ort inflyttade samt å andra sidan afgång genom dödsfall och utflyttning till utrikes ort, så skulle till och med under det särdeles ogynsamma året 1880 folkmängden icke hafva minskats samt tillväxten under hela femårsperioden uppgått till 12,682 personer eller 7,464 mera än enligt presterskapets anteckningar och 3,886 mera än den af mantalslängderna angifna. Af detta förhållande måste dragas den slutsats, att utflyttningen från länet till andra delar af riket, hvarom Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande icke är i tillfälle lemna närmare upplysning, varit ganska betydande. En stor del af de sålunda utflyttade torde bestå af tjenstehjon, hvilka från detta såväl som antagligen från de flesta andra län årligen erhålla anställning i de större städerna, företrädesvis Stockholm och Göteborg. Men i öfrigt finnes icke någon känd anledning, hvarför befolkningen i detta län skulle hafva särskild benägenhet att utflytta till andra delar af riket. Ensamt häri torde icke heller böra sökas orsaken till den ofvan anmärkta stora skiljaktigheten emellan det beräknade öfverskottet å ena och den uppgifna folkmängdstillväxten å andra sidan. Mycket torde härvid vara beroende af ofullständigheter och oegentligheter i de anteckningar, som ligga till grund för folkmängdsuppgifterna. Salunda inträffar icke sällan, att personer, som erhållit utflyttningens betyg från en socken, försumma att med dess företeende låta skriva sig inom annan församling; och ofta röjer sig hos vederbörande en särskild benägenhet att få från församlingarnas längder uteslutne sådana personer, som befaras komma att falla fattigvården till last. Häri torde ock, åtminstone i viss mån, vara att söka orsaken till skiljaktigheten emellan uppgifterna angående den kyrkoskrifna och mantalsskrifna befolkningen, hvilken skilnad vid femårsperiodens slut varit i så måtto särskildt anmärkningsvärd, att, i strid emot hvad förut alltid varit förhållandet, den mantalsskrifna befolkningen i antal, så i städerna, med endast ett undantag, som å landsbygden, icke obetydligt öfverstigit den kyrkoskrifna. En annan förklaringsgrund till berörda skiljaktighet skulle måhända kunna sökas uti de inom länet talrikt förekommande oregelbundenheter i den administrativa och kyrkliga indelningen.

I det föregående är redan omförmäldt, hurusom *utvandringen*, hvilken till den ojemförligt största delen haft Amerika till mål, under hvarje af åren 1876, 1877 och 1878 varit af jemförelsevis ringa betydenhet men, efter att år 1879 hafva uti en för fosterlandsvännen oroväckande grad tilltagit, slutligen år 1880 uppnått en sådan omfattning, att hittills icke något år de utvandrandes antal varit så stort.

Det är otvifvelaktigt, att härtill i väsentlig mån bidragit den betydliga minskning i tillfällen till arbetsförtjenst, som uppkommit genom afslutandet af de under åren 1870—1875 inom länet pågående jernvägsanläggningar och genom den i följd af tryckta penningeförhållanden under större delen af femårsperioden fortgående inskränkningen i all industriel verksamhet. Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande kan ock instämma i det af Statistiska Centralbyrån uttalade omdöme, att »en mot förra tider stegrad känslighet för motgångar i hemmet, hvilken utan tvifvel sammanhänger med stegrade anspråk i lefnadssättet, kan blifva en ökad anledning för många att söka sin lycka annorstädes», hvartill dessutom icke få kända sig dragne endast

af medfödd böjelse för ombyte och äfventyr. Mest torde dock utvandringen främjas genom de från redan utflyttade svenskar tid efter annan ingående underrättelserna om gynsamma näringsförhållanden i deras nya fädernesland och af dem derstädes vunnne lycka och framgång. Icke sällan har inom detta län inträffat, att personer, som utvandrat till Amerika, efter ett eller annat års vistelse derstädes till anförvandter hemsändt penningar för öfverfarten eller redan för sådant ändamål utlösta biljetter.

Invandringen under ifrågavarande fem år är icke af beskaffenhet att ådraga sig någon särskild uppmärksamhet.

På grund af folkmängden sänder länet till riksdagen 8 ledamöter af första kammaren och af den andra 1 ledamot för städerna Mariestad, Skara och Sköfde, 1 för städerna Lidköping, Hjo och Falköping och 1 för hvarje af länets sju domsagor eller tillsammans 9 ledamöter.

I afseende å befolkningens *gudsfruktan, laglydnad och sedlighet* yttras uti de år 1845 utkomna »Topografiska och Statiska uppgifter om Skaraborgs län», bland annat: »Menighetens religionsbegrepp äro helt och hållet beroende af den omsorg och det nit, hvarmed dessa begrepp af presterskapet befordras och klargöras. En rättskaffens religionslärare finner i detta län ett folklynnne, som, i allmänhet lungt, fridsamt och ordningsälskande, lätt uppfattar och troget följer de lärdomar, hvilka med värdiga efterdömen upplysas och styrkas. Afvikelser härifrån förekomma, men endast såsom undantag; hvaremot sedligheten, rotfästad i nationallynnet och stärkt af religionsundervisningen, kan anses såsom grunddragen i folkets karaktersskildring. Grofva brott äro mindre vanliga och utbroten af vildsinne förekomma nästan endast såsom följder af dryckenskap. Äfven denna last har blifvit mindre allmän, synnerligen bland ungdomen, genom uppmaningar och efterdömen från de bildade klasserna». Med tillfredsställelse kan Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande äfven på det nu lefvande släktet tillämpa detta omdöme. Vägledt af ett upplyst, rättskaffens och pligttroget presterskap omfattar folket fortfarande med kärlek religionens läror, och vantron har här ännu icke funnit någon lämplig jordmån. De allmänna gudstjensterna äro, åtminstone på de flesta ställen, icke mindre besökta än fordom, och mot det sätt, hvarpå sabbaten hålles i helgd, kan i allmänhet icke med fog framställas anmärkning. Visserligen synes hägen att vid sidan af de allmänna gudstjensterna samlas till gemensamma andaktsutöfningar hafva tilltagit, och, enligt hvad från två fögderier inberättats, hafva några nya bönehus under ifrågavarande tidrymd tillkommit, hvarjente flere s. k. nattvardsföreningar bildats; men, om än den andliga rörelse, som legat till grund härför, och den deraf föranledda lekmanaverksamheten icke alltid kunnat af presterskapet gillas eller med välvilliga ögon betraktas, kan denna rörelse likväl ingalunda åberopas såsom bevis på frånvaro af godsfruktan utan bör väl snarare anses som ett tecken dertill att folkets religiösa känsla är mera lifvig än tillföreene.

Enligt senaste för Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande tillgängliga uppgift funnos år 1875 inom länet, förutom 30 *mosaiska trosbekännare*, 47 *baptister*, 13 *mormoner* och 14 *odöpta barn*. Huruvida mormoner ännu finnas inom länet, kan Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande icke med bestämdhet uppgifva. All anledning saknas dock till antagande att deras antal ökats. Deremot är det icke osannolikt, att baptismen vunuit

flere anhängare. Någon särskild församling har emellertid icke blifvit af dem eller andra främmande trosförvandter författningsenligt bildad. Icke heller har genom afvikande religiösa åsigt gifvits anledning till särskilda åtgärder från den borgerliga myndighetens sida i vidsträcktare mån än att, sedan anmäldt blifvit, att en ännu icke adertonårig och således till utträdande ur svenska kyrkan oberättigad qvinna i Sköfde, hvilken omfattat baptismens läror, icke kunnat förmås till inställelse vid den i gällande kyrkohandbok påbudna allmänna nattvardsundervisningen, Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande uppå derom af qvinnans fader gjord framställning föreskrifvit, att magistraten i Sköfde finge på fadrens begäran meddela sådan handräckning, som kunde erfordras för att sätta honom i tillfälle att i förhållande till sin dotter utöfva honom tillkommande faderlig myndighet samt bringa nämnda omyndiga och under fadrens målsmanskap stående barn till skyldig hörsamhet och åtlydnad af hans berättigade bud och befallningar.

Af chefens för Justitiedepartementet senaste tillgängliga embetsberättelse inhemtas, att under år 1879 till samtliga underdomstolar i riket inkommit 41,952 tvistemål eller 92 mål på 10,000 invånare, och att under samma år anhängiggjorts 53,799 brottmål eller 118 mål på 10,000 invånare. Motsvarande siffror för Skaraborgs län äro 1,606 *twiste-* och 1,267 *brottmål* eller 62 af de förra och 49 af de senare på 10,000 invånare. Samma år belöpte af de inom länet åtalade gröfre brott 28 på 10,000 invånare, då deremot för hela riket förhållandet mellan åtalade gröfre brott och folkmängden varit som 39 : 10,000. Uppgifterna i nämnda hänseenden för de tre närmast föregående åren utfalla nästan ändå gynsammare för länet; och af Fångvårdsstyrelsens berättelse för år 1879 kan inhemtas, att antalet af de i länet födde, under året nykomne straffarbetsfångar förhållit sig till folkmängden som 1 : 3,673, samt att endast fem län haft att uppvisa ett gynsammare förhållande.

I sammanhang med nu gjorda anteckningar torde böra meddelas följande uppgift angående *fångantalet i länshäktet*, tab. Litt. A.

Visserligen framgår häraf det i och för sig beklagliga förhållande, att antalet ransakningsfångar varit mer än dubbelt större än under nästföregående femårsperiod. Vid denna omständighet kan dock icke fästas synnerligt stor vikt, då i betraktande tages, att antalet af fångar, som undergått straffarbete, icke i någon mån ökats.

De vid domstol åtalade *fylleriförseelsernas* antal har utgjort:

År 1876 i städerna.....	372,	å landet.....	99.
» 1877 »	529,	»	91.
» 1878 »	370,	»	81.
» 1879 »	276,	»	77.
» 1880 »	351,	»	80.

Såsom i föregående femårsberättelser blifvit anmärkt, kunna dock dessa uppgifter icke anses innebära ett tillförlitligt vittnesbörd om dryckenskapslastens utbredning. Vore förhållandet sådant, skulle af uppgifterna framgå, att missbruket af rusdrycker under ifrågavarande tidrymd tilltagit. Men så är ej fallet. Från alla delar af länet vitsordas, att missbruket af spritdrycker såväl som fylleriförseelsernas antal i allmänhet af-

tagit, hvartill måhända i någon mån bidragit polismyndigheternas genom åtalens mängd ådagalagda större nit vid befrande af dylika förseelser. *Förbrukningen af vin och maltdrycker* har deremot i icke oväsentlig mån tilltagit, dock synes inom kommunerna allt mer och mer omfattas åsigten om nödvändigheten för dem att begagna sig af de uti kungl. förordningen den 18 september 1874 anvisade utvägar att hämma dessa dryckers missbrukande. Det låter sig emellertid icke förnekas, att vid marknader och andra tillfällen, då folksamlingar ega rum, bruket af rusgifvande drycker icke alltid kan inskränkas inom måttlighetens gränser, likasom erkännas måste, att hos befolkningen ännu fortlever det, äfven bland de bildade klasserna icke alldeles ovanliga föreställningssättet, att förmågan af rusdryckers förtärande i myckenhet skulle innebära ett särskildt prof på manhaftighet. Men det är anledning hoppas, att stigande upplysning och nykterhetsföreningarnes föredömen skola, understödda af embetsmyndigheternas och kommunernas eniga samverkan, allt jemnt frånrýcka dryckenskapslasten flera af dess offer.

Lofgifven *minuthandel med och utskänkning af spritdrycker* har egt rum på följande sätt:

År	Minuteringsställen.					Utskänkingsställen.							
	Marstrand.	Skara.	Lidköping.	Skövde.	Hjo.	Landsbygden.	Marstrand.	Skara.	Lidköping.	Skövde.	Hjo.	Falköping.	Landsbygden.
1876	1	1	2	1	1	5	5	2	10	6	4	6	3
1877	1	1	2	1	1	5	5	2	10	6	4	6	3
1878	1	1	2	1	1	4	5	2	10	6	4	6	3
1879	1	1	2	1	1	3	5	2	10	6	4	6	2
1880	1	1	2	1	1	4	5	2	10	6	4	6	2

Oloflig försäljning af dylika drycker, hvarför personer blifvit vid domstol sakfälda, har förekommit i följande fall:

	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.
I städerna	2	7	2	7	2
På landsbygden	38	34	19	38	30
Summa	40	41	21	45	32
	1871.	1872.	1873.	1874.	1875.
Under nästföregående fem år summa	141	123	75	59	46
	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
Under derförut tillämdalupna fem år summa	141	155	177	207	161

Häraf visar sig således, att lönkrögeriet lyckligtvis fortfarande varit i starkt aftagande.

Oloflig brännvinstillverkning har icke förekommit, men under år 1878 har en person blifvit dömd till ansvar för begagnande, under lofgifven tillverkning, af redskap med dold öppning.

Visserligen hafva giftermålen inom länet icke i fråga om talrikhet företett sådana på folkmängdstillväxten inverkan egendomligheter, som tarfvat särskild förklaring eller bort till sina orsaker utredas, men äktenskapet är af så djup betydelse för folkets sedliga lif, att Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande anser sig böra, med ledning af tillgängliga uppgifter, här meddela följande redogörelse för ingångna och upplösta äktenskap:

År	Ingångna äktenskap.		Upplösta äktenskap.			
	Antal.	På 10,000 invånare belöpande antal.	Genom mannens död.	Genom kvinnans död.	Genom skilsmessa.	Summa.
1876	1,647	68	597	492	8	1,097
1877	1,721	67	668	477	5	1,150
1878	1,537	60	570	455	4	1,029
1879	1,498	58	587	459	10	1,056
1880	1,521	59	717	528	9	1,254
Summa	7,924	—	3,139	2,411	36	5,586

Tab. Litt. A.

Fångantalet i länshäktet.

År	Rausakningsfångar för hvarjehanda brott.		Straffångar för undergående af												Betlare, lösdrivare och försvars-löse.		Transport-fångar.		Bysatte.	Sina för-äldrar ät-följande barn.	Summa i länshäk-tet förvarade per-soner.
			Döds- straff.		Straffar-bete i 2 år och derunder.		Straffar-bete på bestäm-d tid öfver 2 år.		Straffar-bete för lifstid.		Fängelse- vid vatten- och bröd.		Enkelt fängelse.								
			m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.							
1876	83	9	—	—	69	7	27	2	2	—	131	14	32	4	146	25	14	—	—	2	567
1877	76	15	—	—	66	14	26	3	—	—	165	17	42	8	123	19	8	—	1	3	586
1878	85	12	—	—	58	14	10	1	2	—	219	22	29	3	171	18	8	—	—	3	655
1879	85	8	—	—	53	8	17	3	1	—	168	17	40	7	190	22	6	—	—	5	630
1880	93	17	—	—	70	15	16	2	—	1	167	18	42	8	211	43	4	—	—	13	720
Summa	422	61	—	—	316	58	96	11	5	1	850	88	185	30	841	127	40	—	1	26	3,158
Medeltal i hela tal pr år	85	13	—	—	64	12	20	3	1	1	170	18	37	6	169	26	8	—	—	6	632
» under nästföregående 5 år	36	10	—	—	77	12	8	1	1	1	218	36	20	10	82	12	5	1	—	6	536

Under ifrågavarande tidrymd hafva således ingåtts 2,338 äktenskap flere än de som blifvit upplösta. De ingångna äktenskapens antal öfverstiger med 288 summan af de under föregående femårsperioden ingångna, hvilken summa uppgick till 7,636.

Af lefvande födda barn utgjorde de *oäkta*:

År 1876	6·10 procent.
» 1877	6·25 »
» 1878	5·90 »
» 1879	6·25 »
» 1880	6·60 »

Dessa tal ådagalägga ett för omdömet om folkets sedlighet gysammare förhållande än under nästföregående fem år, då procenttalet icke något år nedgick under 6·74. Procenttalen äro dessutom icke obetydligt lägre än medelprocenttalen för hela riket, hvilka uppgått år 1876 till 10·02, år 1877 till 9·87, 1878 till 9·74, år 1879 till 9·93 och år 1880 till 10·23.

De i föregående femårsberättelser omförmälda *förlikningsnämnder* hafva icke under ifrågavarande tidrymd utöfvat någon verksamhet.

Om nu vidrörda företeelser, öfverhufvud taget, må anses innebära ett fördelaktigt vittnesbörd om befolkningens laglydnad och sedlighet och således äro egnade att hos en hvar, som nitälskar för dess väl, väcka tillfredsställelse, så visar deremot ofvan intagna uppgift angående fångantalet i länsfängelset på ett förhållande, som, äfven om det icke för närvarande medför en för samhället verkligt hotande fara, likväl bör allvarligt uppmärksammas, nemligen det s. k. *lösdrifveriets* tilltagande. Af nämnda uppgift inhemtas, att antalet af de till länsfängelset insända försvarslöse och betlare, hvilket under åren 1871—1875 uppgått till sammanräknadt 471, under ifrågavarande fem år utgjort tillsammans 968.

Visserligen är denna betydliga tillväxt till en del beroende af den noggrannare polisuppsigt, som under de senare åren kunnat åstadkommas genom förstärkning af polisstyrkan på landsbygden och hvilken uppsigt särskildt varit rigtad mot de i trakten af Karlsborgs fästning och under mötestiderna å Axevalla hed kringsvärande lösaktiga kvinnor; men det verkliga tilltagandet af lösdrifveriet, hvilket helt visst finner sin motsvarighet inom de flesta af rikets öfriga län, är i allt fall tillräckligt stort för att väcka bekymmer och låta oss befara, att tillståndet här i riket skall i nämnda hänseende blifva lika beklagligt, som det redan är i grannlandet Danmark enligt sammanstående vittnesbörd af alla de polistjenstemän, som under innevarande års fjerde Nordiska juristmöte i Köpenhamn samlades för särskild gemensam öfverläggning i ämnet. Det tillkommer icke Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande, äfven om nödig insigt i detta grannliga ämne stode till Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes förfogande, att här söka afgifva något yttrande angående sättet för det anmärkta missförhållandets afhjelpande, helst frågan härom, åtminstone i viss mån, redan utgör föremål för behandling af utsedde komiterade. Dock vägar Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande på grund af den erfarenhet, som vunnits under de flera gånger i hvarje vecka återkommande förhören och samtalen med försvarslöse och betlare, uttala den åsigt, att det onda icke kan afhjelpas endast

genom åtgärder rigtade mot dess verkningar. Det måste angräpas vid roten.

Om folkets *lynne, lefnadssätt och bruk* är ej egentligen att omförmäla annat eller mera, än som redan i föregående femårsberättelsen blifvit anfördt. Med ett i allmänhet fogligt och stilla sinne förenar befolkningen arbetsamhet och en viss till ordspråk blifven böjelse att spara och hushålla. Men dessa i grunden goda egenskaper synas icke alltid vara understödde af tillräcklig företagsamhet och drift. Dock torde äfven i afseende härå framsteg vara gjorda, ehuru de, särskildt under större delen af femårsperioden, tryckta näringsförhållandena icke varit egnade att frankalla synnerlig lust för nya företag.

Inom alla klasser råder i förhållande till samhällsställning och förmögenhetsvilkor enkelhet i *lefnadssätt* och *klädedragt*. Den senare företer numera ej hos allmogen någon egendomlighet.

Användandet af *födoämnen* har icke undergått annan förändring än att, enligt hvad från alla delar af länet vitsordas, förbrukningen af kaffe tilltagit. Potatis utgör fortfarande den fattigare befolkningens hufvudsakligaste näringsmedel.

I staden Sköfde, der *nybyggnader* till ett jemförelsevis synnerligen betydligt antal förekommit och hvarest tillgången på tegel, kalk och sand är ovanligt god, har användandet af stenhus i anmärkningsvärd grad tilltagit. Men i öfrigt äro trähusen fortfarande de vanligaste. De s. k. gjuthusen hafva dock äfven på landsbygden börjat komma i bruk. I byggnadssättet röjer sig en alltjemt tilltagande benägenhet för prydlighet och bekvämlighet.

Egendomliga *folknöjen* äro ej att omförmäla. Danstillställningar och marknadsbesök utgöra fortfarande allmogens hufvudsakligaste förlustelser.

Att ett framåtskridande i *upplysning* och *bildning* skall vara att bemärka hos befolkningen, i mån som förbättringarna i folkskoleväsendet hunnit utöfva sin välgörande verkan å de till mögen ålder komna årsklasserna, har varit att hoppas; och erfarenheten har dess bättre gifvit vid handen, att en sådan förhoppning blifvit och allt jemt blifver förverkligad. Befolkningens deltagande i allmänna sammankomster för behandling af offentliga och kommunala angelägenheter bära tydliga och tillfredsställande vittnesbörd om en allmänt spridd folkbildning, som sätter dem, hvilka äro utrustade med goda själsförmögenheter, i tillfälle att på egen hand förskaffa sig ganska omfattande insigter rörande landets förvaltning. Den stigande folkbildningen röjer sig äfven genom tilltagande håg för läsning. Sålunda vitsordas från flera delar af länet, att hågen för anlåtande af *sockenbiblioteken* tilltagit. Dessas sammanräknade antal utgör nu, såvidt känt är, 140, hvaraf 1 i hvarje af städerna Mariestad, Lidköping och Hjo, 14 i Norra Vadsbo, 19 i Södra Vadsbo, 16 i Sköfde, 17 i Vartofta, 21 i Skara, 14 i Barne och 36 i Lidköpings fögderi. Det bör i sammanhang härmed erinras, att i staden Skara finnes tillgång till det rikhaltiga stiftsbiblioteket.

Då *läsning af tidningar* numera utgör ett ingalunda ovigtigt bildningsmedel, torde det icke sakna intresse att erhålla kännedom om de inom länet mest lästa tidningars spridning. En i detta hänseende så vidt möjligt tillförlitlig uppgift för år 1880 meddelas här:

	Antal prenumeranter		Summa.
	i stad.	å landet.	
Post och Inrikes tidningar.....	27	16	43
Nya Dagligt Allehanda, begge upplagorna	89	154	243
Aftonbladet	36	36	72
Stockholms Dagblad, landsortsupplagan.....	223	229	452
Dagens Nyheter	112	109	221
Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning	77	68	145
Göteborgs-Posten	125	151	276
Fäderneslandet	69	158	227
Figaro	43	48	91
Ny Illustrerad tidning	72	45	117
Nerikes Allehanda	21	42	63
Allehanda för Folket	128	257	385
Svenska medborgaren	31	194	225
Väktaren	29	85	114
Missionstidning	66	152	218
Missionstidning för Israel	20	34	54
Pietisten	15	27	42
Svenska Veckobladet	312	1,792	2,104
Svenska tidningar	135	782	917
Arbetarens vän	62	114	176

I denna uppgift äro icke intagne de i hvarje af länets städer utkommande tidningar, hvilka i allmänhet äro spridda endast inom den stad, der de utgifvas, och orten deromkring, men der träffas i de flesta hem.

Länets naturförhållanden äro i allmänhet gynsamma för folkets *fysiska utbildning*, och några särskilda derpå menligt inverkan omständigheter äro ej att omförmåla. Befolkningen utmärker sig också här som i de flesta andra svenska landskap för kraft och uthållighet. Inom de fattigare klasserna hämmas likväl mången i sin utveckling genom tidig sjukdom, hvilken lemnas utan erforderlig uppmärksamhet, men antagligen kunnat med ändamålsenlig behandling botas. Derom bära de årliga beväringmönstringarna ofta talande vittnesbörd. Om kvinnorna än icke i allmänhet kunna anses fullt utbildade vid den ålder, då de enligt svensk lag äro berättigade att träda i äktenskap, blifva de dock snart nog derefter fullvuxna. Männerna deremot utveckla sig mera långsamt, och det inträffar icke sällan, att en i öfrigt frisk yngling måste förklaras oduglig till krigstjänst och således enligt nu gällande bestämmelser befrias från all skyldighet att bidra till fäderneslandets försvar, endast därför att han vid uppnådd beväring ålder ännu icke kunnat blifva tillräckligt utvecklad. Följande tabell lemna upplysning angående det i hvarje års mönstringsrullor uppförda *beväringmanskap*:

År.	Antagne.	För krigstjänst oduglige		Befriade och utblifne.	Summa.
		för undermålighet.	af andra orsaker.		
1876	1,490	68	278	1,028	2,864
1877	1,499	65	364	1,195	3,123
1878	1,597	61	319	1,111	3,088
1879	1,627	55	401	1,152	3,235
1880	1,732	23	413	1,468	3,635
Summa	7,945	272	1,775	5,954	15,946

Sammanräknade antalet af de i alla fem årens mönstringsrullor uppförde beväringssynglingar, 15,946, öfverstiger således det i kolumn 11 af tabell N:o 1 för år 1880 upptagna beväringmanskapets af alla fem klasserna antal 10,516 med 5,430. Denna skilnad torde till hufvudsakligaste delen kunna förklaras derigenom, att alla beväringsskyldige, som uteblifva från mönstring eller vapenöfning, måste ånyo uppföras i påföljande årets rulla o. s. v., intill dess vapenöfningsskyldigheten blifvit fullgjord eller befrielse derifrån beviljats.

Från härjande farsoter har länet under ifrågavarande tidrymd varit förskonadt, men de s. k. folksjukdomarna hafva här som annorstädes kräft sina offer. *Helsotillståndet* inom länet kan dock sägas hafva varit jemförelsevis tillfredsställande. Till upplysning härom och angående den af helsotillståndet beroende *dödligheten* torde här böra inflyta följande från Statistiska Centralbyråns berättelser rörande befolkningsförhållandena hemtade uppgifter.

Dödlighetsprocenten har varit:

	för hela riket.	för Skaraborgs län.
1876.....	1'95 %	1'64 %
1877.....	1'84 »	1'53 »
1878.....	1'81 »	1'40 »
1879.....	1'69 »	1'41 »
1880.....	1'81 »	1'78 »

I s. k. *folksjukdomar* afleda å länets *landsbygd*:

år 1876 tillsammans 465 personer eller 12'04 procent af samtliga affidne, mest i skarlakansfeber, mäsling, elakartad hals-sjuka och kikhosta;

år 1877 tillsammans 372 personer eller 10'27 procent af samtliga affidne, till största delen i följd af förutnämnda sjukdomar;

år 1878 sammanräknade 331 personer eller 9'89 af hela antalet affidne, hufvudsakligen i skarlakansfeber, kikhosta och nervfeber;

år 1879 tillsammans 470 personer eller 14'04 procent af hela antalet affidne, till öfvervägande del uti skarlakansfeber och elakartad hals-sjuka; samt

år 1880 sammanräknade 809 personer eller 18'92 procent af samtliga affidne, mest i skarlakansfeber och elakartad hals-sjuka;

i länets *städer*:

år 1876 tillsammans 71 personer eller 22'76 procent af samtliga affidne, till största antalet i följd af skarlakansfeber, mäsling eller diarrhé;

år 1877 tillsammans 61 personer eller 21'63 procent, största antalet i diarrhé;

år 1878 sammanräknade 72 personer eller 27'17 procent af hela antalet affidne, mest i skarlakansfeber, nervfeber och diarrhé;

år 1879 tillsammans 77 personer eller 24'06 procent af hela antalet affidne, till största antalet i följd af elakartad hals-sjuka och diarrhé; och

år 1880 sammanräknade 94 personer eller 26'70 procent af hela antalet affidne, till största delen i skarlakansfeber.

I afseende å dödsfallen antecknas i öfrigt, att följande antal personer *afslutit af våldsamma orsaker*, egen handaverkan ej in-

räknad, nemligen 101 år 1876, 80 år 1877, 75 år 1878, 88 år 1879 och 81 år 1880. För *sjlfmorden* redogöres sålunda:

	Absoluta årliga antalet sjlfmord.		Årligt medeltal på 100,000 invånare af medelfolkmängden.	
	för hela riket.	för Skaraborgs län.	för hela riket.	för Skaraborgs län.
1861—1870.....	328	12	8.04	5.00
1871—1875.....	347	14	8.13	5.56
1876.....	409	10	9.28	4.10
1877.....	430	10	9.65	3.91
1878.....	411	24	9.15	9.31
1879.....	438	19	9.62	7.31
1880.....	384	12	8.40	4.63

Någon särskild anledning till den betydliga höjningen i sjlfmordens antal år 1878 kan icke upp gifvas.

Länets befolkning torde med skäl kunna sägas äfven under nu ifrågakvarande tidrymd hafva varit *välbergad*; och ehuru näringsförhållandena varit vida mindre gynsamma än under näst föregående femårsperiod, synas ändock framsteg vara gjorda i afseende å den allmänna välmågan. Sålunda har, enligt hvad den på annat ställe i denna berättelse intagna redogörelse utvisar, endast genom insättningar i länets ränte- och kapitalförsäkringsanstalt en icke obetydlig kapitalbildning egt rum. Länets åtta sparbanker hafva likaledes fortfarande hopsamlat och förkofrat de medel, som kunnat för de närvarande behöfvans tillfredsställande undvaras. Särskildt gör sig kapitalbildningen märkbar genom depositioner i bankinrättningar, och meddelas här följande uppgift rörande *depositionsräkningen i Skaraborgs enskilda bank*:

På depositionsräkning inestående slutsumma.			Det på hvarje depositionsbevis insatta medelbeloppet i kronor.	Antal depositionsbevis						Allmogens insättningsbevis i procent af hela antalet bevis.
	Den 31 december år	Kronor.		öre.	tillhörande allmog.	tillhörande större egendomsägare.	tillhörande ståndspersoner.	tillhörande ståndspersoner och inrättningar.	tillhörande allmänna kassor och inrättningar.	
1870.....	1,192,802	50	1,025	613	30	385	136	1,164	53 %	
1875.....	4,644,780	26	940	3,663	124	944	217	4,948	74 %	
1876.....	5,157,541	50	960	4,065	152	991	197	5,405	71 %	
1877.....	5,292,485	50	1,040	3,809	147	975	164	5,095	75 %	
1878.....	5,023,116	33	1,420	2,437	103	852	146	3,538	61 %	
1879.....	4,538,371	33	1,440	2,054	83	861	136	3,134	66 %	
1880.....	5,455,222	—	1,480	2,501	81	967	141	3,690	68 %	

Det visar sig häraf, att slutsumman af de i länets enskilda bank på depositionsräkning insatta belopp varit i oafbruten tillväxt till och med 1877, att under åren 1878 och 1879 minsk-

ning inträffat, men att summan den 31 december 1880 varit högre än samma dag 1877. Depositionsbevisens antal har deremot varit störst år 1876, men derefter till och med år 1879 oafbrutet minskats samt under år 1880 änyo något ökats ehuru icke på långt när till den höga siffra, som år 1876 uppnåddes. Denna företeelse torde kunna förklaras deraf, att dels ett öfvervägande antal mindre belopp från depositionsräkningen uttagits af personer, som utvandrat, dels den tryckta penningställningen under år 1878 och 1879 nödgat företrädesvis de mindre bemedlade att använda förut gjorda småbesparingar, dels ock en tilltagande benägenhet gjort sig gällande hos personer särskildt af allmogeklassen, hvilka tid efter annan insatt mindre belopp mot flera depositionsbevis, att vid lägligt tillfälle låta sammanföra dessa insättningar till endast en.

Till vidare upplysning om folkets bergningsförhållanden meddelas här följande uppgift å *lagsökningssmål*, som hos Kungl. Maj:ts Befallningshafvande blifvit afgjorda:

	Antal.	Belopp.
År 1870.....	2,993	634,238
» 1875.....	1,108	270,009
» 1876.....	1,136	359,752
» 1877.....	1,884	463,139
» 1878.....	4,522	996,022
» 1879.....	2,257	696,058
» 1880.....	2,051	549,150

Af den vid 1880 års slut mantalsskrifna befolkningen voro, enligt tabell N:o 1, 123,653 personer eller 49.53 procent *frie från mantalsspenningars erläggande*. De skattefria antal uppgick vid femårsperiodens början till endast 127,636 men utgjorde då 50.5 procent af hela befolkningen.

Hågen för deltagande i *skarpskytteföreningar* har fortfarande minskats. Af de vid förra femårsperiodens slut befintliga sådana föreningar återstå numera endast tre, nemligen de i Lidköping och Sköfde samt Kinnekulle skarpskytteförening. Statsbidrag för sådana föreningar hafva beviljats och blifvit använda på följande sätt:

År	Bidrag, kronor.	Deraf		
		till instruktörers aflönande, kronor.	till amunition, kronor.	till målskjutningspremier, kronor.
1876.....	883	491	196	196
1877.....	863	479	192	192
1878.....	700	388	156	156
1879.....	161	89	36	36
1880.....	614	340	137	137

3. Näringar.

Länets *jordbruk* har under den tid, som denna berättelse omfattar, varit stadt i en allt jemnt fortgående utveckling och utgör tillsammans med *boskapskötseln* fortfarande dess hufvudnäring.

Enligt hushållningssällskapets senaste tillgängliga berättelse för år 1879 uppgår länets hela egovidd till 1,653,789 tunnland, hvilken summa öfverensstämmer med här förut meddelade upp-

gifter angående länets ytvidd. Af egoområdet användes nämnda år såsom träd- humle-, och kålgård 5,999 tunnland, såsom åker och annan odlad jord 542,574 tunnland, såsom naturlig äng 104,865 tunnland och såsom skogbärande mark 365,876 tunnland. Den icke skogbärande utmarken skulle således uppgå till icke mindre än 634,475 tunnland, ett icke ringa fält för den fortgående odlingen. Dess eröfringar under ifrågavarande tid kunna bedömas deraf att, då träd-, humle- och kålgård tillsammans med åker och annan odlad jord år 1875 utgjorde 523,467 tunnland, så uppgick den sålunda odlade jorden, enligt hvad ofvan blifvit meddeladt, redan år 1879 till sammanräknade 548,573 tunnland.

Angående *jordens beskaffenhet* tillåter sig Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande nu såsom tillförene åberopa hvad uti berättelsen för åren 1856—1860 pag. 11 och deri intagna tabell Litt. F finnes meddeladt.

Ordnadt *vevvelbruk* med 6 till 10 skiften förekommer numera nästan allmänt. Å mindre hemmansdelar söker dock tvåskiftes- och tredingsbruket ännu att hålla sig kvar, och i skogsbygderna är flerstädes, der mera betydande ängsmark förefinnes, »fjerdingsbruket» gängse.

I afseende å årliga *utsädet* på hvarje tunnland af olika sädesslag, *antal tunnland*, som användts åt odling af hvarje sädesslag, årliga *behofvet af utsäde* samt *skördens* beskaffenhet åberopar Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande hushållningssällskapets berättelser angående jordbruk och boskapsskötsel samt årsväxtberättelserna, hvilka af Statistiska Centralbyrån offentliggöras.

Förbrukningen i medeltal för hvarje person uppgifves från Lidköpings fögderi vara af hvete 0.5, råg 9.6, korn 0.5, bland-säd 1.4, ärter 0.6, potatis 9.5 och andra rotfrukter 0.5 kubikfot. Huruvida denna beräkning må kunna gälla äfven för öfriga delar af länet, kan Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande, i saknad af därför nödiga uppgifter, ej med bestämdhet afgöra. Skiljaktigheten emellan de olika delarne af länet torde dock i detta hänseende ej vara af betydelse, utom hvad angår de nordligaste trakterna, der antagligen förbrukningen af säd är något mindre än i öfriga, fruktbarare orter.

Sädesproduktionen har icke allenast varit tillräcklig för länets behof utan äfven lemnat betydligt öfverskott till afsalu.

De i *markegångstaxorna* under Litt. A bestämda pris hafva utgjort för:

	1 kubikfot hvete.	1 kubikfot råg.	1 kubikfot korn.	1 kubikfot hafre.	1 kubikfot ärt.	1 centner ost.	1 centner smör.	1 vinterlass hö om 8 centner.	1 årligt dagverke.
År 1876	3.60	2.54	2.28	1.60	2.90	70.00	30.00	27.00	1.60
» 1877	4.35	2.80	2.46	1.25	3.25	70.00	30.00	33.20	1.60
» 1878	3.25	2.25	2.00	1.10	2.80	60.00	25.00	17.60	1.25
» 1879	3.50	2.24	1.92	1.10	2.80	52.00	20.00	14.00	1.10
» 1880	3.55	2.65	2.10	1.25	2.80	58.00	27.00	20.00	1.25
Medeltalet deraf utgör	3.65	2.50	2.15	1.26	2.91	62.00	26.40	22.36	1.36
För de nästföregående fem åren utgjorde medeltalet	3.82	2.60	2.25	1.38	2.82	60.60	28.20	17.60	1.34
och för åren 1866—1870	3.64	2.67	2.15	1.27	2.89	50.08	26.02	14.60	0.96

K. Mits Befallningshafvandes femårsberättelser 1876—1880. Skaraborgs län.

Medelmarkegångsprisen, under Litt. C i taxorna, hafva uppgått till:

	1 kubikfot råg.	1 kubikfot korn.	1 kubikfot af kronotande $\frac{1}{2}$ råg och $\frac{1}{2}$ korn.	1 kubikfot af kronotande $\frac{1}{3}$ råg och $\frac{2}{3}$ korn.	1 centner smör.
År 1876	2.83	2.33	2.58	2.50	62.04
» 1877	2.84	2.36	2.60	2.52	64.64
» 1878	2.68	2.30	2.49	2.43	65.76
» 1879	2.59	2.21	2.40	2.34	65.55
» 1880	2.61	2.24	2.42	2.36	66.02
Medeltalet deraf utgör	2.71	2.29	2.50	2.43	64.68
För de nästföregående åren utgjorde medeltalet	2.68	2.16	2.42	2.33	57.43
och för åren 1866—1870	2.54	2.05	2.29	2.22	55.78

Vexlingarna i *handelsprisen* å de hufvudsakligaste sädeslagen och potatis hafva förekommit på följande sätt:

	Hvete. Kronor.	Råg. Kronor.	Korn. Kronor.	Hafre. Kronor.	Potatis. Kronor.
År 1876 per kubikfot...	3.12—4.00	2.46—3.00	2.00—2.75	1.45—1.75	0.50—1.00
» 1877 " " ...	2.60—4.60	2.25—3.25	1.85—3.00	1.15—1.60	0.45—1.00
» 1878 " " ...	2.65—4.00	2.12—2.90	1.75—2.75	1.10—1.50	0.50—1.00
» 1879 " " ...	3.00—4.20	1.95—3.00	1.90—2.75	1.08—1.80	0.50—1.00
» 1880 " " ...	3.24—4.50	2.50—3.50	1.88—2.75	1.25—1.80	0.55—1.10
Medeltalen af dessa lägsta och högsta belopp utgöra:					
År 1876 per kubikfot...	3.56	2.73	2.37	1.60	0.75
» 1877 " " ...	3.60	2.75	2.42	1.37	0.72
» 1878 " " ...	3.32	2.51	2.25	1.30	0.75
» 1879 " " ...	3.60	2.47	2.32	1.44	0.75
» 1880 " " ...	3.87	3.00	2.31	1.52	0.82
Motsvarande medeltal under nästföregående tio år hafva utgjort:					
År 1866 per kubikfot...	3.45	2.45	2.03	1.36	0.65
» 1867 " " ...	4.39	3.61	2.63	1.45	0.88
» 1868 " " ...	4.54	3.51	2.97	1.33	0.87
» 1869 " " ...	3.48	2.54	2.12	1.38	0.69
» 1870 " " ...	3.63	2.45	1.98	1.41	0.60
» 1871 " " ...	3.90	2.93	2.19	1.47	0.76
» 1872 " " ...	3.97	2.87	2.70	1.49	0.78
» 1873 " " ...	4.27	3.15	2.44	1.49	0.50
» 1874 " " ...	4.12	3.15	2.51	1.70	0.90
» 1875 " " ...	3.91	2.66	2.29	1.66	0.76

Genom en svår *hagelby*, som midsommardagen år 1876 hem-sökte vissa trakter af Sköfde och Skara fögderier, blef grödan för flere hemmansägare, brukare, torpare och soldater inom Gudhems, Tunhems, Uggums, Hångers, Sätuna, Broddetorps och Hornborga socknar af förstnämnda samt Klefva, Gökhems, Sörby, Floby, Bolums, Lundby och Skarke socknar, tillhörande Skara fögderi, till större eller mindre del förstörd; och behagade Eders Kungl. Maj:t i anledning häraf den 10 november samma år anvisa ett belopp af 5,000 kronor att såsom *understöd* utan

återbetalningsskyldighet tilldelas sådane genom hagelskadan nödstälde invånare inom nämnda fögderier, hvilka icke vore i tillfälle att genom arbete sjelfve förskaffa sig uppehälle. Beloppet fördelades lika emellan nämnda två fögderier. Dessutom fingo nödstälde invånare inom Hornborga socken uppå särskild ansökning såsom gäfva emottaga 994 kronor af framlidna assessorskan Volratine Kalls i Göteborg donationsfonds räntemedel. Likaledes orsakades år 1878 genom hagel betydlig skada å växande gröda inom Slöta, Luttra, Näs, Åsaka och Kelfvene socknar af Vartofta fögderi, i följd hvaraf Eders Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 18 oktober samma år beviljade dessa socknar dels 3,000 kronor understöd utan återbetalningsskyldighet dels ock ett räntefritt lån å 10,000 kronor att återbetalas med en tredjedel hvarje af åren 1881, 1882 och 1883 vid kronouppbördsstämmorna; och har första tredjedelen af detta lån nu blifvit ordentligt inbetald.

Försök med nya sädeslag hafva icke under ifrågavarande tid förekommit.

Trädgårdsskötseln och fruktträdsodlingen behöfva visserligen fortfarande utvecklas och förkofras för att motsvara de anspråk, som skäligen kunna ställas på en ort med sådana kulturförhållanden som Skaraborgs län, men anmärkningsvärda framsteg hafva utan tvifvel i nämnda hänseende blifvit gjorda under ifrågavarande tid. Sedan hushållningssällskapet ånyo antagit en *länsträdgårdsmästare* för att tillhandagå med råd och upplysningar vid trädgårdars och parkers anläggning och vård, har dennes biträde för hvarje år blifvit allt mer och mer anlitat. Hans förrättningar under år 1880 uppgingo till icke mindre än 160 på olika större och mindre egendomar, derunder han varit sysselsatt med fruktträdsbeskärning, häckbeskärning, nya anläggningar af trädgårdar, planteringar, kantskärning af gräsplaner m. m. Derjemte har han på åtskilliga ställen inom länet hållit föreläsningar, som varit talrikt besökta af befolkningen; och vitsordas uti afgifna berättelser, att trädgårdsskötseln omfattas med stort intresse icke allenast på de ställen, som länsträdgårdsmästaren enligt upprättad resplan besökt, utan äfven af de i närheten boende, som emellan förrättningsdagarne anlitat honom. Den i senaste femårsberättelse omförmälda *föreningen för trädgårdsskötsels och trädplanterings befrämjande* har numera öfverlemnad sin trädgård till staden Skara, som öfvertagit densamma med enahanda skyldigheter mot det allmänna, som förut ålegat föreningen. Hushållningssällskapets årliga anslag till denna förening har i sammanhang härmed blifvit indraget. Deremot har sällskapet anvisat medel och i öfrigt vidtagit förberedande åtgärder till *humleodlingens* befrämjande. Dock har af denna verksamhet icke kunnat framkomma något resultat, som är att omförmäla i denna berättelse.

Beträffande antalet *underhållna kreatur* anhåller Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande få hänvisa till hushållningssällskapets berättelser; dock torde till upplysning om boskapsskötselns utveckling här få antecknas följande uppgifter rörande förhållandet vid slutet af åren 1875 och 1879:

	Underhållna kreatur vid slutet af år	1875.	1879.
Hästar öfver 3 år		21,044.	22,476.
» under 3 år		4,922.	6,107.
Oxar		27,418.	27,729.
Tjurar		1,891.	1,768.
Kor		80,458.	87,111.

	1875.	1879.
Ungnöt, under 2 år	34,374.	34,478.
Får	73,171.	67,591.
Getter	59.	17.
Svin	22,521.	25,854.

Redan af dessa uppgifter framgår, att den i förra femårsberättelsen vitsordade stegring i intresset för boskapsskötseln fortfarande. Omsorgen om denna viktiga näringsgren röjer sig dessutom genom en ändamålsenligare behandling och kraftigare utfodring af kreaturen än tillföre. Afkastningen af ladugårdarna har ock fortfarande icke allenast varit tillräcklig för länets behof, utan äfven lemnat betydligt öfverskott, som afyttrats hufvudsakligen till Stockholm, Göteborg, Norge och England.

Handelsprisen för kreatur och ladugårdsprodukter, hvilkas vezlingar äro beroende icke blott af tillgång och efterfrågan utan måhända i lika hög grad af varans större eller mindre godhet, hafva utgjort för:

1 arbetshäst.....	200 ⁰⁰ kronor till	750 ⁰⁰ kronor.
1 par 12 till 13 qvarters oxar...	250 ⁰⁰ »	550 ⁰⁰ »
1 ko.....	50 ⁰⁰ »	200 ⁰⁰ »
1 får.....	7 ⁰⁰ »	20 ⁰⁰ »
1 svin.....	20 ⁰⁰ »	100 ⁰⁰ »
1 skålpund smör.....	0 ⁴⁰ »	1 ⁰⁰ »
1 kanna mjölk.....	0 ¹⁵ »	0 ³⁰ »
1 skålpund sötmjölksost.....	0 ⁴⁰ »	0 ⁸⁰ »
1 » skummjölksost.....	0 ¹⁵ »	0 ⁴⁰ »
1 skålpund ull.....	0 ⁷⁵ »	2 ⁰⁰ »

I fråga om åtgärder för *djurrasernas förbättring* torde i främsta rummet böra erinras om de genom nådiga kungörelserna den 20 februari 1874 utfärdade reglementen för prisbelönande af hästar och för landtbeskalleriet, hvilka utan tvifvel under ifrågavarande tidrynd utöfvat ett särdeles välgörande inflytande på hästafvelns förbättring. Medel till prisbelönningar i enlighet med förstnämnda reglemente hafva, i den mån desamma ej bekostats af staten, tillskjutits af länets hushållningssällskap; och äro sådana *belönningar* utdelade för:

	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.
Hingstar af 1:sta klassen.....	2	—	1	1	2
» » 2:dra »	22	19	19	11	10
Fölston » 1:sta »	23	37	42	41	85
» » 2:dra »	16	2	26	18	
Unghästar	87	126	128	134	151

Den i föregående berättelser omnämnda *föreningen för hästafvelns befrämjande* har fortfarande varit i verksamhet. Under år 1878 hyrdes af densamma fullblodshingsten Legitimist, hvilken i Skara hölls tillgänglig för allmänheten. Derjemte hafva såväl de från Strömsholm utstälde som de enskilde godsegare och förmögne hemmansegare tillhörige hingstar af god ras flitigt anlitats.

Det stigande intresset för hästafveln inom länet har ock framkallat behofvet af den i senaste femårsberättelsen omnämnda *förening för försäkring emot förlust af hästar*. Denna hela länet omfattande förening började sin verksamhet i maj månad år 1877; och hafva de försäkrade hästarnes antal samt deras sammanräknade värde utgjort:

År	Antal hästar.	Värde. Kronor.
1877	905.	453,380.
1878	1,051.	440,290.
1879	1,227.	460,250.
1880	1,636.	583,090.

Till redogörelsen för detta bolags verksamhet i öfrigt torde Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande få återkomma å annat ställe i denna berättelse.

Sedan det visat sig, att inom länet finnas mer eller mindre rena stammar af *ayrshiredjur* i betydlig mängd, samt att denna ras, såsom lämplig ej endast för de ställen, der tillgången på foder vore riklig, utan äfven för orter med svaga beten och mindre god tillgång för utfodring, borde anses särdeles passande att dermed förädla den inhemska kreatursrasen, har hushållningssällskapet under år 1880 anvisat ett belopp af 10,000 kronor för inköp af tjurar och qvigor af *ayrshireras*. Genom detta beslut har sällskapet således rörande valet af den för länets förhållande mest lämpliga kreatursras gifvit företrädet åt *ayrshirerasen*. Inom länet finnes likväl ett icke obetydligt antal *nötkreatur af holländsk ras*; och lära dessa visat sig fullt lämpliga å sådana större egendomar, der alla villkor för en rik och kraftig utfodring finnas uppfylla och således ett godt sommarbete kan understödjas af riklig stallfodring. Framstående samlingar af kreatur tillhörande hvarje af dessa två raser voro från länet utställda vid Vestra Sveriges landtbruksmöte i Borås under augusti månad 1880.

Af ofvan intagna uppgifter inhemtas, att antalet underhållna *får* i icke oväsentlig mån minskats, hvaraf således kan slutas, att hägen för uppfödande af *får* är i aftagande. Det vitsordas ock från alla delar af länet, att *fårafveln* bedrivs endast för husbehof. Å några af de större egendomarna uppfödas likväl *får* af ädlare ras, hvaraf inkomsten lär varit tillfredsställande.

I afseende å *svinafveln* hafva ej heller vidtagits några särskilda åtgärder af beskaffenhet att böra här omförmälas. Å de större egendomarna och sådana, der bränneri- eller mejerirörelse idkas, uppfödas svin ofta i större omfattning, och sådan afvel förekommer äfven å mindre jordegendomar och lägenheter, hvilkas innehafvare hafva till binäring att afyttra fläsk i angränsande städer eller å andra torgplatser. Från Vartofta fögderi försäljas lefvande svin till Småland.

A falbygden utgör försäljning af der uppfödda gäss en ganska beaktansvärd inkomstkälla. Men i öfrigt uppfödas *fjäderfän* inom länet hufvudsakligen för husbehof. Handeln med ägg synes dock fortfarande utvecklas, och afsätts sådana utom länet företrädesvis i Stockholm, Göteborg, Jönköping och Karlstad.

Den af hushållningssällskapet anstälde länsträdgårdsmästare har under sina resor tillhandagått med råd och upplysningar rörande *biskötelsen*. Men denna näring är likväl fortfarande föga utvecklade.

Från *farsoter bland husdjuren* har länet lyckligtvis varit förskonadt under ifrågasvarande tidrymd. Två fall af sjukdomen rots inträffade år 1880 inom Skänings härad, men, som kraftiga åtgärder genast vidtogos, blef sjukdomen till dessa fall begränsad.

Veterinärinrättningen i Skara, för hvars verksamhet redogöres å annat ställe i denna berättelse, har fortfarande med allt jemnt stigande förtroende af allmänheten anlitats för kreatursjukdomars botande. Dessutom äro för sådant ändamål tillgängliga 1 länsveterinär och 11 distriktsveterinärer, till hvilkas aflö-

nande länet landsting och hushållningssällskap anvisat årliga bidrag.

Vattenafledningsföretag hafva äfven under ifrågasvarande tidrymd förekommit. Sålunda beviljades genom nådigt bref den 22 december 1876 ett lån af statsmedel till belopp af 10,700 kronor för upprensning af Getån i Kedums och Essunga socknar af Barne härad. Genom detta företag, hvarför kostnaden beräknats till 24,400 kronor, hafva omkring 1,000 kvadratref vattensjuk och tidtals öfversvämmad mark gjorts tjenliga för odling. Bestämmelse angående fördelning emellan vederbörande fastigheter af ansvarigheten för lånets återbetalning är meddelad genom utslag den 31 december 1879, men någon andel af länet hade ännu icke vid 1880 års utgång till betalning förfallit.

Vidare hafva genom torrläggning af mossar vid Halsängs, Axtorps, Fröje och Risa m. fl. hemman af Frökinds härad vunnits 3,296⁹⁴ kvadratref odlingsbar mark. Såsom bidrag till detta företag, hvarför kostnaden beräknas till 11,248 kronor 60 öre, beviljades genom nådigt bref den 18 januari 1878 lån af statsmedel till belopp af 5,610 kronor, hvarå första inbetalningen skall ske år 1882.

Inom Börstigs och Brismene socknar af samma härad hafva enskilde jordegare förenat sig om ett företag af enahanda beskaffenhet samt derå nedlagt icke obetydligt arbete, men, då företaget ännu ej är fullbordadt, kunna kostnaderna derfor eller resultatet deraf ej nu uppgifvas.

Likaledes har under ifrågasvarande tidrymd blifvit förberedt ett numera påbörjad större vattenafledningsföretag för torrläggning af de s. k. Mönarps mossar i Kinneveds socken. Den närmare redogörelsen för detta med statsbidrag understödda företag torde emellertid icke tillhöra denna berättelse.

Beträffande vattenaftappningar i öfrigt, nyodlingar, underdikning och ängsvattning torde få hänvisas till hushållningssällskapets tryckta berättelser.

Det vitsordas, att länet jordbrukare numera ganska allmänt börja lära sig att på ändamålsenligt sätt behandla den torra *ladugårdsspillningen*, hvaremot endast innehafvare af större jordegendomar samt en och annan bland de förmögnare hemmansegarne förstå att tillvarata och tillgodogöra sig den flytande spillningen. *Artificiella gödningsämnen* hafva med hvarje år kommit mera i bruk. För att underlätta anskaffandet af sådana gödningsämnen af fullgod beskaffenhet till lägsta möjliga pris samt sprida kännedom om deras rätta användande har hushållningssällskapets förvaltningsutskott under år 1880 låtit utgå uppmaning till ordförandena i kretsafdelningarna att söka inom hvarje afdelning bilda en förening för gemensamt anskaffande af artificiella gödningsämnen samt vid kretsafdelningarnas landtbruksmöten anordna föredrag af sakkunnig person rörande dessa gödningsämnens rätta användande.

I afseende å *stängselväsendets* tillstånd och inflytande är icke något särskildt att i denna berättelse omförmäla.

Länets *hushållningssällskap* har fortfarande nitiskt och framgångsrikt verkat för utvecklingen af jordbruket och dess binärningar. På flera ställen i denna berättelse finnas omförmälda åtgärder, som sällskapet och dess förvaltningsutskott för sådant ändamål vidtagit. Att närmare och fullständigt redogöra för hela dess omfattande verksamhet denna femårsperiod torde icke böra utgöra föremål för denna berättelse. Kännedomen härom kan bäst inhemtas af sällskapets tidning, som med ett häfte i

hvarje månad under nämnda tidrymd liksom tillföre utdelats till sällskapets ledamöter och funnits för allmänheten tillgänglig och hvari finnas införda valda afhandlingar och uppsatser, årsberättelser af de i sällskapets tjänst anställda personer, de inom sällskapet väckta förslag, som skola komma under behandling, samt protokoll vid sällskapets och dess förvaltningsutskotts sammanträden m. m. För att emellertid gifva en sammanträngd bild af sällskapets gagnande verksamhet, meddelas här följande uppgift angående användningen under 1876—1880 af de till sällskapets förfogande ställda medel:

	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.
Beviljade anslag och arfvoden till:					
Kretsafdelningarne	2,214 ⁸⁸	2,764 ⁸⁸	3,014 ⁸⁸	2,914 ⁸⁸	3,164 ⁸⁸
Djurläkare inom kretsafdelningarne.....	2,200	2,200	2,200	2,200	4,400
Eleverna vid landbruksskolorna	400	400	400	400	400
Skogsodlingar och jägeritjänstemäns biträde dervid	300	300	300	300	300
Trädgårdsföreningen i Skara	450	450	450	450	450
Dikningsförmän	200	—	—	—	—
Länsträdgårdsmästaren.....	—	1,000	1,000	1,500	2,300
Ränteförsäkringsanstalten i Mariestad	200	—	—	—	—
Vestra Sveriges hushållningssällskaps föreningsutskott	1,000	1,500	500	500	500
Landbruksmöten	—	—	2,000	—	3,000
Till befordrande af slöjd.....	2,300	800	2,700	1,600	4,150
Premiering af hingstar och ston	2,563 ⁶⁰	2,989 ⁷⁰	7,290 ⁹⁰	4,427	4,823 ³⁰
Kemiska anstalten i Skara	—	11,500	40,900	45,500	35,000
Årsanslag till dito	—	—	2,000	2,000	2,000
Kostnad för uppförande af stallar vid remontmarknaden i Sköfde.....	—	5,000	—	—	—
Kapplöpnings-sällskapet.....	—	—	1,000	1,000	1,000
Handarbetets vänner.....	—	100	100	100	100
Hästkötarenskolan å Klämestorp	—	—	200	200	200
Fiskerinäringens befrämjande	—	—	—	1,504 ⁵²	2,700
Kreatursafvelns d:o	—	—	—	350	—
För anställande af meteorologiska observationer	—	—	200	200	200
För undervisning i biskötsel	—	—	300	200	—
Hushållningssällskapets behållna tillgångar utgjorde motstående år	88,597 ⁷⁰	84,986 ⁸¹	115,413 ¹³	140,589 ²⁴	143,484 ⁴¹
deraf voro utlånade.....	34,667 ⁸⁸	45,296 ⁷⁰	44,363 ⁴⁶	44,592	51,928 ¹⁵
samt utestående till bestyrelsen för Vestra Sveriges 2:dra landbruks- och industrimöte i Mariestad år 1874	23,571	—	—	—	—
som under år 1877 blifvit afskrifvet med 22,517 kronor 99 öre.	—	—	—	—	—
De under sällskapets förvaltning stående fonder utgjorde:					
Nonnenska fonden.....	3,790 ²⁷	3,217 ⁶⁹	3,756 ¹⁵	3,781 ⁵²	3,808 ⁴¹
Ehrenborgska fonden	1,854 ³⁸	1,854 ³⁸	1,854 ³⁸	1,854 ³⁸	1,854 ³⁸
Sällskapets andel i bränvinsförsäljningsafgifterna utgjorde.....	30,521 ⁶⁰	42,629 ⁰⁷	67,139 ⁶⁶	48,435 ⁰⁶	48,825 ¹⁴

Enligt senaste reviderade och godkända redogörelseräkning utgjorde sällskapets kapitalbehållning vid 1880 års slut 143,484 kronor 41 öre. Hänvisande i öfrigt till hvad uti föregående femårsberättelser blifvit anfördt i fråga om hushållningssällskapet, vill Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande här endast erinra, att sällskapet med öfriga hushållningssällskap deltagit uti anordnandet af Vestra Sveriges hushållningssällskaps industri- och landbruksmöte i Borås år 1880, äfvensom att sällskapet genom ombud varit representeradt vid de sammankomster, som på föranstaltande af Kungl. Landbruksskoleakademien hållits för öfverläggningar rörande landbruksangelägenheter. Genom nådigt bref den 22 november 1880 är fastställelse meddelad å sällskapets beslut om sådan ändring i dess stadgar, att årssammanträde skall hållas i Stenstorp eller Ranten i stället för såsom förut i staden Lidköping.

Under femårsperioden har med bidrag af statsmedel, 3,000 kronor årligen, blifvit på bekostnad af Jönköpings, Elfsborgs och Skaraborgs läns hushållningssällskap inrättad en kemisk station i Skara för jordbruket och näringarna. Årliga redogörelser för verksamheten vid denna station, hvilken med stigande förtroende omfattats, finnas införda i hushållningssällskapets tidning. Här torde endast få meddelas, att under hvarje af nedannämnda år blifvit till stationen inlemnade och der undersökta följande antal prof:

	1878.	1879.	1880.
Jordarter	40.	22.	69.
Gödningsämnen	57.	71.	123.
Närings- och foderämnen	20.	16.	114.
Vatten	13.	16.	23.
Utsädesfrö	40.	26.	45.
Giftprof	149.	114.	459.
Diverse	29.	43.	69.

Inom länet finnas fortfarande två lägre landbruksskolor för- lagda, den ena å egendomen Claestorp i Kåkind och den andra å egendomen Sätenäs i Åse härad. Beträffande de för dessa skolor anvisade anslag och deras organisation i öfrigt hänvisas till hvad uti senaste femårsberättelse finnes omförmäldt. Lär- lingarnes antal har utgjort:

	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.
vid Claestorp	16.	17.	20.	22.	23.
» Sätenäs	7.	9.	9.	18.	19.

Dessa lärlingar, af hvilka, såvidt uppgifvet är, ingen varit betalande, hafva, då de lemnat skolorna, med endast få undan- tag, erhållit förmånlig anställning såsom rättare. Genom årliga examina är ådagalagd, hvad ock vid verkställda inspektioner blifvit vitsordadt, att skolorna till fullo motsvara dermed afsedda ändamål.

För de af staten aflönade landbruksingenjörers verksamhet inom länet redogöres i följande tabell:

Å r.	U p p g j o r d p l a n f ö r							Summa qvadrater.
	in- delning till vetebruk.	högländ mark- odling af	omläggning af åkerjord.		myr- och kärr- utdikning.		sjörens- sätning.	
			Genom täck- dikning.	Genom öppen arddikning.	För be- rändning till odling.	För fre- dande mot frost.		
Q v a d r a t e r f.								
1876.....	840	616	2,078	11,288	15,092	280	—	30,194
1877.....	1,002	2,212	2,335	1,456	9,291	2,800	1,344	20,510
1878.....	1,150	290	958	1,005	5,796	610	—	9,809
1879.....	1,292	504	1,420 ²	7,694 ²	4,548	—	224	15,622 ⁴
1880.....	3,185 ²	350	2,197	8,349	23,645 ²	—	450	38,176 ⁴
Summa	7,409 ²	3,972	8,988 ²	29,792 ²	58,372 ²	3,690	2,018 ⁷⁰	114,311 ⁸

Uti senaste femårsberättelse omförmlades, att *mejerihandteringen* betydligt utvecklats sig. Detta glädjande förhållande har under nu ifrågavarande tidrymd fortfarit. Flera bymejerier hafva tillkommit; och som ansökningar om amorteringslån för ordnande af sådana mejerier från den för ändamålet afsatta fond å 10,000 kronor inkommit i större antal, än som kunnat med fonden tillgodoses, har hushållningssällskapet under år 1880 höjt denna fond till 15,000 kronor. Å egendomen Vreten inom Gudhems härad drifves numera mejerirörelse i särdeles stor omfattning. Innehafvaren af mejeriet derstädes har inom de flesta socknar af Gudhems och Kåkindes härad samt på åtskilliga ställen inom angränsande härad anlagt filialmejerier, till hvilka kringliggande orters jordbrukare aflemna grädda och oskummad mjölk, för att efter derstädes undergången förberedande behandling vid hufvudmejeriet slutligen bearbetas. Tillverknigen, som hufvudsakligen består af smör, afsättes i England. På statens bekostnad hafva mejerielever erhållit undervisning å mejeristationerna vid Blomberg, Degeberg och Kilagården. Dessutom har under åren 1877, 1878, 1879 och 1880 varit å egendomen Claestorp inrättad en *enskild mejeriskola*, vid hvilken årligen 4 elever undervisats. Dessa elever hafva erhållit plats såsom förestånderskor för mejeri inom såväl detta som andra län. För att meddela undervisning, råd och upplysningar i mejerihushållningen, kreaturens vård och skötsel har hushållningssällskapet år 1878 antagit en *länsmejerist*, hvilken under år 1880 för berörda ändamål besökt 63 större och mindre egendomar inom länet. Såsom ett bevis på mejerihandterings utveckling kan anföras, att vid mejerieställningen i Göteborg under april månad år 1880 antalet utställare från Skaraborgs län uppgick till 50 procent af hela antalet och att de dessa utställare tillerkända pris utgjorde 68 procent af de utdelade belöningarna.

Kringresande undervisaren i boskapsskötsel och mejerihushållning har äfven under denna femårsperiod tillhandagått länets jordbrukare, dock är Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande icke i tillfälle att lemna närmare redogörelse för denna verksamhet.

Rörande *bränneriernas* inflytande på jordbruket och näringarna i allmänhet är ej något särskildt att omförmla utöfver hvad i föregående berättelser finnes anfördt.

Tillgången på arbetare för jordbrukets behof har i allmänhet varit tillräcklig. Mot femårsperiodens slut har dock någon minskning låtit sig förmärkas, hvilket torde härröra af den tilltagande utflyttningen; och uppgifves från ett fögderi, att brist på arbetare antagligen snart kommer att uppstå, om den nu rådande benägenheten att utflytta till Amerika skulle fortvara. Jordbruksarbetena verkställas fortfarande af jordtorpare, tjenstehjon i husbondens bröd och legdt arbetsfolk, mera sällan och då å de större egendomarna af stattorpare.

Dagsverksprisen å landsbygden hafva utgjort under sommartid för mansdagsverke lägst 75 öre och högst 2 kronor, vanligast 1 kr. 25 öre, och för ett qvinsdagsverke lägst 50 öre och högst 1 krona, vanligast 75 öre, samt vintertid för ett mansdagsverke lägst 50 öre högst 1 krona 25 öre, vanligast 75 öre, och för ett qvinsdagsverke lägst 25 öre högst 75 öre, vanligast 50 öre, allt på egen kost. Priset på arbete har således under ifrågavarande tidrymd varit något lägre än under nästföregående femårsperiod, en naturlig följd deraf, att inga större arbetsföretag förekommit och den industriela verksamheten inom detta län såväl som i andra delar af riket varit hämmad.

Bland länets näringar intager *skogshushållningen* rummet näst efter jordbruk och boskapsskötsel. I nordligaste delen af länet kan densamma till och med anses såsom hufvudnäring. Länet är ock, ehuru hufvudsakligen slättbygd, till omkring 21 procent af hela sin egovidd skogbeklädd.

En betydande del af denna skogsmark tillhör staten. Sålunda finnas numera inom länet icke mindre än 17 *kronoparker*, tillsammans innehållande, enligt Skogsstyrelsens senaste tillgängliga berättelse, 90,439 kvadratref eller 16,149⁸² tunnland. Dessa kronoparker äro: Tiveden, Sundsmarken och Folkeberg i Vadsbo härads norra fögderi, Kungslena åsar och Haboskogen i Vartofta härad, Mösseberg i Vilske, Furubacken i Skånings, Edsmären i Laske, Östra och Vestra Hillet i Barne, Rådaås i Kållands, Stenåsen i Kinnefferdings samt Varaskogen, Klyftamon, Ledsjömo, Östra och Vestra Kinneskogen i Kinne härad.

Vidare finnas i stort antal *kungsgårdars* och andra för kronans räkning utarrenderade egendomars skogar, hvaraf blifvit vid 1879 års slut till ordnad hushållning indelade sammanräknade 95,411³⁵ kvadratref eller 17,037⁷⁴ tunnland, *boställsskogar*, af hvilka till ordnad hushållning indelats vid samma års slut sammanräknade 70,271⁶² kvadratref eller 12,548⁵⁰ tunnland, indelad skog till ett skolhemman 53⁷⁰ kvadratref eller 9⁷⁷ tunnland samt Karlsborgs fästnings och Göta kanalbolags skogar.

Häradsallmänningar finnas fortfarande inom länet, sex till antalet, nemligen Östra Stöpen inom Vadsbo härads södra fögderi, Kåkindes härads allmänning Vestra Stöpen, Vartofta härads allmänning Hökensås eller Sveamo, Vilske och Gudhems härads allmänning Mösseberg, Vilske härads allmänning Gryten och Viste härads allmänning Rolken med en sammanräknad areal af 90,728⁵⁹ kvadratref eller 16,201⁵³ tunnland.

Sockenallmänningar äro deremot ej att omförmla.

I fråga om närmare upplysningar rörande arealen af förutnämnda skogar samt deras afkastning torde få hänvisas till Skogsstyrelsens årliga berättelser.

Särskilda uppgifter angående ytvidden af *enskilda personers skogar* och deras behållna afkastning har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande icke varit i tillfälle att anskaffa. Om emellertid, enligt hushållningssällskapets förut åberopade berättelse för år 1879, sammanräknade arealen af länets skogbärande mark antages till 365,876 tunnland samt härifrån afdrages den i Bil. 32 till Skogsstyrelsens berättelse för samma år uppgifna sammanlagda ytvidden af de publika skogarna 476,013¹⁴ kvadratref eller 85,002³⁵ tunnland, så skulle återstoden 280,873⁶⁵ tunnland utgöra sammanräknade arealen af de enskilda skogarne inom länet. Att, oansedt det prisfall å skogsprodukter, som under femårsperioden inträffat, öfverafverkningen och vanvården å de enskilda skogarna i allmänhet fortfarit, måste dessvärre äfven i denna berättelse omförmlas. Härtill torde, såsom en af kronofogdarne yttrat, icke ringa mån bidragit den allt mer och mer förekommande art af egendomshandel, som har till syftenål att genom skogsafverkning inom kort tid återförskaffa köparen det kapital, han till egendomsköpet använt, samt att derefter afyttra fastigheterna blottade på skog, ett tillvägagående, som ofta kan lemna en icke obetydlig vinst. Den af tryckta penningeförhållanden föranledda svårighet att anskaffa och underhålla nödigt rörelsekapital för jordbruket torde i sin mån hafva framkallat försäljning af skog för att derigenom fylla penningbehofvet. Det vitsordas från flera delar af länet, att öfverafverkning och

fullständig kalhuggning egt rum icke blott å mindre hemmans skogsletter utan äfven å de större egendomarnes skogar, hvaremot skogssådd och återplantering endast sparsamt förekomma. Enligt tillgängliga upplysningar är ordnad skogshushållning hittills införd vid egendomarna Aspa, Granvik, Skagersholm, Forsvik, Ryholm, Sättra och Laxå bruk, Främmostad, Hedåker, Almnäs och Vreten.

De i senaste femårsberättelse omförmälda bemödanden för åstadkommande af en bättre hushållning med de enskilda skogarna hafva dock icke varit fruktlösa. Från Kinne revir, inom hvilket de flesta kronoparkerna förekomma och der således befolkningen mest varit i tillfälle att se och lära sig erkänna de nyttiga verkningarna af en ändamålsenlig skogshushållning, omförmäles till och med ett ganska väsentligt framåtskridande. Jägmästaren i detta revir yttrar: »De större afverkningarna på enskilda personer tillhöriga skogar, som i början af qvinqvennet gjordes här och der inom reviret, mestadels dock på fullt afverkningbara skogar, och som voro påbörjade och förorsakade af virkesmarknadens högre pris under föregående femårsperiod, hafva mycket förminskats, så att afverkningen numera är mindre, än den varit, och mera rättar sig efter skogens tillväxtförmåga, än då var förhållandet. Visserligen finnes icke mig veterligen någon enskild skog inom reviret, som behandlas efter på vetenskapliga grunder upprättad hushållningsplan, men sparsamhet vid skogsprodukters användande och en här och der vaknad håg för skogsodling samt betets förminskning på skogsmarken gifva stöd för påståendet, att skogshushållningen inom mitt tjänstgöringsområde är på god väg att blifva af allmänheten bättre omhuldad än förr. Många undantag finnas nog, som dels i följd af för stora egendomsköp nödgats tillgripa skogsvärdet för att minska egendomsskulden eller som beräkna, att skogen icke tillväxer i samma mån som ett räntebärande kapital, utan att dock ihågkomma att skogsvärdet under större t. ex. tioåriga perioder ökats och antagligen fortfarande kommer att höja sig. Jordbruket inkräktar fortfarande på skogsområdet. I motsats härtill är det glädjande att någon gång få se skogen, om också endast undantagsvis förökad. Så har dock skett under senare åren, då kala marker, som under mannaminne icke burit annat än dåligt bete förutom ljung, genom hushållningssällskapets försorg blifvit med skog planterade. Förutom den direkta nyttan, som dessa små planteringar medföra, finnes äfven en indirekt, nemligen att sättet för skogskulturens verkställande blifver af allmänheten mera känt».

Länet, som tillhör Vestra skogsinspektörsdistriktet, är indeladt i fem *revir*, nemligen Vadsbo, omfattande hela Vadsbo härad, Vartofta, hvartill räknas Vartofta och Frökinds härad, Falbygds, bestående af Kåkiuds, Gudhems och Vilske härad, Kinne, hvilket utgöres af Kinne, Kinnefjerdings och Valle härad, samt Slättbygds revir, som omfattar Skånings, Åse, Viste, Barne och Laske härad. På länets stat voro vid 1880 års slut uppförde I skogsinspektör, 5 jägmästare och 21 kronojägare, om hvilkas aflöningsförmåner lemnas upplysning i Skogsstyrelsens årligen utkommande berättelser. Till skogsstaten äro ock att hänföra II bevakare å häradsallmänningarna.

I afseende å afverkningssättet å skogarna och häradsallmänningarnas förvaltningssätt återopas hvad i senaste femårsberättelse finnes omförmäldt.

Vid 1880 års slut var ställningen för nedannämnda *allmänningsskassar* som följer, nemligen för:

Allmänningen Östra Stöpen: behållning i ränteriet.....	1,880 ⁰¹ .	
hos ordföranden i allmänningssstyrelsen.....	12,962 ²³ .	14,842 ²⁴ .
Allmänningen Vestra Stöpen: behållning i ränteriet.....		1 ⁰² .
Allmänningen Hökensås: behållning hos ordföranden i allmänningssstyrelsen.....		415 ¹⁹ .
Allmänningen Gryten: behållning i ränteriet.....	2,775 ⁸⁸ .	
på deposition i Skaraborgs läns enskilda bank.....	300 ⁰⁰ .	
på upp- och afskrifningsräkning i samma bank.....	3,000 ⁰⁰ .	6,075 ⁸⁸ .
Allmänningen Rolken: behållning i ränteriet.....	4,422 ²⁶ .	
på deposition i i Skaraborgs läns enskilda bank.....	2,000 ⁰⁰ .	
på upp- och afskrifningsräkning i samma bank.....	1,000 ⁰⁰ .	7,422 ²⁶ .

I sammanhang härmed torde få omförmälas, att de af skogsplanteringskassan förskjutna kostnaderna för allmänningarna Östra Stöpen och Hökensås numera blifvit till fullo återgåldade.

Inom länet finnes icke någon *undervisningsanstalt för skogsskötelsen* och ej heller *eke- eller mulbärsplantering*. *Flygsandsfält* besvära icke detta län.

Förutom ett icke obetydligt antal mindre *sågar* finnas inom länet 37 mera betydande sågverk, bland hvilka flera drifvas med ånga. Från flera af dessa sågverk hafva icke kunnat erhållas uppgifter angående tillverkningen; och då de öfrigas meddelanden icke äro uppställda i samma form, utan somliga lemnat uppgift om antalet inom hvarje slag af tillverkning och andra åter endast upplyst om tillverkningarnas sammanräknade värde, är Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande nu icke i tillfälle att lemna en i någon mån fullständig och tillförlitlig uppgift i berörda hänseende.

Hufvudsakliga *afsättningsorten för länets skogsprodukter* är fortfarande Göteborg. Från Södra Vadsbo fögderi uppgifves dock försäljning ega rum äfven till Motala, Vadstena och andra trakter af Östergötland, hvarjemte särskildt från Udenäs och Tiveds socknar af samma fögderi afyttras träkol till Nerikes bergslag.

Enligt uppgift hafva från Tidaholms, Källefalls och Fröjereds sågverk inom Vartofta fögderi blifvit till utrikes ort afyttrade tillsammans 1,034 tolfter plank till ett sammanräknadt värde af 28,968 kronor, men i öfrigt har icke kunnat anskaffas tillförlitlig upplysning beträffande *utförseln* af skogsprodukter under ifrågasvarande tidrymd.

Svedjande är dess bättre numera ganska sällsynt och torde icke förekomma i nämnvärd mån annorstädes än i länets nordligaste delar.

Två *skogseldar* hafva under femårsperioden timat, begge år 1880. Den första inträffade den 15 juni å skogen till f. d. militiebostället Hästebäcken och häradsallmänningen Hökensås inom Vartofta härad, hvarvid omkring 20 tunnland af boställets och omkring 480 tunnland af allmänningens skog delvis skadades. Elden hade under då rådande stark storm spridt sig från en mossodling, hvilken lemnats utan nödig tillsyn; och är vederbörande härför stäld under åtal. Den andra skogselden inträffade den 23 augusti å skog tillhörande Ymsjöholm i Norra Vadsbo härad. Det är ej känt, huru denna eld uppkommit. Skadan, som deraf förorsakades, var icke af någon betydenhet.

I afseende å fabrikers och särskilda tillverkningars samt stängselsättets inverkan å skogshushållningen inom länet är ej något särskildt att omförmäla. Getter finnas, enligt hvad ofvan är upplyst, numera i så obetydligt antal, att de uppenbarligen icke kunna förföra någon nämnvärd skada å skogarna.

Prisen på följande skogsprodukter hafva under femårsperioden vexlat sålunda: för ett byggnadstimmer, 30 fot långt 7 tum i topp,

från 2 kronor till 4 kronor; för en sågstock, 20 fot lång 9 till 10 tum i topp, från 3 kronor till 5 kronor; för en tolfot plank (3×9 tum) från 21 kronor till 48 kronor; för en tolfot en tums bräder från 4 kronor till 10 kronor; för en famn (8×6×3 fot) björkved 12 kronor till 20 kronor; för en sådan famn alved 8 kronor till 14 kronor; för en famn (8×6×3 fot) barrved 7 kronor till 12 kronor; för en tunna kol 50 öre till 1 krona 25 öre; för 100 stycken gårdselstänger 1 krona 50 öre till 6 kronor; för 100 stycken stör 1 krona 25 öre till 4 kronor.

Förbrukningen af torf har varit i tilltagande, och det uppgifves från ett fögderi, att sådant bränsle nu mera än tillförne användes afven af personer, som ej behöfva fästa afseende å höga vedpris. Beträffande tillgången på torfmossar inom länet hänvisas till senast afgifna femårsberättelse, med tillägg, att till Forsviks bruksegendom i Udenäs socken af Södra Vadsbo härad höra sju särskilda torfmossar med en sammanräknad areal af 259 tunnland, samt att dylika mossar finnas inom större delen af Vilske härad. Största delen af den från sistnämnda mossar upphemtade torf förbrukas af jordegarne sjelfve såsom bränsle, dock uppgifves, att från Marka och Göteve socknar årligen försäljas till Falköpings stad omkring 400,000 stycken torf till ett pris af 3 kronor för hvarje tusental. De i förra berättelsen omnämnda bolag för bearbetande af mossarna i Edsvära socken samt uti Flo och Näs socknar hafva upphört med sin verksamhet.

Några särskilda nya åtgärder för *rofdjurs* utödande äro icke att i denna berättelse omförmåla.

Beträffande **bergs- och brukshandtering** samt **fabriker, manufaktur**er och **handverk** är ej synnerligen mycket att omförmåla, utöfver hvad som kan inhemtas af Kommerskollegiets årligen offentliggjorda berättelser angående bergshandteringen och i fråga om fabriker och manufaktur, jemförda med senaste femårsberättelse.

Inom länet finnas visserligen, enligt hvad nämnda berättelser utvisa, verk och inrättningar, afsedda för industriela ändamål, i stort antal, men tillverkningen vid desamma är i allmänhet icke af mera framstående betydelse. Jordbruk, boskapsskötsel och skogshushållning utgöra, såsom förut blifvit antydt, hufvudkällorna för länets näringslif, och på landsbygden taga dessa näringsgrenar så i anspråk handlingslusten och den tillgängliga arbetskraften, att all annan verksamhet måste intaga en mera underordnad ställning. Länet sex, jemförelsevis små städer kunna ej heller sägas vara företrädesvis industriidkande. Spanmåls-handeln är åtminstone i de flesta bland dem den öfvervägande näringskällan. Kommerskollegiets berättelse angående fabriker och manufaktur för år 1879 gifver ock vid handen, att Skaraborgs län, som, då fråga är om jordbruk och boskapsskötsel, i flera hänseenden bland rikets län intager någon af de fränsta platserna, deremot beträffande fabriksindustriens omfattning måst nämnda år, ehuru hörande till de folkrikaste länen, hänföras till det trettonde i ordningen, Stockholms stad oberäknad, samt att värdet af tillverkningen inom länet icke uppgått till mera än 16 procent af hela rikets tillverkning.

Förhållandena hafva dessutom under större delen af ifrågasvarande tidrymd ingalunda varit gynsamma för industriel verksamhet, hvilket bäst visar sig deraf, att flera för sådant ändamål afsedda verk och inrättningar *icke drifvits*. Sålunda hafva Tidaholms stångjernsverk, Källefalls och Settersfors kopparhamrar samt Madängsfors och Skämmingsfors manufakturverk, hvilka redan

under förra femårsperioden icke varit i gång, numera blifvit fullständigt nedlagda. Ryfors manufakturverk samt Tunarps och Öjaforsens redskapshamrar hafva icke under femårsperioden drifvits, och vid Stenkälla gjuteri blef arbetet år 1878 nedlagdt.

Från och med början af år 1879 upphörde glastillverkningen vid Bromö, och tändsticksfabriken i Mariestad har blifvit helt och hållet nedlagd. Fabriken »Sphinx» vid Tidaholm för tillverkning af trämassa och papper har icke varit i gång.

I senaste femårsberättelsen omförmålda gevärsfabriken vid Aledal och låsfabriken vid Kyrkeqvarn hafva likaledes båda blifvit nedlagda, men vid Aledal tillverkas numera lås och fönsterbeslag, och fabriken vid Kyrkeqvarn har under år 1880 blifvit inköpt af aktiebolaget Hakon Brunius för att derstädes bedrifva tillverkning af hvarjehanda industrifremål och bland dem hufvudsakligen apparater för åstadkommande af elektrisk belysning.

Nyanlagde äro deremot:

Gjuteri och mekanisk verkstad i en hvar af städerna Lidköping och Hjo, en cigarr- och en kakelugnsfabrik i Töreboda, ullspinneri i Norka inom Hvalstads socken af Vartofta härad, trähyflings- och snickerifabrik i Habo socken af samma härad samt knappålsfabrik i Falköping.

Den i förra femårsberättelsen omförmålda *Vikens träöljefabrik* inom Udenäs socken af Södra Vadsbo fögderi har under hvarje af åren 1876, 1877 och 1878 drifvits med förlust, hvar emot åren 1879 och 1880 varit gynsammare. Tillverkningen, som under hvarje af dessa år uppgått till värde af omkring 3,000 kronor och bestått af rå terpentin, rå tjärolja och tjära, lärar lemnat en årlig behållning af vid pass 300 kronor.

Qvarnstenstillverkningen inom länet har bedrifvits i ungefär enahanda omfattning som under nästföregående femårsperiod. Sålunda hafva vid qvarnstensbrottet i Lugnås blifvit tillverkade 2,131 qvarnstenar till ett sammanräknadt värde af 190,277 kr. 15 öre eller i medeltal årligen 426 qvarnstenar till värde af 38,055 kronor 40 öre. Af qvarnstensbrotten inom Bergs, Låstads och Timmersdala socknar har endast det inom sistnämnda socken blifvit bearbetadt, och hafva dervid blifvit tillverkade 26 qvarnstenar, som betingat ett pris af 60 till 70 kronor för hvarje.

Vid *slipstensgrytet* å Katarp i Böja socken hafva årligen åtta personer varit sysselsatta. Alla fem årens tillverkning har uppgått till 1,440 slipstenar, hvilka afyttrats till pris af 3 till 4 kronor för hvardera.

Det å Billingen inom Sätters socken belägna *sandstensbrottet* har för förfärdigande af trappor, spishällar, skorstenar och brunnskar fortfarande bearbetats af två personer, hvilka deraf haft en sammanräknad årsinkomst till belopp af omkring 500 kronor. Sandstensbrottet å berget Klyftamon i Böja socken har deremot icke varit föremål för något arbete.

Utom det i senaste berättelsen omförmålda *stenfövällingsverk* vid Hellekis iom Kinne härad har år 1878 ett dylikt verk blifvit anlagdt vid egendomen Gössäter i samma härad, hvarest för drifvande af hyflings- och slipmaskin användes en lokomobil om åtta hästkrafter. Derjemte idkas stenhuggeri inom Medelplana, Österplana och Vesterplana socknar å Kinnekulle samt inom Våmbs socken och å Kjepplunda egendom vid Billingen. Sammanräknade värdet af den sålunda åstadkomna tillverkningen kan uppskattas:

År 1876 till omkring	90,000 kronor.
” 1877 ” ”	85,200 ”
” 1878 ” ”	100,200 ”
” 1879 ” ”	121,500 ”
” 1880 ” ”	125,000 ”

Kalktillverkningen har under femårsperioden egt rum och dervid åstadkommit i medeltal: inom Bergs, Sätters och Timmersdala socknar omkring 57,200 kubikfot årligen; inom Våmbs socken 10,000 kubikfot årligen; inom Karleby, Faleqvarna, Åsleås, Hvarfs, Kungslena, Ottravads och Hvalstads socknar minst 421,000 kubikfot årligen; inom Vilske härad omkring 80,000 kubikfot och inom Valle härad omkring 60,000 kubikfot likaledes årligen; vid foten af Hunneberg i Åse härad omkring 100,000 kubikfot årligen, inom Medelplana, Österplana, Klefva och Fullösa socknar minst 560,000 kubikfot samt å egendomen Blomberg i Husaby socken och inom samma socken i öfrigt tillsammans under alla fem åren 634,200 kubikfot.

Kalk, hvars användning såsom gödningsämne är i tilltagande, har försålts såväl inom länet som till andra orter i riket, och har priset vexlat mellan 10 och 22 öre kubikfoten.

Inom Vartofta, Vilske och Valle härad har *brutits kalksten* med en årlig tillverkning, hvars värde uppgifves till omkring 5,000 kronor i hvarje härad.

Färgstoftsfabriken vid Sved har under ifrågasvarande tidrymd icke drivits. Deremot har derstädes uppslamuats myrmalm, som försålts till åtskilliga pappersbruk för att användas såsom färgämne. Sammanräknade värdet derå uppgifves till 1,700 kronor.

Den i förra femårsberättelsen omförmälda *Moholms qvarn* innehafves numera af ett bolag benämndt »Moholm—Tidans qvarnaktiebolag», hvilket trädte i verksamhet den 1 januari 1880 och derefter utöfvat en betydande rörelse. Värdet af det under nämnda år tillverkade mjöl uppgifves till 807,000 kronor.

I afseende å *afsättningsorter och transportmedel* åberopas hvad i föregående berättelser finnes omförmäldt.

Bland *anstalter för arbetare* bör särskildt omnämnas skolan vid Årnäs glasbruk för bruksarbetarnes barn, i hvilken skola årligen i medeltal 60 barn erhålla undervisning. För arbetarne vid samma bruk göras årligen insättningar i Mariestads sparbank.

Slöjdväsendet har under ifrågasvarande tidrymd varit föremål för särskild omvårdnad af länets landsting och hushållningssällskap, hvilka gemensamt för ändamålet tillsatt en af sex personer bestående slöjdkomité samt ställt till densammas förfogande årliga anslag, hvilka för år 1880 uppgingo till sammanräknade 6,000 kronor. Nämnda år voro i verksamhet 5 slöjdskolor och 3 särskilda skolor för meddelande af undervisning i qvinnoslöjd. Dessa skolor, till hvilka Eders Kungl. Maj:ts Befallningsvande torde få återkomma å annat ställe i denna berättelse, skola otvifvelaktigt utöfva ett välgörande inflytande på husslöjden äfven i afseende å densammas anlitage såsom binäring. Derom är emellertid för närvarande icke att omförmäla annat eller mera än som finnes anfördt uti föregående femårsberättelse.

Två *potatisrifningsanstalter* hafva under ifrågasvarande tidrymd varit i verksamhet, den ena å Knäpplan i Hjo socken alla fem åren och den andra å Ulfhult i Gredbäcks socken åren 1879 och 1880. Vid dessa anstalter hafva blifvit beredde tillsammans 46,115 kubikfot potatis, och hafva af hvarje kubikfot

erhållits i medeltal 4·4 skålpund potatismjöl till ett medelpris af 15 öre för hvarje skålpund.

Vid den Göta kanalbolag tillhöriga, fortfarande åt arrendator upplåtna *reparationsdockan vid Sjötorp* har nedannämnda antal fartyg reparerats:

År 1876 med 4,500 dagsverken	28 fartyg.
” 1877 ” 5,000 ”	30 ”
” 1878 ” 7,500 ”	55 ”
” 1879 ” 5,500 ”	39 ”
” 1880 ” 6,000 ”	42 ”

För Skaraborgs län, som på två sidor begränsas af rikets två största sjöar och inom hvilket finnes en mängd fiskrika vatten, är *fiske* den måhända viktigaste binäringen. Dock har denna näring hittills ingalunda af befolkningen vårdats så, som önskligt varit, och den uppsigt deröfver, som skolat utöfvas af kronobetjeningen och de enligt fiskeristadgan utsedde ordnings- och tillsyningsmän, har, då densamma icke varit ledd af nödig kunskap om fiskets rätta vård och bedrivande, ej heller kunnat utöfva afsedd verkan. Åtskilliga åtgärder äro likväl under femårsperioden vidtagna för åstadkommande af ett bättre förhållande. Sålunda har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande, som anmodat fiskeri-intendenten att afgifva förslag till stadga för fiskets bedrivande i de af länets vattendrag, för hvilka bestämmelser uti nämnda hänseende ännu icke blifvit meddelade, den 25 augusti 1880 uppå framställning af hushållningssällskapet stadfäst dels indelning af länets fiskevatten i distrikt, dels och instruktion för tillsyningsmän rörande fisket inom Skaraborgs län och dertill hörande delar af Venern och Vettern. Enligt nämnda indelning äro länets fiskevatten fördelade i tre distrikt, nemligen *första distriktet*, Norra Vadsbo fögderi, bestående af Hofva och Hasselrörs tingslag, af Lidköpings fögderi Kinne härad, med undantag af Medelplana och Vesterplana socknar, samt af södra Vadsbo fögderi Trästena, Tidavads, Låstads, Bergs, Lerdala, Timmersdala och Böja socknar; *andra distriktet*, Skara fögderi, eller Skånings, Vilske och Valle härad, Barne fögderi, eller Åse, Viste, Barne och Laske härad, af Lidköpings fögderi Källands och Kinnefjerdings härad jemte Medelplana och Vesterplana socknar af Kinne härad, samt af Sköfde fögderi Gudhems härads vesta länsmansdistrikt jemte Valtorps och Håkantorps socknar af samma härads östra länsmansdistrikt; *tredje distriktet*, Södra Vadsbo fögderi med undantag af de delar, som höra till första distriktet, af Sköfde fögderi Kåkindes härad jemte Gudhems härads östra länsmansdistrikt med undantag af Valtorps och Håkantorps socknar samt Vartofta fögderi. I hvarje af dessa distrikt skall vara anställd en *tillsyningsman* med åliggande hufvudsakligen att utöfva uppsigt öfver fiskets författningsenliga bedrivande och tillse, att de för sådant ändamål inom socknarne tillsatte undertillsyningsmän fullgöra sina uppdrag att tillhandagå med upplysningar angående lämpligaste och ändamålsenligaste sättet för fiskes bedrivande samt att arbeta för fiskodling. Till bestridande af kostnaderna för distrikttillsyningsmännens affönande, inköp af materiel och redskap, anläggning af kläckningsanstalter m. m. hafva landstinget och hushållningssällskapet anvisat dels särskilda anslag för en gång till sammanräknadt belopp af 4,000 kronor, dels och till en början för fem år från och med det innevarande årliga an-

slag uppgående tillsammans likaledes till 4,000 kronor för hvarje år. De tre distrikttillsyningsmännen hafva emellertid på hushållningssällskapets bekostnad varit, enligt förordnande af Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande, anstälde allt sedan den 1 maj 1880, och äro till dessa befattningar antagne personer, som på hushållningssällskapets bekostnad genomgått fiskeriskolan på Vermdön. I afseende å dessa tillsyningsmäns verksamhet under år 1880 och fiskerinäringens tillstånd i öfrigt torde få hänvisas till deras årsberättelser, hvilka finnas införda i hushållningssällskapets tidning för innevarande år.

Rörande *jagten* inom länet, hvilken icke idkas såsom egentlig näringsgren, är ej något särskildt att af Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande omförmälas.

För *bränvinstillverkningen* och kostnaden derfor redogöres på följande sätt:

	Antal bränn- riker.	Tillverk- ningsbelopp. kannor.	Afgifternas belopp. kronor.	Kostnaderna för kon- trollen. kronor.
År 1876	42	1,846,920 ⁴	1,477,536 ³²	50,495 ⁹³
» 1877	39	1,758,483	1,406,786 ⁴⁰	62,659 ⁹³
» 1878	40	1,686,890	1,349,512 ⁴	57,110 ⁸⁵
» 1879	34	1,336,775 ⁹	1,155,501 ⁰⁴	49,592 ⁷⁹
» 1880	31	1,561,183 ⁹	1,561,183 ⁹⁰	41,914 ⁶⁰
Summa	—	8,190,253 ²	6,950,519 ⁶⁶	261,774 ¹⁰

4. Kommunikationsanstalter och varubyten.

Bland **landkommunikationer** intaga *jernvägarne* numera inom Skaraborgs län det främsta rummet. Vestra stambanan inkommer i länet ungefär midt emellan Laxå station i Nerike och Finne-rödja station, som är den nordligaste inom Skaraborgs län. Sydvest om Sörby station går denna bana öfver länsgränsen, som likväl ånyo af densamma beröres i närheten af Foglaviks station. Södra stambanan från Falköping till Jönköping passerar länsgränsen emellan Habo och Bankeryds stationer i närheten af den sistnämnda, som är belägen inom Jönköpings län. Den staten tillhöriga jernvägen emellan Sköfde och Karlsborg faller helt och hållet inom länet.

Så är äfven förhållandet med de enskilda jernvägarne emellan Mariestad och Moholms station å Vestra stambanan, emellan Hjo och Stenstorps station jemte bibanan emellan Svensbro och Tidaholm samt från Stenstorp öfver Skara till Lidköping äfvensom med den under ifrågavarande tidrymd anlagda, på hösten år 1877 för allmän trafik öppnade enskilda jernvägen från Lidköping till Håkantorps station å Uddevalla—Venersborg—Herrljungabanan. Sistnämnda enskilda jernbana inkommer i länet strax öster om Lilleskogs station, belägen inom Elfsborgs län, samt genomlöper Åse, Viste, Barne och Laske härad, till dess den emellan Vedums station i sistnämnda härad och Herrljunga station i Elfsborgs län ånyo sträcker sig inom dettas gräns.

Inom staden Lidköping, hvilken, såsom bekant är, utgöres af två genom Lidaelfven skilda stadsdelar, finnas två jernvägsstationer, den ena å östra staden för Lidköping—Skara—Stenstorps jernväg och den andra belägen i vestra stadsdelen för Lidköping—Håkantorps jernväg. Att i enlighet med dertill lemnadt nådigt medgifvande sammanbinda dessa båda bangårdar medelst en bro öfver elfven har, allt sedan den sistnämnda jernvägen blef färdig, utgjort ett önskningsmål, som likväl vid femårsperiodens slut i följd af brist på medel ännu icke kunnat uppnås.

Sammanräknade längden af statens jernvägar inom länet uppgår till 21² mil, den högsta siffra som något län inom riket ännu vid 1880 års slut hade att uppvisa. De enskilda jernvägarne längd utgjorde tillsammans 18⁶ mil, deri inberäknad den sträcka af Uddevalla—Venersborg—Herrljungabanan, som faller inom länets gränser.

Å samtliga de enskilda jernvägarna har trafiken i allmänhet bedrifvits med 2 fram- och 2 återgående tåg dagligen. Beträffande förhållandena i öfrigt å såväl dessa som statens jern-

vägar torde få hänvisas till Styrelsens för statens jernvägstrafik underdåniga berättelser.

De enskilda jernvägsaktiebolagens ställning vid 1880 års slut var följande:

Mariestad—Moholms jernvägsaktiebolag.

Tillgångar:

Jernvägsbyggnaden m. m.	kronor	400,889 ⁶¹ .
Rörlig materiel	»	55,653 ⁹¹ .
Inventarier	»	5,775 ⁴⁷ .
Materialier	»	2,834 ⁷⁷ .
Fordringar	»	6,209 ⁵³ .
Skulder utöfver tillgångarne	»	27,718 ⁵⁹ .
Summa kronor		499,081 ⁸⁸ .

Skulder:

Till aktieegarne	kronor	221,400 ⁰⁰ .
Preferensaktier	»	40,000 ⁰⁰ .
Obligationslån	»	207,050 ⁰⁰ .
Lån af Handels- och Sjöfartsfonden	»	20,282 ³³ .
Till enskilda personer	»	10,349 ⁵⁵ .
Summa kronor		499,081 ⁸⁸ .

Hjo—Stenstorps jernvägsaktiebolag.

Tillgångar:

Jernvägslinien Hjo—Stenstorp	kronor	764,535 ⁴² .
» Svensbro—Ekedalen	»	152,443 ⁴⁶ .
» Ekedalen—Tidaholm	»	145,732 ⁴⁸ .
Inventarier och materiel	»	270,950 ⁴⁰ .
Fastigheter m. m.	»	71,367 ⁴⁹ .
Fordringar	»	14,075 ⁹⁴ .
Skulder utöfver tillgångarne	»	14,407 ⁹⁰ .
Summa kronor		1,433,513 ⁰⁹ .

Skulder:

Aktiebeloppet	kronor	573,925 ⁰⁰ .
Lån af Handels- och Sjöfartsfonden	»	240,000 ⁰⁰ .
Obligationslån	»	124,580 ⁰⁰ .
Tillfälliga lån	»	495,008 ⁰⁹ .
Summa kronor		1,433,513 ⁰⁹ .

Lidköping—Skara—Stenstorps jernvägsaktiebolag.

Tillgångar:

Jernvägsbyggnaden	kronor	1,238,058 ⁵⁴ .
Rörlig materiel och inventarier	"	217,151 ²¹ .
Diverse materialier	"	25,303 ⁰⁹ .
Utestående fordringar	"	10,227 ⁵² .
Kassabehållning	"	22,959 ⁹² .
Skuld utöfver tillgångarne	"	19,382 ⁷⁶ .
Summa kronor		1,533,083 ⁰⁴ .

Skulder:

Stamaktiekapitalet	kronor	555,700 ⁰⁰ .
Preferensaktier	"	41,200 ⁰⁰ .
Kapitalåterstod å obligationslånet	"	663,000 ⁰⁰ .
Lemnade tillskott för betalning af den sväfvande skulden	"	265,425 ⁰⁰ .
Diverse skulder	"	7,758 ⁰⁴ .
Summa kronor		1,533,083 ⁰⁴ .

För jernvägspersonalen är afsatt en sjuk- och understöds-kassa, som för närvarande uppgår till 2,362 kronor 6 öre.

Lidköping—Håkantorps jernvägsaktiebolag.

Tillgångar:

Jernvägsanläggningen	kronor	552,257 ⁹² .
Rörlig materiel	"	131,180 ⁰⁸ .
Byggnader	"	79,607 ⁰⁶ .
Inventarier och materialier	"	17,097 ¹⁵ .
Kassabehållning	"	1,156 ⁶¹ .
Fordringar	"	14,927 ⁷⁵ .
Skuld utöfver tillgångarne	"	55,409 ⁹⁰ .
Summa kronor		851,636 ⁴⁷ .

Skulder:

Aktiekapitalet	kronor	310,100 ⁰⁰ .
Obligationsskuld, ej förfallen	444,500	"
do ej inlöste obligationer	5,500	"
Lån af Handels- och Sjöfartsfonden	"	19,800 ⁰⁰ .
Förfallne oinlöste räntekuponger	"	44,068 ⁷⁵ .
Diverse skulder	"	27,667 ⁷² .
Summa kronor		851,636 ⁴⁷ .

Bilagde tabell N:o 2 redogör för de allmänna landsvägarnes samt härads- och socknevägarnes inom länet sammanräknade längd vid femårsperiodens slut. Uti motsvarande tabell vid senaste femårsberättelse upptogs allmänna landsvägarnes längd utan åtskilnad för landsbygd och stad till 154.43 mil eller 1.36 mil mindre än sammanlagda längden af allmänna landsvägarna å landsbygden och i städerna, enligt ofvannämnde tabell. Denna skilnad beror derpå, att dels ny vägdelning förrättats inom Gudhems härad, hvarvid vägarnes längd blifvit noggrannare beräknad, dels ock bland städernas allmänna vägar upptagits 0.95 mil, som enligt uppgift icke äro att hänföra till landsvägar utan snarare böra anses jemförliga med härads- eller sockenväg. Tillökning i härads- och socknevägarnes längd härleder sig åter deraf att, såsom tabellen utvisar, en ny väg af 0.7 mils längd tillkommit, hvarjemte några mindre vägomläggningar medfört ökning af väglängden.

Vägarnes tillstånd, som under ifrågavarande tidrymd ytterligare förbättrats, kan i allmänhet sägas vara tillfredsställande,

hvertill det tilltagande användandet af sönderslagen sten såsom väglagningsämne i väsentlig mån bidragit.

Följande väganläggnings- och vägförbättringsföretag äro att omförmäla:

1:o) Den i tabellen upptagna nya väg, i sjelfva verket utgörande omläggning till en del af den äldre väg, hvilken sträcker sig från pastorsbostället Häggeboda inom Tiveds socken till Finnerödja jernvägsstation. Arbetet på denna väganläggning pågick under åren 1876—1878 och har bekostats genom bidrag af statsmedel 11,500 kronor samt af Tiveds och Finnerödja kommuner jemte Laxå bruk till sammanräknadt kontant belopp af 947 kronor 21 öre.

2:o) Inom Ramsbergs och Mölltorps socknar hafva i följd af Sköfde—Karlsborgsbansans anläggning på statens bekostnad åtskilliga mindre vägomläggningar egt rum, hvarigenom väglängden ökats med sammanräknade 747 fot.

3:o) Å allmänna landsvägen emellan Varola och Edåsa byar har Varola kommun på en sträcka af omkring 1,000 fot utmed ån Ösan höjt vägbanan 3 fot för att derigenom förekomma öfersvämning, hvilket arbete, enligt hvad tabellen utvisar, medfört en kostnad till belopp af 600 kronor.

4:o) För en kostnad af 1,500 kronor, hvilken bestridts af enskild person, har den s. k. Gunnarsboliden i Habo socken blifvit sänkt till en lutning af 1: 12.

5:o) Sänkning af Källegårdsliden å landsvägen emellan Sköfde och Jönköping och ombyggnad af den nedanför backen varande bro. Till bestridande af kostnaden för detta arbete har staden Sköfde bidragit med 500 kronor och hemman i närheten med ett ungefär lika stort belopp.

Den i senaste femårsberättelse omförmälda behållning, 132 kronor 62 öre, af anvisade statsmedel för vägundersökningar var ännu vid 1880 års slut i ränteriet inestående. Men sedan under nämnda år förslag väckts om flera vägomläggnings- och vägförbättringsföretag, samt anslag för ändamålet nädigst blifvit stäldt till Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes förfogande, hafva numera icke blott nämnda behållning utan derutöfver omkring 1,000 kronor blifvit använda till bekostande af vägundersökningar.

Utom förutnämnda bro vid Källegårdsliden hafva följande broar blifvit under femårsperioden ombyggda:

Södra Kräftabro i Timmersdala socken å landsvägen emellan Rambotorps och Enebackens gästgifvaregårdar för en kostnad af 460 kronor, fördelad på underhållsskyldiga $4\frac{1}{8}$ mantal;

Harns östra bro öfver Ösan å landsvägen emellan Binnebergs och Värings gästgifvaregårdar, hvilken ombyggnad medfört en kostnad af 800 kronor, fördelad å underhållsskyldiga $8\frac{7}{8}$ mantal, begge dessa broar af sten;

Harns vestra bro å sistnämnda väg med kar af sten och öfverbyggnad af trä för en kostnad af 1,950 kronor, fördelad å $22\frac{1}{2}$ mantal;

Hornborga bro i Hornborga socken med regler och barrierer af jern för en kostnad af 6,186 kronor 59 öre;

Vretens bro i Edåsa socken för 3,500 kronor; Kyrketorps bro i Kyrketorps socken för 700 kronor; Mälekullens bro i Habo socken för 300 kronor; Gunnarsbo bro i samma socken för 1,000 kronor, begge dessa sistnämnda af sten;

Lidsbro i Bjurbäcks socken för 130 kronor; Svedbron i Härja socken för 100 kronor; en bro i Visttorps socken för 200

kronor; Karthagens bro i Fridene socken af sten, hvarför kostnaden ej uppgifvits;

Snipebro i Floby socken, som underhålles af 70 $\frac{1}{2}$ mantal inom Vilske härad och 48 $\frac{7}{32}$ mantal inom Gäsene härad af Elfsborgs län, hvilken med sten verkställda ombyggnad medfört en kostnad af 4,385 kronor, deraf på hemmanen i Vilske härad belupit 2,604 kronor 4 öre; hvarjemte

Tibro i Hvalstads socken har under år 1880 undergått en större reparation till en kostnad af 508 kronor.

Väg och bropenningar uppbäras icke någonstädes inom länet; men vid Brosundet i Udenäs socken, der en färja är inrättad för att bereda invånarne i de till nämnda socken hörande, på andra sidan af sjön Viken belägna s. k. Vikaskogarna bättre och lättare förbindelse med kyrka och presterskap, uppbäras färjpenningar. Andra färjor än denna äro ej att omförmåla. Båtfart emellan Bromö och Torsö i Venern samt emellan Torsö och fasta landet uppehålls fortfarande af dertill anslagna från skjutsskyldighet befriade hemman. Från Ekebo gästgifvaregård skjutsas med båt till Lurön. Vid femårsperiodens slut funnos å allmänna med skjutsstationer försedda vägar 551 grindar, hvilkas antal således minskats med 97. De kvarvarande grindarna äro sålunda fördelade, att i Norra Vadsbo fögderi finnas 2, i Södra Vadsbo 37, i Sköfde fögderi 154, i Vartofta 310, i Skara fögderi 13 och i Lidköpings fögderi 35.

Skjutsanstalternas inom länet antal uppgick vid 1880 års slut till 77. Af dessa skjutsanstalter var en, vid Töreboda jernvägsstation, inrättad i enlighet med 26 § 1 momentet af nädiga stadgan angående skjutsväsendet den 31 maj 1878, med skjutslega 1 krona 75 öre milen. Vid två skjutsanstalter uppehölls skjutsningen af skjutslagen och vid 13 sådana anstalter var skjutsningen upplåten på entreprenad genom kontrakt upprättade innan förutnämnda nädiga stadga angående skjutsväsendet trädde i verkställighet; och utgjorde sammanräknade årliga entreprenadbidragen vid dessa tretton skjutsanstalter 4,250 kronor 26 öre. Deremot var vid samtliga öfriga skjutsanstalter, 61 till antalet, skjutsningen upplåten på entreprenad i enlighet med ofta nämnda nädiga stadga. De i då gällande kontrakt bestämda, af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande fastställda årliga entreprenadbidrag uppgingo till ett sammanräknadt belopp af 12,597 kronor; och som länets för år 1880 fastställda bevilning enligt andra artikeln bevilningsstadgan uppgick till 112,777 kronor 74 öre, hvaraf hälften vida öfverstiger nämnda entreprenadbidrags summa, har således icke kunnat ifrågakomma, att staten skolat deltaga i gäldandet af skjutsentreprenadbidragen med mera än halfva beloppet.

Utän entreprenadbidrag uppehölls skjutsningen vid 4 skjutsanstalter.

Entreprenadbidrag vid de öfriga utgjorde:

från och med	5 kronor till och med	100 kronor vid 18 skjutsanstalter.
” ” ”	101 ” ” ” ”	200 ” ” 16 ”
” ” ”	201 ” ” ” ”	300 ” ” 11 ”
” ” ”	301 ” ” ” ”	400 ” ” 8 ”
” ” ”	401 ” ” ” ”	500 ” ” 1 ”
” ” ”	501 ” ” ” ”	600 ” ” 3 ”

För antalet af de under ifrågavarande fem är till skjutsning utgångna hästar redogöres i förutnämnda tabell N:o 2. De i

detta afseende meddelade uppgifter gifva icke anledning till någon särskild erinran.

Postkontor finnas i städerna Mariestad, Skara, Lidköping, Sköfde och Falköping samt postexpeditioner i Hjo, Karlsborg, Moholm och Vara. Derjemte äro inrättade, utom postanstalterna vid samtliga jernvägsstationer inom länet, följande poststationer: Bjurbäck, Brandstorp, Edsvära, Eggby, Ek, Essunga, Foglum, Forshem, Forsvik, Fredsberg, Främmostad, Frösve, Fågre, Gerum, Grolanda, Gullspång, Gustaf Adolfs kapell, Götene, Halna, Hasslerör, Hellekis, Hofva, Hängsdala, Häggum, Höckgården, Jungskola, Karlslund, Kinneved, Klefva, Källängen, Larf, Lekåsa, Lundby stommen, Lundsbrunn, Lyrestad, Malma, Nya Lerdala, Oreberg, Otterstad, Saleby, Skarstad, Slättäng, Stora Bjurum, Synnerby, Södra Fogelås, Tidavad, Timmersdala, Torbjörntorp, Torsö, Tun, Tådene, Versås, Vestra Björsäter, Vångaby, Vättak, Örslösa och Öttum. Postanstalternas antal uppgick således vid 1880 års slut till 105 eller 1 postanstalt på 2,484 af länets invånare.

Vid samma tidpunkt begagnades för posts fortskaffande utöfn jernvägarna följande postlinier, nemligen:

Mariestad—Ek—Timmersdala—Nya Lerdala—Eggby—Axvall—Skara.

Skara—Gerum—Jungskola—Håkantorp.

Skara—Vångaby—Edsvära—Lundby stommen—Vedum.

Vedum—Essunga—Sollebrunn.

Falköping—Hängsdala—Ekodalen.

Mariestad—Hasslerör—Lyrestad—Hofva.

Elgarås—Hofva.

Moholm—Fågre—Halna—Karlslund—Forsvik—Karlsborg.

Mariestad—Vestra Björsäter—Forshem—Hellekis—Källängen—Lidköping.

Lidköping.

Torsö—Mariestad.

Jula—Tidavad—Frösve—Sköfde.

Hjo—Södra Fogelås—Brandstorp—Gustaf Adolfs kapell—Habo.

Hängsdala—Vättak—Slättäng—Sandhem.

Sköfde—Versås—Vreten.

Mullsjö—Bjurbäck.

Falköping—Torbjörntorp—Stora Bjurum—Skara.

Sörby—Klefva—Stora Bjurum.

Vartofta—Kinneved.

Skara—Lundsbrunn—Götene.

Källängen—Götene—Vestra Björsäter.

Götene—Forshem.

Skara—Synnerby—Resville—Lidköping.

Vara—Skarstad—Vångaby.

Vara—Essunga.

Ulfstorp—Malma—Höckgården.

Grästorp—Främmostad—Höckgården.

Grästorp—Tun—Tådene—Örslösa—Lidköping.

Och eger vidare landtrefböring rum å följande linier:

Grästorp—Särestad—Håle—Täng.

Tidaholm—Uddestorp—Fröjereds skollhus—Fröjereds kyrkoherdeboställe.

Karlslund—Hofsmon—Undevi egendom—Tiveds klockaregård.

Tidaholm—Madängsby—Velinga komministersboställe—Daretorps kyrkoherdeboställe.

Moholm—Bellefors klockaregård—Myckeltorps skollhus—Beateberg.

Slättäng—Kymbo—Näs—Kelfvene.

Stenstorp—Öja—Högstena—Dala—Åsle kyrkoherdeboställe—

Åsle Liljegården—Mularps skollhus.

Hjo—Grefbäck—Kyrketorp—Mölltorp.

Saleby—Härjevad—Trässberg.
 Örslösa—Kilsbro—Skalunda—Åkersberg—Gösslunda skolhus—
 Noleby länsmansboställe—Sunnersberg.
 Lidköping—Sunnersberg—Otterstad.

De i förra femårsberättelsen omförmälda *telegrafstationerna* i Mariestad, Skara, Lidköping, Sköfde, Hjo, Karlsborg och Sjötorp finnas fortfarande, hvarjemte telegrafstationerna vid samtliga jernvägsstationerna inom länet såsom tillföre varit upplåtna till begagnande för enskilda meddelanden, då de ej behöft i jernvägsärenden användas.

Fångforslingen från fögderierna till länshäktet ombesörjes fortfarande af länsmännen genom antagne fångförare; och utgår skjutslegan derfor numera med 1 krona 60 öre milen för hvarje häst, vagnpenningar oberäknade.

I afseende å möjligheten att genom de nya postlinierna ersätta den forna kronobrefbäringen återopas fortfarande hvad i senaste femårsberättelsen finnes derom anfördt.

Varuforsling kan numera icke anses ingå bland länet invånarens näringsgrenar.

I afseende å **sjökommunikationer** är Skaraborgs län, som omgifves af två stora segelbara sjöar och genomskäres af Göta kanal, synnerligen väl lottadt. Kustfarten kan emellertid icke sägas hafva under ifrågavarande tidrymd utvecklats. Största antalet ångfartyg, som göra regelbundna turer till orter inom länet, består af dem, hvilka på resor till och från aflägsnare orter befara Göta kanal. Dessa hafva under femårsperioden varit passagerareångfartygen Juno, Baltzar von Platen, Motala ström, Vadstena och Venus. Derjemte hafva passagerareångfartygen Örn, Per Brahe och Hjo gjort regelbundna turer till de vid Vettern belägna, länet tillhörande hamnar. Å Venern har regelbunden passageraretrafik underhållits af ångfartygen Juno och Lidköping med anlöpande af hamnarna vid Mariestad, Hellekis och Lidköping. Öfriga ångfartyg, som idkat sjöfart å vatten inom länet, äro lastångarne Balder, Birger, Brage, Casper Ehrenborg, Karlsborg, Dalsland, Delfin, Fraser, Gustaf, Idun, John Erikson, Jönköping, Linköping, Linnæa, Mariestad, Motala, Neptun, Norden, Norselven, Oden, Otteren, Primus, Ran, Signhild, Sjötorp, Småland, Triton, Trollhättan, Vieille Montagne N:o 1 och N:o 2, Vettern, Vestern, Viken och Vestergötland. Genom Göta kanal inom länet har under år 1880 framgått följande antal segelfartyg: 38 galeaser, 44 slupar, 4 jakter och 3 skonertar.

Beträffande *kusthamnarna* i länet och de särskilda *hamn- och anläggningarna* i Mariestad, Lidköping och Hjo återopas de i föregående femårsberättelse meddelade upplysningar.

I den till länet hörande del af sjön Venern äro uppförda 12 fyrar, 522 prickar, 6 bojar och 95 fasta sjömärken, hvilka senare bestå af timrade större båkar, spirbåkar, stänger med taflor eller tunnor i toppen samt stenkummel. Dessa säkerhetsanstalter vårdas och tillses af 31 lotsar och prickhållare. Öfverinseendet öfver fyr- och båkvasendet i Venern utfövas, såsom i föregående femårsberättelse blifvit omförmäldt, af *direktionen för segelfartens förbättrande å sjön Venern*. Denna direktions har under år 1880 låtit genom sakkunniga personer verkställa noggranna undersökningar samt upprätta plan och kostnadsförslag för åstadkommande af en ändamålsenlig segelrännan genom Ekens skärgård från Kinnevikens ut till Nafvens fyr i Dalbosjön. Kost-

naden härför beräknas till 65,000 kronor, hvaraf direktions påräknat erhålla en del genom statsbidrag, men som ansökning derom icke kunnat bifallas, har företaget hittills icke kunnat bringas till verkställighet. Så är äfven förhållandet med det i föregående femårsberättelsen omförmälda förslaget om upprensning och kanalisering af Ullerredssundet emellan Kållandsö och fastlandet. Denna fråga har dock i så mätto tagit ett steg framåt mot sin lösning, att med anledning af de utaf Styrelsen för allmänna väg- och vattenbyggnader uti afgifvet underdånigt utlåtande framställda anmärkningar ny plan för arbetet blifvit upprättad, hvarjemte 1880 års landsting till bestridande af de till 230,000 kronor beräknade kostnaderna beviljat ett bidrag till belopp af 3,000 kronor, så att de tecknade bidragen numera uppgå till sammanräknade 42,000 kronor.

Till vägledning för sjöfarande å Vettern och Göta kanal finnas å Karlsborgs fästnings område två fasta fyrar, hvilka underhållas af Göta kanalbolag. Vid Rödesund finnes en lotsanstald.

Göta kanal inom länet håller i längd 124,000 fot. Dess djup är 10 fot. Å densamma få ej färdas fartyg af större längd än 108 fot, större bredd än 24 fot eller större djupgående än 9.5 fot. Kanalen har varit öppen för trafik:

År 1876	från den 24 april till den 21 november.
» 1877	» » 16 maj » » 15 december.
» 1878	» » 8 april » » 6 »
» 1879	» » 6 maj » » 28 november.
» 1880	» » 16 april » » 11 december.

Flottning förekommer endast å sjöarna Viken, Bottensjön och Stråken. Såväl i förstnämnda två sjöar som å Stråken har under ifrågavarande fem år användts ångslup för bogsering af prämar och timmerflottar. Hufvudsakliga ändamålet med flottningen å Viken och Bottensjön har varit att forsla timmer till Karlsborgs fästning.

I fråga om **sjöfart och handel** är ej något särskildt att omförmäla utöfver hvad som kan inhemtas af *Kommerskollegiets* årliga berättelser, der upplysning meddelas angående såväl antalet till länet hörande fartyg och båtar med besättning som antalet handlande och deras betjening å landsbygden och i städerna.

De inom länet befintliga jernvägar, af hvilka Sköfde—Karlsborgsbanan och Lidköping—Håkantorsjernvägen tillkommit under ifrågavarande tidrymd, hafva visserligen varit egnade att framkalla ökad lif och rörelse inom alla näringsgrenar såväl å landsbygden som i städerna; men som detta välgörande inflytande i icke oväsentlig mån motverkats af tryckta näringsförhållanden, har någon särskildt anmärkningsvärd utveckling af handeln och den deraf beroende sjöfarten icke kunnat ega rum.

Från Hjo inberättas, att *sjöskador* timat, en under hvarje af åren 1876, 1877 och 1879 samt två år 1880, alla utan förlust af människolif. De belopp, hvartill dessa skador uppskattats, äro ej uppgifna.

Varubytena såväl inom länet som med andra orter förete icke något anmärkningsvärdt förhållande. I afseende å *afsättningsorterna* för länets produkter återopas hvad förut i denna berättelse och föregående femårsberättelser finnes omförmäldt.

Inom länet höllos år 1880 tillsammans 44 marknader eller 4 flera än år 1875. Platserna för dessa marknader voro länets städer samt Enebacken, Grästorp, Hofva, Kampavall, Kungslena, Mullsjö, Mölltorp, Naum, Onsjö, Slädene, Slättäng, Torsö, Töreboda, Ullene, Våring och Öfverby. Kreaturshandeln har varit hufvudsakliga föremålet för samtliga marknaderna. Särskild uppmärksamhet förtjenar den i september månad hållna hästmarknaden i Sköfde, hvilken förtfarande flitigt besökes och lemna betydande bidrag till hästuppsättningen vid landets kavalleriregementen. *Torgdag*ar höllos nämnda är två gånger i städerna och å Karlsborg, en gång i hvarje vecka i Hofva, Moholm, Töreboda och Öfverby, hvarannan vecka vid Ekedalen och hvarannan vecka vid Tidaholm, två gånger i månaden vid Finne-röjda och Forsvik samt en gång i månaden vid Elgarås, Stens-torp, Sörby och Vara.

Afgifterna för bränvinsförsäljningen samt städernas, lands-tingets och hushållningssällskapets andelar deruti inhämtas af följande tabell Litt. B.

Hushållningssällskapets andel i dessa afgifter utgör detsam-mas hufvudsakligaste inkomst. Huru sällskapet använt denna inkomst till fromma för jordbruket och dess binäringar, är redan

i det föregående antydt. Landstingets andel har ingått i dess kassa och jemte andra tillgångar utan åtskildnad anvisats till bestridande af de utgifter, landstinget beslutat. Landskommun-erna hafva använt sina af dessa afgifter härlytande inkom-ster i allmänhet för fattigvårdsbehof, någon gång såsom bidrag till bestridande af utgifter för folkskola och sockenbibliotek. De städerna tillkommande andelar i berörda afgifter hafva blifvit använde: i Mariestad och Lidköping till bestridande af förekom-mande utgifter; i Skara till gäldande af ränta och amortering ä det län, staden upptagit för aktieteckning i Lidköping—Skara—Stenstorps jernvägsaktiebolag, inköp af jord för en fattiggård och andra allmänna nyttiga företag; i Sköfde till stadens utgifter i allmänhet, hvaribland kostnader för nybyggnad af elementarskola och utvidgning af vattenledningen samt ersätt-ning för jord till Sköfde-Karlsborgsjernvägen; i Iljo till plan-teringar samt såsom bidrag till bestridande af kostnaderna för vattenledning och uppförande af nya folkskole- och fattighus; och i Falköping till förekommande utgifter, hvaribland kostna-erna för uppförande af en stor och rymlig folkskolebyggnad samt förutvarande pedagogis utveckling till treklassigt elemen-tarläroverk.

Tab. Litt. B.

Minnthandel med och utskänkning af spirituösa drycker under åren 1876—1881.

	1876—1877.				1877—1878.				1878—1879.				1879—1880.				1880—1881.								
	Antal.		Afgift.		Antal.		Afgift.		Antal.		Afgift.		Antal.		Afgift.		Antal.		Afgift.						
	Minnthandelsställen.	Utskänkningsställen.	Afgift.		Minnthandelsställen.	Utskänkningsställen.	Afgift.		Minnthandelsställen.	Utskänkningsställen.	Afgift.		Minnthandelsställen.	Utskänkningsställen.	Afgift.		Minnthandelsställen.	Utskänkningsställen.	Afgift.						
		Ständiga.	Tillfälliga.	Kronor.		ö.	Ständiga.	Tillfälliga.		Kronor.	ö.	Ständiga.		Tillfälliga.	Kronor.	ö.		Ständiga.	Tillfälliga.	Kronor.	ö.	Ständiga.	Tillfälliga.	Kronor.	ö.
I Mariestad	—	7	1	8,280	—	7	—	33,685	59	—	7	—	34,902	15	—	7	—	28,866	24	—	7	—	20,944	28	
I Lidköping	—	10	—	16,000	—	10	2	81,480	—	—	10	—	78,900	—	—	10	2	71,400	—	—	10	2	78,900	—	
I Skara	1	2	—	40,442	27	1	2	27,699	74	1	2	1	30,797	22	1	2	—	31,878	61	1	2	—	33,907	20	
I Sköfde	2	6	2	51,722	65	2	6	52,849	13	2	6	1	47,070	75	2	6	1	42,877	54	2	6	1	46,370	90	
I Iljo	1	4	1	12,457	31	1	4	8,840	—	1	4	1	10,777	—	1	4	3	9,345	—	1	3	1	9,420	—	
I Falköping	1	6	—	27,250	—	1	6	—	29,358	—	1	5	—	28,378	28	1	6	—	30,742	20	1	6	—	36,110	39
Summa för städerna	5	35	4	156,152	23	5	35	7	233,912	46	5	34	3	230,825	40	5	35	6	215,109	59	5	34	4	225,652	77
På landet	7	4	9	12,016	67	5	3	8	14,517	75	5	2	7	11,836	25	4	2	7	8,361	50	4	1	8	6,536	15
Summa för hela länet	12	39	13	168,168	90	10	38	15	248,430	21	10	36	10	242,661	65	9	37	13	223,471	109	9	35	12	232,188	92
<i>Disposition.</i>																									
Uppbördsprovision	—	—	—	336	33	—	—	—	199	27	—	—	—	191	58	—	—	—	179	95	—	—	—	206	31
Till landstinget	—	—	—	33,506	38	—	—	—	49,646	19	—	—	—	48,494	01	—	—	—	44,658	22	—	—	—	46,396	52
» hushållningssällskapet	—	—	—	33,506	38	—	—	—	49,646	19	—	—	—	48,494	01	—	—	—	44,658	22	—	—	—	46,396	52
» länets socknar	—	—	—	7,195	58	—	—	—	8,693	22	—	—	—	7,092	10	—	—	—	5,010	18	—	—	—	3,919	91
» » städer	—	—	—	93,624	23	—	—	—	140,245	34	—	—	—	138,380	65	—	—	—	128,964	22	—	—	—	135,259	66
Summa	—	—	—	168,168	90	—	—	—	248,430	21	—	—	—	242,661	65	—	—	—	223,471	109	—	—	—	232,188	92

Ann. Dessutom fans på landet mindre partihandel med bränvin året 1876—1877 på 7 ställen, 1877—1878 liksom på 7 ställen, 1878—1879 på 6 ställen, 1879—1880 på 3 ställen samt 1880—1881 på 8 ställen.

Tab. Litt. D. Aktiebolag tillhörig fast egendom inom Skaraborgs län år 1880.

Härad och socken.	Aktiebolagens namn.	Nummer.	Natur.	Af pröfningskommittén fastställt värde.	
				Märk- summa.	Parti- summa.
				ä jord- bruksfastighet.	ä annan fastighet.
<i>Vadsbo härad.</i>					
Götlunda sn	Lanne stora qvarn			3.000	11.600
Fägre "	Göta kanalbolag			42.000	5.000
Undenäs "	do			16.000	34.500
do "	Forsviks aktiebolag			58.000	39.500
Mölltorps "	do			203.500	172.000
				49.000	—
Bellefors "	Lagerfors aktiebolag			20.000	55.000
do "	do arr.			20.000	—
				40.000	55.000
Vads "	Moholm-Tidans aktieb.			—	7.000
do "	do do			—	50.000
Mo "	do do arr.			—	60.000
<i>Kåfjänds härad.</i>					117.000
Kyrketorps sn	Claestorps Landbruksaktiebolag, hvartill höra:				
	Claestorp	1	fr. sät.	1	130.000
	Hene Millaug.	7	skatte.	1	24.000
	Nolbolet	6	"	1/2	6.000
	Hene Per Svengård	1	"	1/2	6.000
	" Skaraholmen	3	"	1/2	12.000
	" Skytte eller Bengt Gudmundsgården	5	"	1/2	12.000
	" Öfvergården	8	frälse.	1	24.000
	" Vallmossen	1	"	1	6.000
	Claestorps qvarn				2.000
	" säg				1.000
	" bränneri				5.000
	Magasin vid Skulltorp				1.000
	Russadammen (ett fiske)				100
Hagelbergs "	Stora Beckstorp	1	"	1/2	20.000
	Habols eller Assaretorp	1	"	1/2	15.000
	Hagelberg Andersgård	1	fr. sät.	1/2	50.000
	Hagäsen eller Backen	1	frälse.	1/2	15.000
	Tästorp	1	skatte.	1/2	17.500
	Ullstorp	1	frälse.	1	60.000
	Ekranåker				100
	Åsen	1	"	1/2	15.000
<i>Gudhems härad.</i>	Finnstorp	1	skatte.	1/2	3.500
Sjögerstads sn	Granskagården	1	rau.rör.	1/2	5.000
	Hagäsen Östra	1	"	1/2	6.000
	" Vestra	2	frälse.	1/2	5.000
	Loringa Lillegård	9	skatte.	1/2	6.000
	Regumatorp Nolgård	6	"	1/2	2.000
	Siggatorp	1	frälse.	1/2	4.500
	Utbotorp	1	"	1/2	4.000
	Ödebacken	1	"	1/2	5.000
	Purratorp Gräsgäll				5.500
	Regumatorps kalkbrott				20.000
					91.1/2
					459.100
					29.100

Härad och socken.	Aktiebolagens namn.	Nummer.	Natur.	Af pröfningskommittén fastställt värde.	
				Märk- summa.	Parti- summa.
				ä jord- bruksfastighet.	ä annan fastighet.
Falköpings sn	Mössebergs vattenkuranstalt, bestående af:				
	Bestorps kapellgård	7	skatte.	1/2	3.000
	Badhusbyggnader				25.000
Friggeråkers "	Friggeråker Mörkagård	6	"	1/2	4.000
	Badhusbyggnader				25.000
				3/2	7.200
					50.000
Sjögerstads "	Skulltorps kalkbrottsaktiebol.				20.000
<i>Vartofta härad.</i>					
Falköpings sn	Agnestads aktiebolag, hvartill höra:				
	Agnestad Skräddaregård		frälse.	1	27.000
	" Sörgård		"	1	24.800
	Gunnestorp Skräddaregård		"	1	25.900
	" Nolgård		"	2	19.400
	" Backgård		"	1	30.200
	" Brunsgård		"	2	16.200
	" Mäsagård		"	1/2	13.000
	" Munkagård		"	1/2	6.200
	" Perstorp Skräddaregård		"	1	30.200
				7 1/2	192.900
<i>Valle härad.</i>					
Vings socken	Härlingstorps aktiebolag, bestående af:				
	Härlingstorp			2	
	Sanna			1/2	
	Ibn Bengt Stensgård			1	
	Berga			1/2	
	Ingnaldstorp			1	
	Sjögården			1/2	
				4 1/2	130.000
Lundby "	Tranum				
				10	310.000
<i>Kivus härad.</i>					
Medelplana sn	Hellekis aktiebolag, bestående af:				
	Hellekis			1	175.000
	Stensliperi med byggnader				20.000
	Brunstorp			1	4.000
	Brunsgården Hellekis			1	18.000
	Busstorp Lilla			1/2	5.200
	Kallegården Hellekis			1	18.000
	Mellangård			1	18.000
	Lukastorp			1/2	4.000
	Rustesäter			1	13.000
	Trädgårdsmästaretorp			1/2	4.000
Vesterplana "	Backen			1	5.000
	Per Persgård			1/2	11.500
	Skattegården			1/2	10.000
	Tyskagården			1	28.000
	Torlagården			1	11.500

Härad och socken.	Aktiebolagens namn.	Nummer.	Natur.	Afpröfningskomitén fastställt värde.		
				Mantal. Parti- summa.	å jord- bruksfa- stighet.	å annan fastighet.
Österplana s:n	Högebo Österplana			1	18,400	—
	Ibm			1	18,400	—
	Kärrtomten			$\frac{1}{8}$	1,500	—
	Nils Olofsgård Skogen			$\frac{1}{2}$	2,100	—
	Skalltomten			$\frac{1}{4}$	2,100	—
	Storegård Österplana			1	18,400	—
	Skräddaretomten			$\frac{1}{4}$	2,100	—
	Hönsäter			$1\frac{1}{2}$	115,000	—
	Ibm byggnader och tegelbruk				—	10,000
	Anders Ersgård Skogen			$\frac{1}{4}$	4,000	—
	Backelycke			$\frac{1}{8}$	2,300	—
	Lars Svengård Skogen			$\frac{1}{2}$	8,100	—
	Per Assmunds- och Rännagård			$\frac{1}{4}$	8,000	—
	Backgård			1	16,100	—
	Hästhagen			$\frac{1}{4}$	2,300	—
	Sjörås			$\frac{1}{4}$	2,300	—
	Kultom i Sörg. Törnsäter				2,300	—
	Sjörås qvarn				—	2,000
	Forsheims " Sjörås			$\frac{1}{2}$	12,000	—
	Ibm såg				—	1,000
				15$\frac{1}{2}$	560,000	33,000
Vesterplana " Vesterplana qvarnaktiebolag:						
En väderqvarn						7,000
H. & L. W. Kylbergs land- bruksaktiebolag:						
Österplana " 3 tunn. jord i Lackg.					300	—
Forsheims " Löten				$\frac{3}{4}$	50,000	—
Bandsbol				$\frac{1}{4}$	14,000	—
Ullstorp				$\frac{1}{2}$	35,000	—
Tamten Forshem				$\frac{1}{4}$	15,000	—
Munkgården				1	41,000	—
Hultagården				$\frac{1}{4}$	12,000	—
Gräppagården				1	40,000	—
Karpars utgjord					3,000	—
Fullösa " Öfverstegården Gassäter				1	24,000	—
Lillegården				$\frac{1}{2}$	12,000	—
Smedegården				1	24,000	—
				6$\frac{1}{2}$	270,300	—
Forsheims " Aktiebolaget Österäng:						
Härlingsgården				$\frac{3}{4}$	22,000	—
Mickelagården				$\frac{3}{4}$	24,000	—
Hulegården				$\frac{1}{2}$	15,000	—
Gategården				$\frac{1}{2}$	15,000	—
Skattegården				1	60,000	—
Lindebol				$\frac{1}{4}$	8,000	—
Skattegården Årtorp				1	36,000	—
Lillegården				$\frac{1}{2}$	20,000	—
Sörgården				1	36,000	—
Storegården				1	40,000	—
Baderna				$\frac{1}{2}$	20,000	—
Ibm eller Gastorp				$\frac{1}{4}$	20,000	—

Härad och socken.	Aktiebolagens namn.	Nummer.	Natur.	Afpröfningskomitén fastställt värde.			
				Mantal. Parti- summa.	å jord- bruksfa- stighet.	å annan fastighet.	
Forsheims s:n	Bråten			$\frac{1}{4}$	5,000	—	
	Stättarp			$\frac{1}{2}$	15,000	—	
	Vieman n:o 31, 32, 33, 34 o. 35				10,000	—	
	Intill Årnäs 4 tunnland				2,000	—	
	Kankemossen				2,000	—	
	En ångsåg				—	10,000	
					8$\frac{1}{2}$	350,000	10,000
	D. Carnegi & C:n:						
	Årnäs			1	125,000	—	
	Årnäs glasbruk				—	15,000	
	Ibm qvarn och såg				—	2,500	
	Baggesten			$\frac{1}{4}$	6,000	—	
	Bauderyd			$\frac{1}{4}$	6,000	—	
	Vråna			$\frac{1}{4}$	4,000	—	
	Bräckerör			$\frac{1}{8}$	2,000	—	
	Mårtenstorp			$\frac{1}{4}$	8,000	—	
	Jutan			$\frac{1}{4}$	7,000	—	
	Kristinelund			$1\frac{3}{8}$	5,000	—	
	Sågaretorp			$\frac{1}{8}$	6,000	—	
	Henriksberg			$\frac{1}{8}$	2,000	—	
Rifvenäsmarken N:o 12					600		
do " 13					600		
do " 14					600		
do " 15					1,200		
do " 16					1,200		
do " 17					1,200		
do " 18					1,200		
do " 19					1,200		
do " 20					1,200		
do " 26					1,200		
Storemosse					400		
Vieman N:o 27					500		
Björnemossen					300		
Lugnäs " Lilla sågen och qvarnjord					4,000		
Lilla sågens qvarn					—		
Ålekärr					300		
Lilla sågens och Halfarna intägt					800		
Mossen (en äng)					100		
				21$\frac{1}{8}$	187,600	27,500	
Mariestads stad..	Mariestads bryggeriaktiebol.:						
Manilla bryggeri					—	75,000	
Obebyggda tomten N:o 90					—	300	
Stadsjord 4 tunn. 20 kpl.					2,900	—	
					2,900	75,300	
Katrinefors aktiebolag:							
Katrinefors pappersbruk					—	65,900	
Stockholmslyekan, 2 tunn.							
16 kpl.							
Smedjelyekan, 1 tunn. 8 kpl.						400	
Stenbrolyekan, 2 tunn.						600	
Torpjelykan, 1 tunn. 30 kpl.						600	

Härad och socken.	Aktiebolagens namn.	Nummer.	Natur.	Mantal.		Af pröfningskomitén fastställt värde.	
				Parti-somma.	af jordbruksfastighet.	af annan fastighet.	
	Äng i Sannevad till N:o 6 ¹ , 1 tunn. 28 kpl.				600	—	
	Äng lhm t. N:o 77, 2 t. 28 k.				900	—	
	Äckran lhm t. N:o 68, 25 ⁵ k.				200	—	
	d:o d:o 69, 26 ⁵ k.				200	—	
	d:o d:o 81, 1 t. 2 k.				300	—	
	d:o d:o 105 ¹ / ₂ , 14 k.				100	—	
	Skagen d:o 8, 8 t. 11 k.				250	—	
	d:o d:o 66, 8 t. 11 k.				250	—	
	d:o d:o 81, 11 t. 23 k.				300	—	
	Äckran d:o 93, 9 k.				300	—	
				5,000	65,900		
Sköfde stad	Sköfde mekaniska verkstads aktiebolag				9,870	120,130	
Lidköpings "	Lidköpings bryggeriaktiebol. Uddeholms bruksbolag				—	64,700	5,000
	Skaraborgs läns ensk. bank Lidköpings tändsticks- och ångsågsaktiebolag				1,000	—	137,000
	Lidköpings mekaniska verk- stads aktiebolag				—	—	60,000
	Lidköpings lysoljeaktiebolag				1,000	—	—
					2,000	296,700	
Falköpings "	Mössebergs vattenkurinrätt- ningsaktiebolag				—	—	20,000
Hjo "	Aktiebolaget Hjo vattenkur- austalt 15 tunn. 22 ³ kpl. jord till brunspark				—	9,000	—
	äbyggnader				—	60,000	—
					—	—	69,000
	Hjo - Stenstorps jernvägsak- tiebolags hus vid hamnen.				—	—	1,000

Tabb. Litt. E. Egendomar af fideikommissnatur inom Skaraborgs län år 1880.

Härad och socken.	Egendomens namn.	Nummer.	Natur.	Mantal.		Af pröfningskomitén fastställt värde	
				af jordbruksfastighet.	af annan fastighet.		
Vadsbo härad. Eks socken	EK ¹⁾ . Stommen med underlydande	1	frälse säteri	1	—	—	—
	Ihm Storegården	2	d:o	1	—	—	—
	" Lillegården	3	d:o	1	—	—	—
	Almare	4	d:o	1	—	25,000	—
	Knutstorp Nolgården	2	frälse	1	—	36,000	—
	Ihm Sörgården	3	d:o	1	—	32,500	—

¹⁾ Genom förordnande af aflidne kammarrättsrådet Anders Georg Lilljestierna i listtiden iklädde egendomen Eäö i Nerike den 3 mars 1774 fideikommissnatur, som sedermera med Kungl. Maj:ts nådiga tillstånd öfverflyttades på säteriet Ek med underlydande, hvilken egendom enligt fideikommissstiftelsen bör för all framtid öfvergå till äldste lefvande sonen inom familjen och, om manlig afkomling saknas, till äldsta dottern samt, om fideikommissarien dör barnlös, till närmaste arfvinge. Nuvarande innehafvare är kammarrherre H. Lilljestierna.

Härad och socken.	Egendomens namn.	Nummer.	Natur.	Mantal.		Af pröfningskomitén fastställt värde		
				af jordbruksfastighet.	af annan fastighet.			
Hasle socken	Rumperyd	1	frälse	1	—	3,500	—	
	Torstorp	1	d:o	1	—	3,500	—	
	Vackerborg	1	d:o	1	—	4,500	—	
					6¹/₂	255,000	—	
		Fäleberg ²⁾ . Skatteg....	1	d:o	1	—	22,500	—
		Ihm Nedre Bossg.	2	d:o	1	—	22,500	—
		" Öfre d:o	3	d:o	1	—	22,500	—
Trästena "	" Bredeg.	4	d:o	1	—	22,500	—	
	" Bäckg.	5	d:o	1	—	22,500	—	
	" Huleg.	6	d:o	1	—	22,500	—	
	" Sörg.	7	d:o	1	—	11,250	—	
					6¹/₂	146,250	—	
		Hallandsberg ³⁾	1	frälse säteri	1	—	36,000	—
		Nyrud	1	skatte säteri	1	—	30,000	—
Gudhems härad. Friggeråkers socken	Ribberud	1	frälse	1	—	35,000	—	
	Stenkälla Fogdeg. ...	4	d:o	1	—	30,000	—	
	Bresäter	2	d:o	1	—	14,000	—	
	Trästena Stommen ...	1	skatte	1	—	24,000	—	
					5	169,000	—	
		Bäckabo ⁴⁾ . Stora med underlydande	9,10	frälse säteri	2	—	40,000	—
		Friggeråker Ledsg....	12	d:o	1	—	7,000	—
Bjerka socken	" Bredeg.	11	d:o	1	—	7,000	—	
	Stingagården	15	d:o	1	—	18,000	—	
	Bäckabo gräsgård ...				—	500	—	
	Aspnäs	1	rå och rörs	1	—	5,000	—	
	Bäckabo Lilla	1	frälse	1	—	4,500	—	
					4¹/₂	52,000	—	
		Trästena ⁵⁾ . Anders Jons- gård	1	rå och rörs	1	—	—	—
	Ihm Ledsg.	6	d:o	1	—	—	—	
	" Karls eller Bäckg.	5	frälse säteri	1	—	—	100,000	
	" Huleg.	4	d:o	1	—	—	—	
	" Andersg.	8	rå och rörs	1	—	—	—	
	" Torbjörns.	9	d:o	1	—	—	—	

²⁾ Fideikommisset Fäleberg stiftades den 18 april 1797 af amiralitetsöfverkommissarien Carl Fredrik Löfvenskiöld till förmån för hans andre son Carl Fredrik Löfvenskiöld, från hvilken det öfvergick till nuvarande innehafvaren, som derjemte efter sin farbroder excellens-en baron Salomon Löfvenskiöld innehar fideikommisssegendomarne Källeryd och Nissafors i Småland. Arfsföljden sker från far till son och, om son saknas, inträder närmaste manliga arfvinge såsom fideikommissarie. Nuvarande innehafvare är hofmarskalken S. Löfvenskiöld på Nissafors.

³⁾ Fideikommissrätten öfverflyttad från Mellingsholm, i Roslagen, hvilken egendom på 1700-talet af Vivica Bonde, född Trolle, skänktes till hennes barnbarn af den yngre Sturesläkten, att under fideikommissnatur vara arfvet såväl på manliga som qvinliga linien inom ätten. Vid senaste innehafvarens år 1875 inträffade död öfvergick fideikommisset till hans qvinliga kusins son f. ryttmästaren, friherre Alfred v. Düben på Marielund i Uppland.

⁴⁾ Fideikommisssegenskapen, enligt uppgift, flyttad från halva egendomen Börstorp i Vadsbo härad till Stora Bäckabo, hvilket är afsedt att vara en öfverytterlig egendom, som går i arf från äldsta sonens äldste son inom den s. k. Engelholmsgrenen af grelliga ätten Spens. Nuvarande innehafvare är greve C. A. Spens på Engelholm.

⁵⁾ Fideikommisset stiftades år 1807 af generallöjtnanten Georg Wilhelm Fock till förmån för hans äldsta dotter, att framtiden öfvergå till äldsta dottrens dotter o. s. v. Nuvarande innehafvaren, enkefru Mannerfeldt, född Granfeldt, är dotter till första fideikommissinnehafvaren Anna Charlotta Fock i hennes äktenskap med ryttmästaren Johan Gustaf Granfeldt.

Härad och socken.	Egendomens namn.	Nummer.	Natur.	Mantal.	Af pröfningskomitén fastställt värde		
					å jordbruksfastighet.	å annan fastighet.	
Skänings härad.	Bresstorp.....	1	skatte	1	20,000	—	
	Holmstorp	1	frälse	½	15,000	—	
	Ibm	2	d:o	½			
	Hyndebo eller Lund	1	d:o	¼	5,000	—	
	Trästena Bengt Pers eller Store Skatteg.	2	rå och rörs	1	25,000	—	
	Ibm Sven Anders eller Backg.	7	d:o	¾	15,000	—	
	Ibm Lille Skatteg.	3	d:o	½	15,000	—	
	Anisåsen	1	frälse	¼	5,000	—	
					8 ¼	200,000	—
	Vänga socken	Asstorp *)	1	frälse säteri	1	20,000	—
		Söabacken	1	frälse	½	4,000	—
	Jutabo	1	d:o	¼	2,000	—	
	Vester-Vänga Måtan.	11	d:o	¼	1,500	—	
	Qvånum Stommen ...	3	skatte säteri	¾	16,000	—	
Vilske härad.							
Sörby socken	Sörby Korsg.	7	frälse	¾	10,000	—	
				3 ¾	53,500	—	
Jåla "	Höfrö *)	1	frälse säteri	1	70,000	—	
	Olofstorp	1	d:o	1			
	Hagöna	1	rå och rörs	½	3,200	—	
	Jåla Storeg	3	frälse	½	7,800	—	
	Johannelund	1	rå och rörs	½	11,000	—	
	Kälöna	1	d:o	½	3,800	—	
	Rya Vesterg.	2	frälse	½	5,900	—	
	Ibm Eriksg.	4	d:o	½	4,300	—	
	Ibm Ledsg.	3	d:o	½	6,500	—	
	Smörkullen	1	d:o	½	6,400	—	
	Qvarn och säg vid Smörkullen					3,000	
	Torpåsen	1	rå och rörs	½	1,100	—	
	Vesterbo	2	frälse	½	8,400	—	
	Ullarp	1	d:o	½	6,000	—	
	Gunnestorp	1	d:o	½	4,800	—	
	Habblarp Håkan Eriksg.	4	d:o	½	9,000	—	
	Hemmingsholmen ...	1	d:o	¼	2,700	—	
	Erikstorp	1	d:o	1	12,000	—	
	Flatöna	1	rå och rörs	½	2,000	—	
Floby "	Floby Ny Granneg. ...	2	frälse	½	7,400	—	

*) Den 14 november 1751 förordnades af öfversteljtnanten Paco Johan Härleman genom testamente, som sedermera af Kungl. Maj:t i nåder godkändes, att hans egendom Forsbacka bruk i Gestrikland skulle efter testators och hans hustrus död delas lika emellan deras fyra söner och äldsta sonens andel utgöra ett fideikommiss inom Härlemanska släkten på svärdssidan. Stiftarens sonson fänriken Christian Albrecht Härleman bortbytte med nådigt tillstånd den 22 augusti 1774 sitt fideikommiss ¼ i Forsbacka bruk emot Asstorp och fick fideikommissrätten öfverflyttad till sistnämnda egendom, som nu innehafves af trafikchefen vid Lidköping—Skara—Stenstorps jernväg Christian Paco v. Härleman, från stiftaren den femte innehafvaren i rätt nedstigande led.

*) Fideikommisset stiftades den 3 november 1752 af öfversten Hans Henrik Fock och går i arf till äldsta sonen, hvar efter annan, med rättighet för efterlevande enka att disponera egendomen, så länge hon lever och i enkestånd förblifver. Nuvarande fideikommissarien är kammarjunkaren Johan Axel Fock, den fjerde i ordningen från stiftaren i rätt nedstigande led; men fideikommisset innehafves såsom enkesäte af hans moder Gustafva Charlotta Arvidson.

Härad och socken.	Egendomens namn.	Nummer.	Natur.	Mantal.	Af pröfningskomitén fastställt värde	
					å jordbruksfastighet.	å annan fastighet.
Göteve socken	Floby Bossg.	14	frälse	1	24,000	—
	Ibm	15	d:o	1		
	Långaläst	1	skatte	1 ½	30,000	—
	Lög Långaläst Heden	—	—	—	2,500	—
	" " Vesterg.	—	—	—	2,500	—
	Lugarp	1	frälse	1	18,000	—
	Råckebacken	1	d:o	½	2,500	—
	Västorp Österg.	2	d:o	½	7,500	—
	Ibm Herreg.	3	d:o	½	7,500	—
	Vist Millomg.	1	d:o	½	14,000	—
	Göteve socken	Göteve Gateg.	2	d:o	½	10,000
	Ibm Hofmansg. ...	4	d:o	½	10,000	—
Sörby "	Sörby Bossg.	6	d:o	1	16,000	—
	Ibm Hallebo	9	d:o	½	8,500	—
Frökinds härad.						
Grolanda s.n.	Bro	—	d:o	1	18,500	—
	Hässjö	—	d:o	½	12,500	—
	Skånun Tomten	—	d:o	½	8,800	—
	Skärfvum Gripag. ...	—	d:o	½	11,300	—
	Ibm Sörg.	3	d:o	½	11,300	—
	Ibm Nolg.	1	d:o	¾	11,300	—
	Slättebron	—	d:o	¼	6,800	—
	Slätteberg	—	d:o	1	12,400	—
	Stora Risa	—	d:o	¾	6,500	—
	Lilla Risa	—	d:o	¼	2,600	—
	Vädbäcken	—	d:o	¼	3,400	—
	Simonstorp	—	frälse säteri	1	20,400	—
	Espekullen	—	rå och rörs	½	2,900	—
	Hagen	—	d:o	¼	3,200	—
	Röne	—	frälse	1	10,200	—
				25 ½	467,400	3,000
Elfsborgs län.						
Eriksbergs s:n	Plogskog	—	—	¼	—	—
Mjeldruna "	Glömme	—	—	1	—	—
Skölfvene "	Vimle	—	—	½	—	—
				27		
Vartofta h:d.						
Åsle socken	Fårdala *)	1	frälse säteri	1	38,500	—
	Flittorp Nedreg.	9	frälse	¾	16,500	—
	" Rumpeg.	10	d:o	¼	11,000	—
	Åsle Källeg.	17	d:o	1	19,800	—
	" Klöfvag.	18	d:o	1	19,800	—
	" Brog.	19	d:o	1	19,800	—
	" Haraldsg.	20	d:o	½	9,900	—
	Klefvan	—	d:o	¾	3,300	—
	Hofmene	—	d:o	1	27,200	—
	Hagen	—	rå och rörs	¼	1,700	—

*) Fideikommisset stiftades år 1788 af fältmarskalken Per Scheffer till förmån för hans kusins son öfversteljtnanten Ulric Theophilus Scheffer och hans hustru Beata Christina Du Rietz, med föreskrift att egendomen alltid skulle gå i arf inom deras släkt från far till äldste son, så länge någon Scheffer af ätten n:o 1,975 finnes, och sedermera tillfalla aflidne kapteneu Johan Gabriel v. Schantz' äldsta manliga afkomling samt, om denna gren af adliga ätten n:o 1255 skulle utdö på svärdssidan, återgå till Schefferska släkten på kvinnolinien och, om jemväl denna skulle utloekna, ånyo hemfalla till bemälda von Schantz' qvinliga efterkommande. Nuvarande innehafvare är underlänjtnant C. M. P. Scheffer.

Härad och socken.	Egendomens namn.	Nummer.	Natur.	Mantl.	Af pröfnings-komitén fastställt värde	
					å jordbruksfastighet.	å annan fastighet.
Tiarp socken	Öjjanstorp	—	rå och rörs	$\frac{1}{4}$	1,700	—
	Hofmene Uddag.....	3	frälse	1	19,800	—
	Fårdala qvarn.....	—	frälse säteri	—	—	—
	Tiarp Backg.....	6	frälse	1	26,400	—
	Frälseräntan af Tiarp Lille skatteg.....	—	—	—	—	2,168
	Frälseräntan af Tiarp Store skatteg.....	—	—	—	—	2,168
Hvarfs "	Källebo	—	frälse	1	19,200	—
	Hvarf Bredeg.....	10	d:o	1	19,200	—
	" Lilla Verfvan	—	d:o	$\frac{1}{2}$	9,600	—
<i>Gudhems härad.</i>						
Högstena sn	Rearstorp Storeg. ...	4	—	1	15,400	—
Ljunghems "	Krogstorp Stora.....	1	—	1	30,000	—
<i>Källands härad.</i>						
Råda socken..	Ågården ⁹⁾	1	frälse säteri	1	40,000	—
	Tomten	1	rå och rörs	$\frac{1}{4}$	12,000	—
	Härebacka Storeg....	5	frälse	1	43,000	—
	Brastorp Jon Orresg. 1		d:o	$\frac{3}{4}$	18,000	—
	" Herr Nilsg. 2		d:o	$\frac{1}{2}$	15,000	—
	Dikareboden	—	torp	—	4,000	—
	Tomten i Glysgetorp	1	skatt. läg.	—	500	—
	D:o i Råda	1	d:o	—	500	—
	Eft tegelbruk	—	—	—	—	1,000
	En väderqvarn	—	frälse	—	—	—
	En vädersåg	—	d:o	—	—	—
Ruckeby "	Ruckeby Storeg.....	—	frälse säteri	4	108,000	—
	Almeryd Bengtsg. ...	1	frälse	$\frac{3}{4}$	10,000	—
	" Andersg. ...	2	d:o	$\frac{3}{4}$	10,000	—
				8$\frac{1}{2}$	261,000	1,000
<i>Barne härad.</i>						
Eesunga sn.	Djupsås ¹⁰⁾ Stora	1	frälse säteri	1	39,000	—
	Vägatorp	3	frälse	$\frac{3}{4}$	32,000	—
	Bjugg.	1	d:o	$\frac{1}{4}$	8,700	—
	Vägatorp Holmen ...	4	d:o	$\frac{1}{4}$	9,000	—
	Krogstorp Stora.....	1	d:o	$\frac{1}{2}$	14,400	—
	" Lilla	1	d:o	$\frac{1}{4}$	9,800	—
	Stora Djupsås qvarn	—	—	—	—	7,000
	" " säg.....	—	—	—	—	700
	Krogstorps qvarn ...	—	—	—	—	6,000
	Frälseränta af Nilstorp Persg. $\frac{1}{2}$ mtl	—	—	—	—	200

Härad och socken.	Egendomens namn.	Nummer.	Natur.	Mantl.	Af pröfnings-komitén fastställt värde	
					å jordbruksfastighet.	å annan fastighet.
	Frälseränta af $\frac{1}{4}$ mtl Brona eller Berget	—	—	—	—	100
	Frälseränta af $\frac{1}{8}$ mtl Brodeberg.....	—	—	—	—	100
Foglums sn	Foglum Asmund Guttersg.	8	frälse	1	28,000	—
Åsaka "	Ballstorp Lilleg.....	3	skatte	$\frac{1}{2}$	5,000	—
	Vassbäcken	—	kroue	$\frac{1}{2}$	1,000	—
Malma "	Frälseränta af $\frac{1}{8}$ mtl Gullebacken.....	—	—	—	—	160
				33$\frac{1}{2}$	146,900	14,260

Areal.

Fideikommissets namn.	Åker.	Äng.	Skog.	Hagmark.	Impediment.
	T u n n l a n d.				
Ek	1,062	60	1,600	500	—
Fäleberg	414 ⁶²	60	910	320	—
Hallandsberg	420	ej uppgifven	447	ej uppgifven	—
Backabo	260	40	ej uppgifven	75	36
Trästena	400	400	1,000	300	200
Åstorp	400	ej uppgifven	1,100	—	ej uppgifven
Höfrö .. omkrig	1,700	400	600	600	—
Fårdala	800	560	saknar skog	854	—
Ågården	975 ²²	120 ⁸	470	—	—
Djupsås	847	173	25	308	—

börande i fråga om uppgifterna angående utländingar tillhörig fast egendom erinras, att de i senaste femårsberättelse såsom varande af sådan egenskap angifna fastigheter, hvilka icke återfinnas i nu npprättade tabell, väl fortfarande tillhöra samma egare, men att dessa numera förvärfvat svensk medborgarerätt. Det goda omdöme, som i förra femårsberättelsen uttalades angående utländingarnes sätt att sköta sina egendomar och deras förhållande till underhafvande, kan äfven nu upprepas.

Hvad angår laga skiften och hemmansklyfningar samt *landtmäteriväsendet* i öfrigt inom länet, hänvisas till landtmäteristyrelsens årliga berättelser. Utöver de upplysningar, som kunna inhämtas af dessa berättelser, är Eders Kungl. Majts Befallningshafvande nu icke i tillfälle att lemna några meddelanden af beskaffenhet att bära i denna berättelse inflyta.

Redogörelse för *kronouppbörden* utgör numera icke föremål för Eders Kungl. Majts Befallningshafvandes femårsberättelser. I afseende härå torde således endast bära omförmalas, att utskylder och arrenden ordentligt ingatt med jemförelsevis få rester samt att uppbördsmännen med noggranhet och punktlighet fullgjort sin redovisning.

Vid 1880 års slut voro inom länet för statsverkets räkning utarrenderade 324 hemman och 3 lägenheter, tillsammans 327 särskilda kronoegendomar eller s. k. *domäner*.

⁹⁾ I testamentariskt förordnande den 15 oktober 1786 föreskref hofmarskalken Axel Magnus Stjernsparre, att egendomen jemte uppräknade lösören skulle, i egenskap af fideikommiss, tillfalla hans broder öfverstelöjtnanten Erik Stjernsparre, eller, om han dog barnlös, hans brorsdotter Sofia Petronella Stjernsparre och hennes afkomlingar, med vilkor, om hon trädde i äktenskap, att mannen med sitt adliga namn förenade namnet Stjernsparre. Fideikommisset öfvergick efter henne till hennes dotter Augusta Ulrika Silfversparre-Stjernsparre och genom hennes giftermål med kaptenen Gustaf Wilhelm Pählman till bemälda makars son, ingenören Gustaf Wilhelm Pählman.

¹⁰⁾ Fideikommisset stiftades år 1775 af kaptenen Alexander Björnberg och hans fru Lovisa Fleetwood i ändamål att i Björnbergska släkten bibehålla godset, som borde tillfalla äldsta manliga afkomlingen, hvar efter annan. Sedan stiftaren 1788 barnlös aflidit, öfvergick egendomen först till äldre brodern Johan Fredrik och efter hans sons död utan manlig afkomling till yngre brodern Davids gren samt innehafves nu af stiftarens brors sons sons son Frans Leonard Björnberg.

För *landstingets* och *kommunernas* tillgångar, skulder, inkomster och utgifter lemnas numera fullständig redogörelse uti de af Statistiska Centralbyrån utarbetade under Litt. U i bidrag till Sveriges officiella statistik offentliggjorda årliga berättelser. I fråga härom torde således endast böra omförmälas, att år 1876 på länets invånare uttaxerats i *landstingsskatt* 11,128 kronor 63 öre med 12 öre på hvarje bevilningskrona, men att under de åter-

stående fyra åren af ifrågavarande tidrymd sådan beskattning icke behöft ifrågakomma. Uti den för landstinget angifna behållning ingår 150,000 kronor, motsvarande nominela beloppet af landstingets aktier i Uddevalla—Venersborg—Herrljunga, Mariestad—Moholms, Hjo—Stenstorps, Lidköping—Skara—Stenstorps och Lidköping—Håkantorps jernvägsaktiebolag.

6. Politi.

Vestergötland och deraf företrädesvis den del, som omfattar Skaraborgs län, är så rikt på historiska minnen, att dess fornlemningar och minnesmärken måste ådraga sig synnerlig uppmärksamhet. Detta landskap har ock länge haft sin egen *Fornminnesförening*, bildad den 11 juni 1863. Föreningen, som finnes omförmäld i nästföregående tre femårsberättelser, har under åren 1876—1880 hufvudsakligen rigtat sin verksamhet på samlande och vårdande af Vestergötlands fornminnen, i den mån sådant kunnat ske med de ringa penningtillgångar, hvaröfver föreningen haft att förfoga. Fornsakerna för olika tidsåldrar hafva ganska betydligt ökats mest genom gåfvor af personer, som nitälskat för föreningens framgång, men äfven i någon mån genom inköp, hvarjemte tillkommit vapen, kläder, konst- och slöjdalster, mynt och medaljer från vårt lands såväl medeltid som nyare tid. Under ifrågavarande tidrymd har föreningen utgifvit tredje häftet af sin tidskrift, innehållande, utom hvarjehanda smärre uppsatser, fortsättning af permebref, afskrifne af C. J. Ljungström, samt fortsättning af bibliotekarien K. Torins plancharbete »Vestergötlands runstenar». Den i senaste femårsberättelsen omförmälda, till föreningen skänkta Edåsa gamla kyrka har blifvit ordnad till ett ändamålsenligt museum för kyrkliga fönsaker samt andra större utrymme kräfvande föremål, af hvilka många ditkommit såsom gåfvor och andra genom inköp samt såsom deposita från kyrkor inom landskapet.

Bland den forntida byggnadskonstens minnesmärken intager den åldriga *domkyrkan i Skara* obestriddt främsta rummet. Men detta vördnadsbjudande tempel har beklagligtvis länge varit i ett särdeles förfallet skick. Ritning till detsammans återställande till ett synnerligen prydligt och värdigt utseende är upprättad af intendenten Helgo Zettervall, och en *förening* är bildad, som har till uppgift att verka för åstadkommande af det med denna ritning afsedda byggnadsarbete. Medlemmarne af denna förening, hvilka till största delen tillhöra Skaraborgs län, erlägga årligen en ringa afgift uppgående till ett sammanräknadt belopp af omkring 1,000 kronor, som efter afdrag för kostnader ingå till restaurationsfonden. Denna fond uppgick vid 1880 års slut till omkring 9,000 kronor, men har vunnit en icke oväsentlig tillökning derigenom att nämnda års landsting beviljat ett anslag för ändamålet till belopp af 15,000 kronor att under tre år från och med det innevarande utgå med 5,000 kronor årligen. Då emellertid den beräknade kostnaden uppgår till 370,000 kronor och kyrkans egna tillgångar äro ganska begränsade, är det uppenbart, att det stora företaget, äfven med ett icke obetydligt bidrag af domkyrkoförsamlingen, icke kan komma till utförande, med mindre staten, såsom i andra likartade fall tillförne egt rum, räcker de inom orten gjorda bemödandena en hjelpsam hand.

Båda de nu nämnda föreningarna hafva sitt säte i stifts-staden Skara.

Der är ock förlagd länets främsta *undervisningsanstalt*, det fullständiga högre allmänna läroverket. *Lägre allmänna läroverk* finnas i länets öfriga städer: femklassiga uti Mariestad, Lidköping och Sköfde, treklassigt i Falköping och tvåklassigt i Hjo. Vid allmänna läroverket i Falköping har likväl under åren 1879 och 1880 undervisning meddelats i fem klasser, hvarför kostnaden bestridts genom sammanskott af kommunen och enskilda medlemmar af densamma.

Elementarläroverk för flickor äro inrättade i städerna Mariestad, Skara och Lidköping.

I afseende å *folkundervisningen* är först att märka ett till Skara förlagdt *folkskolelärarinneseminarium*. Småskolelärarinnor uppfostras vid tre *seminarier*, ett statens och ett privat, båda förlagda i Skara samt det tredje inrättadt på bekostnad af länets landsting i Stenstorp. Vid länets *folkskolor* och småskolor voro år 1880 anstälde 262 ordinarie och 9 extra ordinarie examinerade lärare eller lärarinnor, 4 biträdande lärare samt 271 småskolelärare eller lärarinnor. Redogörelse för samtliga dessa undervisningsanstalters verksamhet torde icke utgöra föremål för denna berättelse.

Den i senaste femårsberättelsen omförmälda *fokhögskola* har äfven under nu ifrågavarande tidrymd fortgått i Ullervad till hösten 1878, men flyttades derefter till det invid Stenstorps jernvägsstation belägna hemmanet $\frac{1}{16}$ mantal Krockgården, hvilket blifvit för skolan inköpt samt bebyggt med ändamålsenligt skolhus, bostad för föreståndaren och nödiga uthus. Kostnaden härför har uppgått till omkring 25,000 kronor, hvaraf länets landsting bidragit med 15,000 kronor och enskilde personer inom länet med 5,000 kronor samt återstoden ännu utgör den s. k. byggnadskassans skuld. Undervisningsämnen och undervisningssättet hafva varit desamma som under föregående femårsperiod. Lärjungarnes antal utgjorde vårterminen 1876 40, läsåret 1876—1877 43, läsåret 1877—1878 29, läsåret 1878—1879 36, läsåret 1879—1880 33 och höstterminen 1880 35. Dessa lärjungar, som i allmänhet varit söner af välbergade jordbrukare inom länet, hafva efter slutad kurs med få undantag återgått till sina fäders yrke. Medelåldern för lärjungarne har varit omkring 21 år. För skolan antogos år 1879 nya stadgar, genom hvilka årsafgiften för lärjunge nedsattes från 60 kronor till 50 kronor. Genom att upplåta fyra friplatser för obemedlade lärjungar är ett steg taget mot önskningsmålet, att undervisningen vid folkhögskolan må blifva helt och hållet fri. De ordinarie lärarne hafva liksom under förra femårsperioden varit två till antalet, med biträde af en eller annan tillfällig undervisare. För bestridande af de

årliga utgifterna, som uppgå till omkring 5,500 kronor, har skolan haft att tillgå, utom elevavgifterna, från och med år 1878 af statsmedel 2,000 kronor, af landstinget 1,500 kronor samt af folkhögskoleföreningen omkring 1,000 kronor årligen.

I det föregående äro redan omnämnda de inom länet befintliga tillämpningsskolor för bildande af rättarelärlingar, förlagda å egendomarna Claestorp och Såtenäs. Till detta slag af undervisningsanstalter är äfven att hänföra den likaledes här förut omförmälda veterinärinrättningen i Skara. Arten och omfånget af denna inrättnings verksamhet inhemtas af följande tabeller:

Å r.	Statsanslag. Kronor.	Utgifter. Kronor.	Kapital- behållning vid slutet af hvarje år. Kronor.	Antal lär- jungar.		
				Veterinär- elever.	Höflägar- elever.	Summa.
1876	16,065 ⁰⁰	26,782 ⁴⁰	20,400 ²⁰	16	10	26
1877	16,065 ⁰⁰	15,467 ⁴⁷	23,386 ¹⁰	13	15	28
1878	16,065 ⁰⁰	16,681 ¹⁵	25,298 ⁹¹	16	20	36
1879	16,065 ⁰⁰	18,540 ⁷⁴	25,396 ⁵¹	18	21	39
1880	10,770 ⁰⁰	18,777 ⁶⁵	20,050 ⁰⁰	21	18	39

Å r.	Antal värdade eller besig- tigade djur.				Antal skodda djur.		
	Hästar.	Nö- kreatur.	Andra djur.	Summa.	Hästar.	Nö- kreatur.	Summa.
1876	2,157	545	276	2,978	1,256	12	1,268
1877	1,679	411	195	2,285	1,178	10	1,188
1878	2,516	899	235	3,650	1,254	8	1,262
1879	2,181	833	285	3,299	1,353	12	1,365
1880	2,559	916	434	3,909	1,276	10	1,286

Lärarnes antal, föreståndaren inberäknad, har utgjort åren 1876 och 1878 fyra samt åren 1877 och 1879 fem, men genom nådigt bref den 23 januari 1880 fastställdes ny stat för inrättningen, enligt hvilken lärarnes antal från och med nämnda år uppgår till 6, hvaraf 1 professor och föreståndare, 2 lektorer, 2 adjunkter och 1 instruktionsmed. Härigenom har visserligen utväg blifvit beredd att fylla behovet af lärarekrafter, men som de i staten uppförda löner hittills blifvit anvisade endast för ett år i sender och fast anställning vid de ifrågakarande lärarebefattningarna således icke kunnat erbjudas, har det varit förenadt med icke ringa svårighet att erhålla lämpliga personer, som kunnat på förordnande upprätthålla de nytillkomna befattningarna.

Den i förra femårsberättelsen omförmälda byggnad, afsedd för instruktionsmedja, föreläsningssalar, samt bostäder åt instruktionsmeden och elever, var, oaktadt ytterligare statsanslag blifvit under femårsperioden för ändamålet anvisadt, likväl ännu vid 1880 års slut till följd af byggnadsmedlens otillräcklighet icke fullständigt inredd. Här torde emellertid få omförmälas, att innevarande års landsting för inredningens fullbordande beviljat ett anslag motsvarande hälften af den därför beräknade kostnad att utgå under vilkor, att andra hälften beviljades af länets hushållningssällskap, hos hvilket förslag härom redan blifvit väckt.

De af länets slöjdskomité understödda, förut omnämnda slöjdskolor äro följande: Lidköpings slöjdskola, hvilken öppnades den

1 februari 1876 och derefter fortsatt sin verksamhet under hela ifrågakarande tidrymd. Elevernas antal har årligen uppgått till omkring 100, hvaraf i medeltal 48 från landsbygden. Omkring halfva antalet har bestått af ständiga lärjungar, hvilka åtnjutit undervisning 6 till 8 timmar dagligen under en tid af tillsammans åtta månader hvarje år. Återstående eleverna hafva varit lärjungar från stadens elementarläroverk och folkskola, hvilka undervisats omkring 3 timmar i veckan. Undervisningen, som särskildt rigtats på förfärdigande af grofslöjd och smide, har har bestridts af en lärare och en biträdande lärare. Denna skola har vid industri- och slöjdställningar under ifrågakarande femårsperiod i Jönköping, Stockholm och Malmö erhållit första pris;

Skara slöjdskola, som varit i verksamhet allt sedan år 1871 och hvarest undervisningen bestridts af 1 lärare. Vid denna skola hafva årligen undervisats omkring 40 elever, hvilka hufvudsakligen utgjorts af lärjungar från folkskolan och elementarläroverket;

Falköpings slöjdskola. Vid denna skola, som öppnades den 1 oktober 1876, hafva i början varit anställda två lärare, men under senare delen af femårsperioden har undervisningen upprätthållits af endast en sådan. I medeltal hafva årligen 50 elever, af hvilka omkring en tredjedel varit från landsbygden och återstoden från stadens läroverk, begagnat undervisningen;

Medelplana slöjdskola för gossar, hvilken bildades i mars månad 1876. I denna skola har en lärare årligen undervisat 16 inskrifna lärjungar, af hvilka i medeltal 9 besökt skolan hvarje dag;

Tuns slöjdskola. Denna skola öppnades år 1876, men upphörde med sin verksamhet vid 1880 års utgång. Under sin tillvaro har skolan lemnat undervisning åt sammanräknade 82 elever.

Samtliga nu nämnda undervisningsanstalter, och bland dem i främsta rummet Lidköpings slöjdskola, hafva redan visat sig utöfva ett välgörande inflytande såväl genom meddelande af slöjdskicklighet åt sina lärjungar som och medelbart derigenom, att dessa i sina hemorter fortplantat hvad de vid skolorna inhemtat. Under år 1880 har läraren vid Lidköpings slöjdskola haft uppdrag af slöjdskomitén att inspektera de öfriga slöjdskolorna.

Sedan 1880 års landsting beslutat, att slöjdskomitén finge af de under dess förvaltning ställda medel anvisa bidrag till belopp af 100 kronor till hvarje skola för qvinliga arbeten, under vilkor, att kommun, inom hvilken skola förlades, bidroge med enahanda belopp, hade vid femårsperiodens slut följande skolor kommit i åtnjutande af sådant bidrag, nemligen:

den i förra femårsberättelsen omförmälda fattiglickskolan i Mariestad, hvilken i öfrigt med enahanda hjälpmedel och på samma sätt som tillförene fortsatt sin verksamhet; varande likväl förslag väckt om denna skolas ombildning till en fullständig anstalt för danande af dugliga tjenarinuor eller till en så kallad hushållsskola;

Skara slöjdskola för flickor, hvilken upprättades redan år 1854 genom enskilda bemödanden i ändamål att meddela fattiga flickor undervisning i de nödigaste qvinnohandslöjder, samt år 1871 ombildades och sattes i förbindelse med stadens folkskola. Under de dagar, då densamma qvinliga lärjungar äro lediga från folkskolan, eller tre dagar hvarje vecka under lästiden, erhålla de undervisning i slöjdskolan och begagnas denna undervisning flitigt af dem, som icke i hemmet hafva tillfälle till sådan undervisning, vanligen 40 till 50 hvarje termin;

Medelplana slöjdskolor för flickor. I dessa två skolor, den ena vid Medelplana och den andra vid Hellekis, meddelas under-

visning i qvinnoslöjder en dag i hvarje vecka under den tid af året, då läsningen i folkskolan pågår. Lärjungarnas antal uppgick år 1880 uti skolan vid Medelplana till 26 och vid Hellekis till 20.

Bland *uppfostringsanstalter*, som icke tillhöra folkskolornas klass, äro i öfrigt att omnämna:

förutnämnda skola vid Årnäs för bruksarbetarnes barn;

en år 1877 å $\frac{1}{4}$ mantal Svartbäcken i Odensåkers socken af enskild person inrättad »landbruks- och hushållsskola», första året besökt af omkring 50 lärjungar, hvilkas antal dock sedan minskats; varande skolan år 1880 förflyttad till Ingasäter i Sätters socken;

Torpelunds flickskola i Lugnås, uti hvilken skola fri undervisning lemnats i medeltal åt 37 flickor årligen;

småbarnsskolan i Mariestad, hvilken fortfarande af sparbanken derstädes åtnjutit årligt understöd af 300 kronor;

fattigflickskolan i Sköfde, hvarvid jemväl under ifrågavarande fem år 18 flickor årligen undervisats i kristendom, skrifning, räkning och handaslöjd;

flickskolan i Hjo samt slöjdskolan för flickor och småbarnsskolan derstädes, i afseende å hvilka uppfostringsanstalter åberopas, hvad i senaste femårsberättelse finnes omnämndt; samt en treklassig flickskola i Falköping.

Den af afidne prosten Silvius i lifstiden inrättade, i föregående femårsberättelser omnämnda högre folkskolan i Tun har jemväl under ifrågavarande tidrymd varit i verksamhet efter samma plan som förut. I afseende å denna skolas styrelse och inkomster har ingen förändring inträffat.

En uppfostringsanstalt af framstående betydelse är den på grund af nådigt bref den 18 maj 1878 inrättade, den 1 februari 1879 öppnade *läroanstalten i Skara för öfveråriga döfstumma* från Elfsborgs, Skaraborgs, Göteborgs och Bohus, Vermlands och Örebro län. Styrelsen för denna anstalt afgifver årligen till Ecklesiastikdepartementet berättelse om dess verksamhet.

Till uppfostringsanstalterna är äfven att hänföra det s. k. *idiothemmet å Johannisberg*. Beträffande uppkomsten af denna uppfostringsanstalt för sinnesslöa barn, arten af dess verksamhet och de åt densamma anvisade bidrag af statsmedel och från landstinget hänvisas till de i senaste femårsberättelse meddelade upplysningar. Här torde endast böra tilläggas, att länets landsting dels år 1879 såsom bidrag till bestridande af kostnaderna för uppförande af en erforderlig ny byggnad beviljat anstaltens föreståndarinna ett räntefritt lån å 25,000 kronor emot in-teckning i fastigheten, dels ock år 1880 ånyo anvisat 1,000 kronor årligen under hvarje af påföljande fem år, att utgå under vilkor att anstaltens verksamhet fortsattes och att derom årligen afgäfvades berättelse till landstinget. De å anstalten intagne elevernas antal uppgick vid 1880 års slut till 42.

Det i senaste femårsberättelsen omnämnda s. k. *barnhemmet å lägenheten Fridhem* i Versås socken har under de fyra första åren af femårsperioden fortsatt sin verksamhet. Men till följd af föreståndarinnans sjuklighet och de för ändamålet tillgängliga medels otillräcklighet har denna anstalt år 1879 upphört.

I afseende å organisationen af de ordinarie befattningar, hvilkas innehafvare skola öfvervaka och upprätthålla ordning och säkerhet, har under ifrågavarande tidrymd ingen förändring in-

träffat. *Polisuppsigten* å landsbygden har emellertid kunnat i någon mån förbättras derigenom att, sedan af det till aflöning m. m. åt särskild polisstyrka på landet anvisade anslag, ett belopp af 2,500 kronor stälts till Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes förfogande, särskilde polistjenstemän varit under år 1880 anställda å de platser, der förhållandena hela året eller viss tid deraf företrädesvis påkallat sådan tjenstemans dagliga närvaro. Angående de ställen, der sålunda särskilde personer varit förordnade att biträda med upprätthållande af ordning och säkerhet, samt de till desse polistjenstemän utgående aflöningar inhemtas upplysning af följande tabell:

Tjenstgöringsområde.	Polistjenstemän.	Aflöning			
		af statsmedel.	af kommun.	af bolag, enskilda eller annan.	Summa.
		Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
Den till landsbygden hörande trakten invid Mariestad med den inom samma trakt belägna promenadplats.....	1	300	—	—	300
Hofva by.....	1	300	500	—	800
Töreboda jernvägsstation	1	300	200	360	860
Tidaholm med dertill hörande industriella anläggningar	1	300	200	300	800
Vartofta jernvägsstation	1	400	100	318	818
Sörby jernvägsstation.....	1	300	100	—	400
Mösseberg med der anlagda vattenkuranstalt	1	150	—	150	300
Axevalle hed och jernvägsstation ..	1	300	—	—	300
Kinnekulle	1	150	100	—	250
Summa	0	2,500	1,200	1,128	4,828

Sedan Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande den 11 april 1877 fastställt reglemente för allmän brandkår i Sköfde och den 8 påföljande juni stadfäst brandordning för samma stad, är numera *eldsläckningsväsendet* i samtliga länets städer ordnad i öfverensstämmelse med nådiga brandstadgan för rikets städer den 8 maj 1874.

Byggnadsordningar i enlighet med den samma dag utfärdade nådiga byggnadsstadgan för rikets städer hafva blifvit af Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande fastställda den 9 februari 1876 för Sköfde och den 8 påföljande mars för Skara, så att numera samtliga länets städer äro med sådana byggnadsordningar försedde. Under femårsperioden hafva nya planer för samtliga städernas bebyggande blifvit fastställda.

Bland *bank- och låneinrättningar*, som under femårsperioden utöfvat verksamhet inom länet, böra här särskildt nämnas *Skaraborgs läns enskilda bank* med hufvudkontor i Sköfde, afdelningskontor i Mariestad, Skara, Lidköping, Hjo och Falköping samt kommissionsexpeditioner i Karlsborg, Töreboda och Vara; *Borås enskilda banks afdelningskontor i Gråstorp* jemte *Hypoteksföreningen* mellan delegare i Göteborgs och Bohus län samt Elfsborgs län med Dalsland och *Småland m. fl. provinserns hypoteksförening*, hvilka två föreningar efter fastställda grunder bedrifvit lånerörelse inom länet.

Rörande Skaraborgs läns enskilda bank lemnas upplysningar i följande tabell Litt F.

Tab. Litt. F. Uppgift på Skaraborgs läns enskilda banks ställning vid utgången af hvar och ett af nedannämnda år.

Å r.	T i l l g å n g a r.										Summa.		
	Grundföndshypotek.	Räntebärande obligationer.	Kassa-behöllning.	Saldo af löpande räkning med banker.	Saldo af obetalda räntor.	Forordningar å kreditiv-räkningar.	Diskonterade vaxlar.	Forordningar mot hypotek eller borgen.	Beroende på lagsökning.	Beroende på konkurs.		Fastighet.	Inventarier.
1876	1,726,450	49,208	351,033	883,411	70,750	1,758,388	2,793,389	2,790,901	2,940	2,400	17,093	9,000	10,454,966
1877	1,714,147	58,610	393,235	489,668	61,635	2,029,906	2,988,813	2,913,635	3,770	1,440	17,093	9,000	10,680,956
1878	1,479,247	304,960	456,084	394,588	42,707	1,708,677	3,014,507	2,986,910	53,321	42,908	17,000	11,000	10,511,863
1879	1,127,200	505,320	500,169	732,379	41,644	1,824,813	2,916,630	2,686,355	46,329	108,992	20,000	12,700	10,217,595
1880	1,080,667	586,587	591,367	1,224,445	36,595	1,947,727	3,502,643	3,182,059	9,980	14,899	20,000	12,000	11,828,473

Å r.	S k u l d e r.										Summa.		
	Utelöpande sedlar.	Utelöpande på upp- och postremiss-vaxlar.	Innestående på upp- och afskrifnings-räkning.	Saldo af obetalda räntor.	Vexlings-försäkring af riksbanken.	Upptagna lån.	Saldo af löpande räkning med bankerna, fl.	Utländsk kredit.	Lottgarnes kapital.	Reserv-fonden.		Outdelade vinster.	Innestående på deposti-tionsräk-ning.
1876	2,245,770	255,708	601,333	500	—	—	22,276	—	1,800,000	150,000	20,208	196,453	10,454,966
1877	1,498,500	145,642	547,317	16,966	—	94,456	616,323	—	1,800,000	200,000	34,129	235,134	10,680,956
1878	1,450,315	215,917	563,900	14,976	—	288,551	264,574	—	1,800,000	250,000	61,503	179,008	10,511,863
1879	1,824,190	241,905	833,671	9,282	—	161,914	—	—	1,800,000	260,000	85,192	163,067	10,217,595
1880	1,832,065	329,191	1,039,964	23,428	340,000	121,827	—	—	1,800,000	270,000	92,941	193,802	11,828,473

Sedan Bromö sparbank under femårsperioden upphört med sin verksamhet, funnos vid 1880 års slut inom länet följande sparbanker:

- 1:o Mariestads sparbank.
- 2:o Länets allmänna sparbank.
- 3:o Lidköpings sparbank.
- 4:o Sköfde d:o.
- 5:o Hjo d:o.
- 6:o Falköpings sparbank, om hvilkas uppkomst, verksamhetsområde, reglementen m. m. upplysningar finnas meddelade uti senaste femårsberättelse.

7:o Åse och Viste härads sparbank, för hvilken Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande den 16 december 1875 fastställt reglemente. Denna inrättning, hvars verksamhetsområde utgöres af nämnda två härad, har sitt kontor i Grästorp och är tillgänglig för insättningar och uttagningar sista helgfria onsdag i hvarje månad, hvarjemte insättningar äfven få göras hos direktionens ledamöter utan inskränkning till viss tid.

8:o Töreboda allmänna sparbank. Denna inrättning, för hvilken reglemente fastställdes den 22 augusti 1876, började sin verksamhet vid 1877 års ingång. Dess verksamhetsområde är Töreboda med kringliggande socknar. För insättningar och uttagningar hålles inrättningen öppen hvarje helgfria torsdag från klockan 9:30 till klockan 11 förmiddagen utom under tiden från den 21 december till den 21 januari, då inrättningen är stängd i anledning af räkenskapernas afslutande.

För antalet delegare i dessa sparbanker, deras inestående behållningar, räntan derå, sparbankernas egna fonder och sättet, hvarpå de af dem förvaltade medel äro placerade, lemmas numera årligen uti den af Statistiska Centralbyrån utgifna »Statistisk Tidskrift» redogörelse, grundad på de genom Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande insamlade uppgifter.

Af de i senaste femårsberättelse omförmälda mindre spar-kassor i Tuns och Näs socknar finnes den förra numera icke ens till namnet, Några uppgifter angående dessa inrättningar hafva ej kunnat erhållas.

Vid 1880 års slut funnos inom länet följande antal socken-magasin med nedannämnda tillgångar.

	Penningar.	Tillgångar.	
		Kronor.	Kubikfot.
Norra Vadsho fogderi	4	4,212 24	703 8
Södra " "	2	—	986 5
Sköfde " "	13	9,365 05	4,618 8
Vartofta " "	14	5,207 65	5,066 0
Skara " "	7	590 67	5,760 1
Barne " "	18	3,132 30	187 7
Lidköpings " "	19	4,589 15	16,534 2
Summa	77	27,397 15	33,917 1
Motsvarande summor vid 1875 års slut voro	85	34,910 50	48,202 1

Länets ränte- och kapitalförsäkringsanstalt, som under ifråga-varande tidrymd fortsatt sin verksamhet enligt fastställt reglemente, har omfattats med allt jemnt stigande förtroende. Huru dess utveckling fortgått, inhemtas af följande tabell, Litt. G.

Lägsta delaktighetsbelopp.	Klassifikation af del- egarne med afseende å behållningens belopp.				Högsta delaktighetsbelopp.
	Antal delegare.				
	1,000 kronor och deröfver.	100 intill 1,000 kronor.	10 intill 100 kronor.	Under 10 kronor.	
Icke minderårige delegares högsta vinst, procent.	6-98	6-98	6-98	6-98	75 7,500 1-19
Icke minderårige delegares lägsta vinst, procent 1).	6-28	6-32	6-40	6-32	603 7,500 1-26
Minderårige delegares vinst, procent.	6	6	6	6	1,332 1,239 683 7,500 1-34
Arffallna medel under året.	149-41	310-41	500-07	389-10	1,395 1,361 683 7,500 1-42
Behållning vid årets slut.	Öfriga fonder.	2,062-62	2,111-56	2,148-25	107 7,587 1-42
	Reservfonden.	1,417-16	4,814-46	3,009-70	107 7,587 1-42
	Lifräntefonden.	1,368-85	4,226-88	2,980-26	107 7,587 1-42
	Besparingsfonden.	403,211-39	453,131-22	1,499,059-13	1,653-03
Omkostnader.	1,227-11	1,212-84	1,578-11	1,653-03	
Kapitalutbetalningar.	1,031-55	993-03	2,062-46	1,653-03	
Utbetalda lifräntor under året.	130-90	130-90	130-90	130-90	
Under året utgifna årliga utdelningar.	954-04	1,096-87	1,058-05	1,062-38	
Under året i anledning af dödsfall återbetalda medel.	2,581-50	1,038-73	2,066-95	2,829-25	
Räntor.	19,358-40	22,418-14	25,139-02	28,073-48	
Förvaltningsafgift.	1,062-53	790-85	856-16	768-89	
Gäfvor.	90	300	300	800	
Under året insatta medel.	36,361	27,828	28,941	26,113	
Delegare vid årets slut.	3,249	3,524	3,811	4,062	
Under året afgångne delegare.	23	27	34	61	
Under året tillkomne delegare.	345	302	321	312	
Å r.	1876	1877	1878	1879	1880

1) Nemligen å den till delaktighet i arfvinsten berättigade behållning vid årets början.

Det i förra femårsberättelsen omförmälda årliga anslag till anstalten från länet hushållningssällskap upphörde vid 1875 års utgång. Deremot har samma års landsting anvisat ett belopp af 300 kronor att tillsvidare från och med 1876 årligen utgå för bekostande af förvaltningsafgift å smärre, af mindre bemedlade personer gjorda insatser i anstalten, hvarvid stadgats, att anstaltens direktions skulle årligen fastställa och kungöra villkoren för åtnjutande af den sålunda beredda förmånen, äfvensom att direktions egde, efter bästa bepröfvande för befrämjande af lifförsäkrings-saken, inom länet använda möjligen blifvande öfverskott å berörda årliga anslag. Sin nitälskan för denna nyttiga anstalt har landstinget ytterligare ådagalagt genom beviljande år 1879 af ett anslag å 500 kronor årligen under fem år för beredande af nödig förstärkning af anstaltens reservfond.

För de *brandförsäkringsinrättningar*, som hafva sitt rätta säte inom länet, lemnas redogörelse i bifogade **tabell N:o 4**. Om de deri förekommande uppgifter, såvidt sådant ske kan, jemföras med de å sidorna 36 och 37 i senaste tryckta femårsberättelse lemnade upplysningar rörande länet brandstodsbolag och brandstods-föreningar för mindre områden, så visar sig, att försäkringsbeloppet för nio af dessa föreningar något ökats, men deremot för fyra föreningar i icke oväsentlig mån minskats, samt att länet brandstodsbolags försäkringsvärde, hvilket den 1 augusti 1875 uppgick till 89,333,020 kronor, vid 1880 års slut stigit till icke mindre än 118,585,590 kronor eller med mera än 29,000,000 kronor. Häraf torde kunna hemtas stöd för det antagande, att man börjat inse rigtigheten af den för all försäkringsrörelse gällande grundsatsen om en, så vidt möjligt, utsträckt fördelning af det med försäkringsverksamhet förenade äfventyr, och att i följd häraf de på ömsesidighetsprincipen grundade brandförsäkringsbolag eller föreningar, hvilkas verksamhetsområden äro så vidsträckta och omfattande, som med en ändamålsenlig förvaltning låter sig förena, vanligen i längden bereda sina delegare större fördelar än sådana anstalter, hvilkas verkningsskrets är mera inskränkt. Beträffande det i tabellen upptagna Gökhemms brandstodsbolag anmäles också af vederbörande kronofogde, att detsamma »numera är under upplösning, sedan delegarne funnit med sin fördel förenligt att ingå i länsbolaget».

De försäkringsanstalter, hvilka jemte förutnämnda bolag och föreningar inom länet meddela försäkring mot eldskada, äro hufvudsakligen allmänna brandförsäkringsverket för byggnader å landet, städernas allmänna brandstodsbolag, städernas bolag till försäkring af lösegendom samt aktiebolagen Skandia, Svea och Sverige. Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande är icke i tillfälle att lemna någon redogörelse angående dessa anstalters verksamhet inom länet.

Sjöförsäkringarna torde inom detta län icke vara af betydelse, och Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande saknar utväg att i afseende härå förskaffa upplysningar. Någon anstalt, som har till ändamål att meddela försäkring emot sjöskador, finnes icke inom länet. Icke heller är inom länet förlagd någon annan anstalt med uppgift att meddela försäkring mot skada å egendom anuorledes än genom brand med undantag af det förut i denna berättelse omnämnda *Skaraborgs läns hästförsäkringsbolag*. Detta bolags verksamhet börjades år 1877. Influtna försäkringsafgifter eller utdebiterade belopp hafva under tiden intill 1880 års slut uppgått till sammanräknade 41,309 kronor och

utbetalta ersättningar under samma tid till 32,670 kronor samt öfriga utgifter till 8,639 kronor. Såsom förut är omlömdt, voro år 1880 i bolaget försäkrade 1,636 hästar till ett sammanräknadt värde af 583,090 kronor. För hvarje 100 kronor ansvarighetsbelopp hafva blifvit utdebiterade:

År 1877	64 öre.
» 1878	97 »
» 1879	105 »
» 1880	140 »

För afslutande af andra *liförsäkringsaftal* än sådana, som utgöra föremål för länets ränte- och kapitalförsäkringsanstalts verksamhet, anlitas hufvudsakligen aktiebolagen Skandia, Nordstjernan, Thule och Svea, af hvilka de tre förstnämnda hafva sitt säte i Stockholm och Svea i Göteborg. Rörande omfånget och beskaffenheten af dessa och andra liförsäkringsbolags verksamhet inom länet är Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande icke i tillfälle att lemna redogörelse.

Tre allmänna *sjukvårdsanstalter* finnas fortfarande inom länet, nemligen i Mariestad, Lidköping och Falköping, alla omfattande särskilda lasarets- och kurhusafdelningar. Med sjukhuset i Mariestad har dessutom varit och är fortfarande förenad en afdelning för vård af sinnessjuka, och var vid femårsperiodens slut under uppförande vid sjukhuset i Falköping en uteslutande för sådant ändamål afsedd byggnad.

Antalet vårdade personer samt sjukvårdsanstalternas inkomster och utgifter hafva utgjort:

	Antal personer vårdade å			Inkomster. Kronor.	Utgifter. Kronor.
	lasarets- afdelning.	kurhus- afdelning.	Summa.		
<i>Mariestad.</i>					
År 1876	356	27	383	21,846 ⁶⁵	21,056 ⁸⁶
» 1877	310	19	329	20,673 ⁰⁰	19,216 ⁸³
» 1878	339	21	360	21,988 ⁰⁰	21,115 ⁷²
» 1879	314	35	349	25,814 ⁵⁰	23,856 ⁹⁵
» 1880	339	75	414	22,465 ⁷²	23,705 ⁷⁶
<i>Lidköping.</i>					
År 1876	243	5	248	16,751 ⁷⁸	15,713 ⁶³
» 1877	229	7	236	19,519 ⁹⁷	20,942 ⁹⁸
» 1878	242	2	244	20,268 ⁹⁸	19,999 ⁴⁸
» 1879	252	9	261	18,422 ⁶⁴	17,167 ⁰⁴
» 1880	251	8	259	19,743 ⁹⁸	20,181 ³²
<i>Falköping.</i>					
År 1876	300	55	355	15,639 ⁴⁵	14,829 ⁶⁵
» 1877	338	52	390	16,265 ⁴⁹	18,267 ⁵⁷
» 1878	287	25	312	16,692 ¹⁰	17,602 ³³
» 1879	325	69	394	16,287 ⁵⁶	16,918 ⁰⁷
» 1880	368	89	457	17,171 ⁷⁰	18,021 ⁶⁶

I afseende å här ofvan upptagna utgiftsbelopp bör erinras, dels att af sjukvårdsinrättningens i Mariestad medel bestridas alla utgifter för provinsialläkarnes resor i och för hämmande af venerisk smitta, dels och att uti nämnda belopp icke ingå kostnaderna för åtskilliga mindre nybyggnader likasom ej heller kostnaden för dårhusbyggnaden i Falköping.

K. M:ts Befallningshafvandes femårsberättelser 1876—1880. Skaraborgs län.

Sängarnes antal hafva utgjort vid sjukvårdsinrättningen i Mariestad 62, i Lidköping 46 och i Falköping 42. Legosängsavgifterna hafva varit bestämda:

å lasaretsafdelningarna för patient i gemensamt rum till 44 öre åren 1876 och 1877 samt 45 öre åren 1878, 1879 och 1880; för patient, som begagnat enskildt rum, år 1876 till 1 krona 25 öre och öfriga åren till 1 krona 50 öre, samt för sådana patienter å Falköpings lasarett, hvilkas sjukvård bekostats af statens jernvägstrafikmedel, till 1 krona;

å kurhusafdelningarna, hvarest till länet hörande patienter å allmänt rum äro fria från afgift, alla åren till 1 krona 50 öre för patient, som begagnat enskildt rum;

å dårhusafdelningen åren 1876 och 1877 till 63 öre och åren 1878, 1879 och 1880 till 65 öre, allt för hvarje dag.

För personer, som tillhört annat län och begagnat enskildt rum, har afgiften utgått med 25 öres förhöjning, och sådana personer, hvilka å någon af kurhusafdelningarna varit intagna i gemensamt rum och icke haft rättighet till fri vård, hafva fått erlægga 75 öre likaledes för hvarje dag. De sålunda bestämda och årligen influtna legosängsavgifterna hafva sammanräknade uppgått till följande belopp:

	<i>Mariestad.</i>	<i>Lidköping.</i>	<i>Falköping.</i>
1876	5,728 ²⁸	4,489 ³⁶	4,139 ⁴⁵
1877	5,101 ⁴⁴	5,055 ⁵⁶	4,765 ⁴⁹
1878	5,271 ⁸⁹	4,159 ⁴³	3,692 ¹⁰
1879	6,069 ⁵⁵	3,918 ⁴²	3,787 ⁵⁶
1880	5,825 ⁹⁷	4,740 ⁵⁵	4,771 ⁷⁰

Hvad utöfver influtna legosängsavgifter erfordrats för bestridande af sjukvårdsinrättningarnas årliga utgifter har, med undantag af de belopp som åtgått för nybyggnader samt andra anläggningsarbeten, utgått af sjukvårdsavgiftsmedlen, och har denna afgift varit bestämd åren 1876 och 1877 till 44 öre för man och 22 öre för kvinna samt åren 1878, 1879 och 1880 till 48 öre för man och 24 öre för kvinna, som erlagt mantalspenningar.

För inköp af lämpliga böcker och tidskrifter till länets tre sjukvårdsanstalter har 1879 års landsting beviljat ett särskildt anslag af 150 kronor för hvarje anstalt.

I Skara har under femårsperioden blifvit uppförd en *sjukstuga*, hvarest 20 patienter kunna vårdas, och *Garnisonsjukhuset å Karlsborg* har under femårsperioden fortfarande varit tillgängligt för patienter.

Någon enskild sjukvårdsanstalt finnes icke inom länet, såvida ej dertill bör hänföras *Jaquette Du Rietz lasarets- och fattigförsörjningsinrättning*. Angående denna välgörenhetsinrättning, hvars lasaretsbyggnad är förlagd vid helsokällan Lundsbrunn, finnas fullständiga upplysningar meddelade i föregående femårsberättelser. I afseende å densammans inkomstkällor och förvaltning samt omfånget och beskaffenheten af dess verksamhet har icke under ifrågavarande tidrymd inträffat någon nämnvärd förändring.

I fråga om *helsobrunnar och badorter* inom länet aberopas de upplysningar, som finnas meddelade å sidan 32 af den tryckta femårsberättelsen för åren 1866—1870. Bland de der omlömda inrättningar äro brunns- och badanstalten vid Lundsbrunn samt vattenkuranstalterna vid Mösseberg och Sköfde de mest betydande, af hvilka anstalten vid Mösseberg varit i medeltal besökt af 1,041 kurgäster årligen, största antalet år 1876 och minsta år 1879.

En ny vattenkuranstalt har under femårsperioden blifvit anlagd norr om Hjo å en naturskön plats vid Vetterns strand. Denna anläggning, som verkstälts af aktiebolaget »Hjo vattenkuranstalt» och medfört en kostnad af 110,752 kronor 5 öre, öppnades för allmänt begagnande den 1 juli 1878 och har varit besökt nämnda år af 126, år 1879 af 142 och år 1880 af 206 badgäster.

Dessutom har den sedan 25 år tillbaka befintliga brunns- och badinrättningen vid Djursåtra i Versås socken af Kåkindes härad under femårsperioden vunnit sådan utveckling och betydelse, att densamma bör här omnämnas. Vid denna helsobrunn, hvilken af ålder begagnats af ortens invånare och hvars vatten visat sig verksamt mot reumatism, bleksot, skrofler och andra sjukdomar, var till en början uppfördt ett simpelt bräskjul och i sammanhang dermed en enkel badhusbyggnad. Men år 1875 läto Djursåtra byamän för en kostnad af 12,000 kronor uppföra en tidsenlig badhusbyggnad; och har badgästernas antal derefter årligen uppgått i medeltal till omkring 150.

Sjukvården inom länet upprätthålles af 6 provinsialläkare, hvilka äro bosatte en i hvarje af städerna Mariestad, Lidköping, Hjo och Falköping, en i närheten af Naums tingsställe och en i Hofva by, 3 lasarettsläkare samt militärläkarne å Karlsborg. Derjemte funnos år 1880 inom länet 1 stadsläkare i Mariestad tillika militärläkare, 1 stadsläkare i hvarje af städerna Skara och Lidköping, 3 läkare i Sköfde af hvilka 2 voro militärläkare och 1 stadsläkare i Falköping. I Sköfde var stadsläkaretjensten vid femårsperiodens slut ledig och i Hjo innehades denna befattning af provinsialläkaren derstädes. De sålunda tillgängliga läkarne synas i allmänhet vara tillräcklige för behofvet, utom hvad angår Tiveds och Udenäs socknar inom Södra Vadsbo fögderi, der läkarehjelp ofta nog icke kan erhållas. Inom det jemförelsevis folkrika samhälle, som uppstått vid Töreboda jernvägsstation, börjar ock göra sig kämbart behofvet af läkare på stället eller åtminstone i dess närhet.

Barnmorskornas antal var år 1880 i städerna 17 och å landsbygden 61 eller tillsammans 78, hvilket antal icke kan anses fullt motsvara behofvet.

Djurvårdsvärdet utöfvades år 1880 inom länet af 1 länsveterinär, 11 andra veterinärer samt lärare och elever vid veterinärrättningen i Skara.

Nio *apotek* finnas fortfarande inom länet, ett i hvarje af dess sex städer, ett å Karlsborg, ett i Hofva och ett i Vara.

Om än åtskilligt kan sägas ännu återstå, innan de i nådiga helsovårdsstadgan den 25 september 1874 uttalade grundsatser vunnit fullständig tillämpning inom länets städer, hafva likväl genom *helsovårdsnämndernas* och embetsmyndigheternas samverkan framsteg i denna rigtning blifvit gjorda. Å landsbygden har i allmänhet helsovårdsnämndernas verksamhet icke behöft i anmärkningsvärd grad tagas i anspråk. Emot samtliga dessa nämnders sätt att fullgöra dem åliggande skyldigheter i afseende å sundhetspolisen, har icke försports något nämnvärdt klander.

Beträffande *fattigvården* och hvad dermed sammanhänger, hänvisas till de af Statistiska Centralbyrån årligen offentliggjorda

berättelser i detta ämne. De upplysningar, som der äro att inhemta, gifva icke anledning till särskild utredning eller yttrande i denna berättelse.

För flera fattigvårdssamhällen är visserligen skyldigheten att lemna fattige försörjning eller understöd ofta ganska betungande, men önskligt vore dock, att i allmänhet mera behjertades rigtigheten af den från ett fritt men lagbundet samhällsskick oskiljaktiga grundsats, som fått sitt uttryck genom stadgandet i 28 § af gällande fattigvårdsförordning, att ingen må för äfventyret af framtida fattigvårdstunga förmenas rätt att välja vistelseort. Den tilltagande benägenheten hos kommunerna att söka från sig utestänga eller aflägsna personer, hvilka befaras blifva i behof af fattigunderstöd, måste i flera hänseenden anses fördömlig.

Deraf föranledes icke sällan, att personer, till och med sådana som ännu icke varit i åtnjutande af fattigunderstöd, få irra omkring från den ena socknen till den andra under sökandet efter en stadig vistelseort och just derigenom bringas i sådant betryck, som leder till behof af fattigvård, betlande och försvarslöshet. Det är ej heller alldeles ovanligt, att personer, som under flera år varit boende inom en socken och med sitt arbete torftligen lifnärt sig, omsider då ålderdom och orkeslöshet inträda, uppsägas från den af dem hyrda bostad uppenbarligen i afsigt att derigenom bringa dem till aflyttning från socknen.

Sådana förhållanden som de nu antydda och andra dylika äro ofta af beskaffenhet att icke kunna genom embetsmyndighets mellankomst rättas, men skola genom en noggrann tillämpning af ofvannämnda i 28 § af fattigvårdsförordningen uttalade grundsats, såvidt möjligt är, förekommas.

För *fromma stiftelser*, stipendiefonder, pensionsanstalter, sjukkassor och dermed jemförliga inrättningar inom länet lemnas redogörelse i bifogade **tabell N:o 5**, och är ej i afseende härå något att omförmäla utöfver de upplysningar, som af denna tabell inhemtas.

I *länets städer*, med undantag af Hjo, utöfvas kommunernas beslutande rätt i ordnings- och hushållningsmål af utsedde stadsfullmäktige. Utveckling och framsteg äro visserligen märkbara i flera rigtningar, men ingen af länets sex städer har ännu kunnat tillvinna sig sådan betydighet, att den kan anses såsom en verklig centralpunkt för dess rörelse och näringslif. Anledningen härtill torde i icke oväsentlig mån vara att söka uti den, åtminstone i detta hänseende ogynsamma sträckning, som gifvits åt flera af de länet genomlöpande jernvägarna. Den förlamning, som drabbade Mariestad, derigenom att Göta kanals utlopp i Venern förlagts icke, såsom ifrågasatt varit, vid denna stad utan vid Sjötorp, hade icke hunnit öfvervinnas, då staden träffades af ett nytt hårdt slag medelst stambanans dragande på 1.7 mils afstånd från densamma, hvarigenom dess handelsområde blifvit i väsentlig mån förminskadt. Beträffande städerna finnes i öfrigt intet af vigt att anföra utöfver hvad som på särskilda ställen i denna berättelse och uti dervid fogade tabeller är meddeladt.

Marieholm, i landskansliet den 31 december 1881.

C. A. SJÖCRONA.

A. M. Bolinder.

H. Amnéus.

Tab. No 1.

FOLKMÄNGDEN I SKARABORGS LÄN ÅREN 1876—1880.

1.		2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
		Den 31 december enligt presteskapets uppgifter.			Enligt de mantalslängder, som upprättats vid slutet af motsstående år.						Bevärings- manskaf af alla 5 klass. enligt form. II. i Nåd. föord. d. 9 febr. 1861.	Enligt årets mönster- rullor ap- proberade bevärings- pligtige.
		Hela folkmängden af			Deraf frie från mantals- penningar.							
		Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.		
Å landsbygden	år 1876	117,118	121,445	238,563	116,548	120,849	237,397	58,456	62,396	120,852	8,580	1,395
"	" 1877	117,720	122,341	240,061	117,377	121,484	238,861	58,370	61,979	120,349	8,826	1,393
"	" 1878	118,599	123,279	241,878	118,136	122,584	240,720	58,307	62,326	120,633	9,129	1,489
"	" 1879	119,362	123,903	243,265	119,014	123,204	242,218	58,807	63,592	122,399	9,409	1,531
"	" 1880	117,550	122,549	240,099	118,612	123,057	241,669	58,686	62,161	120,847	9,627	1,621
I Mariestads stad	år 1876	1,107	1,511	2,618	1,102	1,502	2,604	500	593	1,093	87	11
"	" 1877	1,119	1,492	2,611	1,128	1,487	2,615	514	583	1,097	90	10
"	" 1878	1,145	1,501	2,646	1,148	1,494	2,642	523	571	1,094	91	10
"	" 1879	1,166	1,531	2,697	1,173	1,528	2,701	529	602	1,131	91	13
"	" 1880	1,150	1,508	2,658	1,151	1,518	2,669	530	601	1,131	86	13
I Skara stad	år 1876	1,270	1,646	2,916	1,271	1,644	2,915	592	631	1,223	91	25
"	" 1877	1,273	1,679	2,952	1,281	1,687	2,968	598	641	1,239	93	31
"	" 1878	1,286	1,705	2,991	1,302	1,707	3,009	595	642	1,237	102	20
"	" 1879	1,313	1,746	3,059	1,331	1,754	3,085	630	677	1,307	103	20
"	" 1880	1,327	1,795	3,122	1,345	1,805	3,150	638	704	1,342	104	30
I Lidköpings stad	år 1876	1,958	2,342	4,300	2,015	2,490	4,505	885	958	1,843	301	11
"	" 1877	2,042	2,464	4,506	2,100	2,589	4,689	864	971	1,835	323	29
"	" 1878	2,056	2,464	4,520	2,140	2,635	4,775	876	982	1,858	348	27
"	" 1879	2,086	2,507	4,593	2,178	2,656	4,834	894	990	1,884	391	26
"	" 1880	2,130	2,604	4,734	2,205	2,731	4,936	895	997	1,892	429	30
I Sköfde stad	år 1876	1,233	1,498	2,731	1,214	1,501	2,715	540	640	1,180	119	33
"	" 1877	1,289	1,564	2,853	1,279	1,560	2,839	575	670	1,245	137	18
"	" 1878	1,332	1,622	2,954	1,352	1,650	3,002	586	688	1,274	140	22
"	" 1879	1,451	1,781	3,232	1,428	1,717	3,145	622	666	1,288	141	13
"	" 1880	1,471	1,837	3,308	1,458	1,798	3,256	645	722	1,367	125	14
I Hjo stad	år 1876	632	749	1,381	637	752	1,389	341	396	737	41	5
"	" 1877	635	764	1,399	649	788	1,437	330	400	730	42	7
"	" 1878	703	715	1,418	658	772	1,430	363	395	758	35	6
"	" 1879	674	783	1,457	675	795	1,470	376	408	784	37	12
"	" 1880	665	781	1,446	668	784	1,452	378	418	796	39	10
I Falköpings stad	år 1876	1,012	1,201	2,213	1,016	1,206	2,222	494	581	1,075	91	10
"	" 1877	1,067	1,263	2,330	1,073	1,280	2,353	503	604	1,107	89	11
"	" 1878	1,156	1,338	2,494	1,157	1,333	2,490	531	597	1,128	105	23
"	" 1879	1,169	1,325	2,494	1,207	1,356	2,563	593	622	1,215	106	12
"	" 1880	1,195	1,380	2,575	1,200	1,388	2,588	609	669	1,278	106	14
I hela länet	år 1876	124,330	130,392	254,722	123,803	129,944	253,747	61,808	66,195	128,003	9,310	1,490
"	" 1877	125,145	131,567	256,712	124,887	130,875	255,762	61,754	65,848	127,602	9,600	1,499
"	" 1878	126,277	132,624	258,901	125,893	132,175	258,068	61,781	66,181	127,962	9,950	1,597
"	" 1879	127,221	133,576	260,797	127,006	133,010	260,016	62,451	67,557	130,008	10,278	1,627
"	" 1880	125,488	132,454	257,942	126,639	133,081	259,720	62,381	66,272	128,653	10,516	1,732

Tab. No 3.

HEMMAN OCH JORDLÄGENHETER SAMT STADSJORDAR M. M. I SKARABORGS LÄN ÅR 1880.

1. Hemman och jordlägenheter af alla slag, efter olika natur.	2. 3. 4.			5. 6. 7. 8. 9.					10. Taxerings- värdet. Kronor.
	Hemman.			A n t a l					
	Mantal		Bruk- nings- delar.	nybyggen.	jordtorp.	ryttare-, soldat- och båtsmans- torp.	back- stugor.	andra lä- genheter.	
oförmed- lade.	nuvarande.								
I. Landsbygden.									
A. Kronoegendomar.									
1) <i>Under allmän disposition.</i>									
a) Kungs- och kungsladugårdar samt säterier	41 500	38 000	20	—	140	—	32	—	1,296,100
b) Boställen	344 387	285 061	398	—	485	39	271	26	8,015,930
c) Hemman	262 6335	180 562	309	—	282	11	150	7	5,040,330
d) Nybyggen	—	—	—	—	—	—	—	—	—
e) Jordlägenheter	—	—	—	—	22	—	—	87	97,350
f) Fiskerier	—	—	—	—	—	—	—	—	—
g) Verk och inrättningar	—	—	—	—	—	—	—	18	62,800
h) Byggnader å Karlsborgs fästning	—	—	—	—	—	—	—	—	1,798,270
2) <i>Under enskild disposition.</i>									
a) Säterier	1 000	1 000	5	—	—	—	—	—	19,100
b) Hemman	18 771	14 316	97	—	27	3	12	19	340,500
c) Nybyggen	—	—	—	—	—	—	—	—	—
d) Jordlägenheter	—	—	—	—	58	—	—	755	531,500
e) Fiskerier	—	—	—	—	—	—	—	6	2,500
f) Verk och inrättningar	—	—	—	—	—	—	—	12	62,050
B. Skatteegendomar.									
a) Boställen	2 750	1 375	5	—	—	—	3	—	45,500
b) Säterier	66 125	59 937	99	—	213	31	46	7	2,444,200
c) Hemman	2,963 895	2,314 541	14,949	—	2,539	1,375	2,068	1,225	77,129,538
d) Jordlägenheter	—	—	—	—	265	—	1,726	—	1,601,010
e) Fiskerier	—	—	—	—	—	—	—	7	15,800
f) Verk och inrättningar	—	—	—	—	—	—	—	448	1,817,310
C. Frälseegendomar.									
a) Boställen	2 812	2 812	4	—	1	1	2	—	62,900
b) Säterier och ladugårdar	394 937	384 271	547	—	1,351	10	375	44	17,002,595
c) Rå- och rörs- (insockne) hemman	134 937	119 437	318	—	132	4	39	5	2,958,790
d) Hemman (utsockne)	1,610 936	1,302 998	4,655	—	2,399	577	948	283	39,598,585
e) Jordlägenheter	0 500	—	—	—	90	—	—	285	424,220
f) Fiskerier	—	—	—	—	3	—	—	3	20,000
g) Verk och inrättningar	—	—	—	—	—	—	—	298	1,801,956
Summa	5,845 1835	4,704 310	21,406	—	8,007	2,051	5,672	3,535	162,188,864
II. Städerna.									
	Hela antalet nybyggda bo- ningshus 1876—1880.			Tomter			Taxeringsvärdet		
				bebyggda.	obe- byggda.	Lägenheter.	af hus och tomter.	af jordar.	
Mariestads	3	—	4	—	118	35	56	1,634,300	548,100
Skara	4	—	20	—	135	85	176	1,945,000	926,800
Lidköpings	12	—	16 750	—	181	6	—	2,997,925	911,202
Sköfde	44	—	4	—	100	99	35	2,898,907	418,770
Hjo	11	—	3 250	—	94	26	54	799,500	425,000
Falköpings	28	—	15	—	157	12	8	1,470,700	733,600
Summa	102	—	63	—	785	263	329	11,746,332	3,963,472

Tab. N:o 4.

BRANDFÖRSÄKRINGSINRÄTTNINGARNES VERKSAMHET I SKARABORGS LÄN ÅREN 1876—1880.

1. Inrättningens namn och verksamhetsområde.	2. År då verksamheten börjat.	3. Influtna försäkringsafgifter (eller utdebiterade belopp). 1876—1880.	4. Öfriga inkomster. 1876—1880.	5. Utbetalda brandskadeersättningar. 1876—1880.	6. Öfriga utgifter. 1876—1880.	7. Befintliga fonder eller tillgångar. Vid sista försäkringsårets slut.	8. Försäkringsbelopp. Kr.	9. Utdebiteringsgrund. Utdebiterade öre för hvarje 100 kr. ansvarighetsbelopp.					10. Eldsvådor för hvilka under 1876—1880 utbetalts ersättning för endast fast eller endast lös egendom. / för både fast och lös egendom.		11. Anmärkingar.
								1876.	1877.	1878.	1879.	1880.	Antal.	Antal.	
								Öre.	Öre.	Öre.	Öre.	Öre.	—	—	
1. Skaraborgs läns brandstodsbolag.	1842	Kr. 680,084 ⁴¹	Kr. 1,687 ⁰²	Kr. 619,327 ¹⁸	Kr. 84,649 ⁸⁸	—	Kr. 118,585,590	15	10	25	10	10	—	302	
2. Habo enskilda brandstodsbolag, omfattande Habo, Daretorps och Sandhems pastorat samt Jerstorps pastorat i Jönköpings län.	1848	Kr. 25,757 ¹⁵	—	Kr. 24,016 ⁸⁴	Kr. 1,194 ⁹⁴	2,779 ⁵⁶	Kr. 6,650,970	5	—	15	5	15	—	15	
3. Lyrestads brandstodsförening.	1859	—	—	—	304 ⁵⁸	11,303 ⁵⁸	578,230	10	10	10	10	10	—	—	
4. Finnerödja d.o.	1862	284 ⁹⁹	—	—	10	1,630 ²⁹	13,450	10	10	10	10	10	—	—	
5. Ekby församlings enskilda brandstodsbolag.	1867	165 98	5 —	— —	10	2,281	70,160 26,970	100 100	100 100	100 100	100 100	100 100	— —	— —	
6. Fredsbergs församlings enskilda brandstodsbolag, omfattande Fredsbergs, Björkängs och Bäcks socknar.	1870	Kr. 6,419 ⁴⁵	Kr. 4,625	Kr. 2,837	Kr. 329 ⁵¹	10,060 ⁹⁹	Kr. 1,787,500	5 5	5 5	5 5	5 5	5 5	5 4	— —	
7. Fogelås brandstodsbolag, omfattande Fogelås, Hjo och Fröjereds pastorat.	1870	Kr. 5,993 ⁸⁴	Kr. 4,011 ⁶⁰	Kr. 3,183 ⁰²	251 ²⁷	6,571 ¹⁵	Kr. 1,440,550	10 10	10 10	10 10	10 10	10 10	1 3	— —	
8. Lekåsa pastorats brandstodsbolag.	1870	1,646 1,241	1,438 1,241	244 261	105 105	7,114 4,936	1,028,030 852,390	5 5	10 10	10 10	10 10	10 10	— —	2	
9. Bärebergs m. fl. socknars brandstodsbolag, omfattande dels Viste härad med undantag af Björby socken, dels Ås socken och en del af Sals socken i Åse härad samt slutligen en del af Essunga socken i Barne härad.	1870	Kr. 3,935 ⁸⁵	Kr. 3,321	Kr. 3,621 ⁰³	Kr. 816 ⁶²	12,281 ⁸³	Kr. 4,101,300	—	—	—	—	—	—	6	
10. Särestads brandstodsbolag, omfattande Särestads pastorat.	1870	Kr. 8,067	Kr. 1,309	Kr. 7,450	Kr. 635	6,030	Kr. 1,821,600	10	10	10	10	10	—	8	
11. Kyrkefalla sockens brandstodsbolag, omfattande Kyrkefalla och Mofalla socknar.	1872	2,140 ⁷⁸ 1,136 ⁷⁰	1,353 ⁸⁴ —	— 6	208 ⁷⁵ —	7,349 ²² —	456,550 227,340	10 10	10 10	10 10	10 10	10 10	— 1	— —	
12. Acklinga brandstodsbolag, omfattande Acklinga, Ångarps, Baltaks, Dimbo, Ottravads och Kungslena socknar.	1872	Kr. 4,460	—	Kr. 2,914 ²⁴	—	2,272 ⁶²	Kr. 1,784,000	5	5	5	5	5	16	4	
13. Hjalstads pastorats enskilda brandstodsbolag.	1873	1,019 375	93 12	— —	15 —	2,236 —	375,326	10 10	10 10	10 10	— —	5 5	— —	— —	

14. Fägre pastorats enskilda brandstodsbolag.	Fast egendom	1873	2,250	—	2,920	210	875	323,325	48	5	5	10	5	—	2
	Lös egendom		1,498	—	1,350										
15. Flistads d:o d:o.	Fast egendom	1873	1,890	—	1,100	132	4,324	463,000	10	10	—	5	10	—	1
	Lös egendom		600	1,060	400										
16. Ryda m. fl. socknars brandstodsbolag, omfattande Ryda pastorat och Vara socken.	Fast egendom	1873	10,400	1,641	7,305	341	10,401	2,455,000	10	10	10	10	10	—	9
	Lös egendom		—	—	—										
17. Broddetorps pastorats enskilda brandstodsbolag.	Fast egendom	1873	1,115 ⁶⁵	1,623	—	151 ⁵⁸	3,739 ⁴⁶	214,810	10	10	10	10	10	—	—
	Lös egendom		1,000 ³¹												
18. Bellefors d:o d:o.	Fast egendom	1874	895	603	98	195	3,222	355,950	5	5	5	5	5	1	—
	Lös egendom		995												
19. Hvalstads och Hångsdala brandstodsbolag, omfattande Hvalstads, Hångsdala, Yllestads och Åsaka pastorat af Vartofta härad.	Fast egendom	1874	4,000	200	937	500	2,100	1,600,000	5	5	5	5	5	3	—
	Lös egendom		—	—	—										
20. Ransbergs sockens enskilda brandstodsbolag.	Fast egendom	1874	2,772	493	3,181	257	1,448	511,805	10	10	10	10	10	—	11
	Lös egendom		—	—	—										
21. Gökhemms brandstodsbolag, omfattande Gökhemms, Sörby och Marka socknar.	Fast egendom	1874	4,385 ³⁴	—	2,756 ⁸⁰	—	—	714,810	10	10	10	10	—	—	3
	Lös egendom		—	—	—										
22. Bitterna pastorats enskilda brandstodsbolag.	Fast egendom	1874	1,661	655 ²⁰	1,004 ⁹⁰	87 ⁹⁹	4,712	719,100	10	10	10	10	10	—	2
	Lös egendom		2,138 ²⁵												
23. Sätters sockens d:o d:o.	Fast egendom	1877	989 ⁸⁰	—	272	—	639 ⁶⁶	93,390	—	20	20	20	10	1	—
	Lös egendom		—	—	103										

Tab. N:o 5.

FROMMA STIFTELSE, STIPENDIEFONDER, PENSIONSANSTALTER, SJUKKASSOR OCH DERMED JEMFÖRLIGA
INRÄTTNINGAR I SKARABORGS LÄN ÅR 1880.

1. Stiftelsens namn.	2. Stiftelsens ändamål.	3. Stiftarens namn och yrke.	4. Stiftelsens år och dag.	5. Utdelning år 1880		7. Stiftelsens storlek vid slutet af år 1880. Kronor.	8. Stiftelsen förvaltas af:	9. Anmärkn.
				till antal personer.	af nedanstående hela belopp. Kronor.			
A. Å landsbygden.								
1. Santeson-Hagelstenska skolpremiefonden.	Räntan utdelas såsom premier åt fattiga skolbarn.	Fru Märta Hagelsten.	1765 ⁹ / ₁₂	—	—	1,203	Skolrådet i Fagre socken.	
2. Understöd åt fattige sinnes- och kroppssjuka.	Angifves af styrelsens namn.	L. Bergendahl, ryttmästare.	1877 ¹ / ₁₀	15	300	5,000	Egaren af Ryholms egendom, pastor och kommunalnämnsordföranden i Beatebergs s:n.	
3. Prosten Fischers stiftelse.	5 % af räntan utdelas till fattiga skolbarn, 1 % lägges till kapitalet.	Prosten Fischer i Bellefors.	1861 ³⁰ / ₁₀	—	—	1,850 ²⁵	Skolrådet i Bellefors socken.	
4. Hagelbäckska donationsfonden.	Understöd åt fattiga och flitiga skolbarn.	Prosten A. H. Hagelbäck.	1760	—	—	587 ⁵⁹	} Pastor i Hjalstad.	1)
5. Beckmanska d:o.	Hälften af räntan utdelas till fattiga enkör, andra hälften till fattiga skolbarn.	Enkefru I. M. Beckman.	1827 ²⁹ / ₇	49	86 ⁶⁹	1,000		
6. Apelqvistska d:o.	Understöd åt fattige i Hjalstads socken.	C. Apelqvist, mönsterskrifvare.	1876 ²⁸ / ₁₀	—	—	359	} Pastor i Udenäs.	
7. Undénska fonden.	Företrädesvis för fattiga enkör samt fader- och moderlösa barn inom Udenäs och Tiveds församlingar.	Anders Undén, grosshandlande i Stockholm.	1837 ²¹ / ₂	108	663	10,000		
8. Rödholmska d:o.	Undervisningens befrämjande, företrädesvis i slöjd för flickor.	C. E. Rödholm, vice pastor.	1859 ²⁹ / ₄	—	397 ⁷³	13,884 ⁸⁵	} Pastor i Udenäs.	
9. Bångeska d:o.	Understöd åt fattige, till inköp af böcker åt fattiga skolbarn m. m.	Johan Bänge, komminister.	1830 ²⁷ / ₇	—	23 ⁴⁰	750 ⁴⁰		
10. Lilliehöökiska d:o.	Inköp af biblar åt medellösa nattvardsbarn.	W. Lilliehöök, hofjunkare.	1860 ¹⁴ / ₁₀	75	30	500	} Ordföranden i Karlsborgs skolråd.	
11. Tacksamhetsfonden.	Räntan utdelas såsom belöning åt något fattigt skolbarn.	Okänd person.	1856 ¹ / ₈	—	3	50		
12. Hamiltonska stiftelsen.	Understöd åt fattige.	Grefve Hamilton å Källtorp.	1858 ⁹ / ₅	9	90	1,500	Kommunalnämndens ordförande i Gerums socken.	
13. Spindlerska julgåfvofonden.	Understöd till behöfvande, som ej åtnjuta fattigvård.	G. Spudler.	1868 ¹ / ₅	6	30	500	Ordföranden i Händene sockens kommunalnämnd.	
14. D:o donationsfonden.	Understöd åt fattiga enkör.	D:o man.	1837 ¹⁰ / ₁₂	6	30	500	D:o d:o.	
15. Otterska d:o.	Understöd åt fattiga skolbarn.	Otter.	1807 ²⁹ / ₂	3	10	166 ⁶⁷	D:o d:o.	
16. Weidemanska d:o.	Understöd åt döfstamma och blinda.	Biskop Weideman.	1821 ²⁷ / ₅	4	72 ⁶⁴	1,387 ³⁴	Pastor och kyrkovårdar i Åsaka socken, Skåningshärad.	
17. Norénska d:o.	Understöd åt fattige, företrädesvis från Ranåker.	A. O. Norén.	1835 ²⁰ / ₃	3	30	500	Fattigvårdsstyrelsen i d:o.	
18. Wettermanska d:o.	Understöd åt fattiga.	Fru M. Wetterman.	1867 ⁷ / ₁₂	9	30	500	Pastor i Härlunda socken.	
19. Björkanderska d:o.	Understöd åt fattiga skolbarn.	Björkander, prost.	Obekant	—	—	33 ³³	D:o d:o.	
20. Lybeckers fond.	Understöd till fattiga barns undervisning.	Friherre C. Lybecker.	1773 ³ / ₅	—	—	191 ⁶⁷	D:o d:o.	
21. D:o.	D:o d:o d:o.	D:o.	1784 ⁵ / ₄	10	10	166 ⁶⁷	D:o i Marum.	
22. D:o.	D:o d:o d:o.	D:o.	1782 ¹⁵ / ₈	18	10	166 ⁶⁷	D:o i Jung.	
23. Anders Perssons donation.	Till böcker åt fattiga skolbarn.	Anders Persson.	1829 ¹² / ₁₁	6	3	50	D:o och kyrkovårdar i d:o.	
24. Frigellska d:o.	Till nya testamenten åt fattiga nattvardsbarn.	Obekant.	Obekant	6	2 ⁵⁰	41 ⁶⁷	Pastor i Vinköl.	
25. Fläderbomska fonden.	Understöd till fattiga barns undervisning och bespising.	J. Fläderbom.	1842 ⁵ / ₇	31	92 ⁵⁰	1,120	} Kommunalnämnden i Eds- våra s:n.	
26. Katarina Isaksdotters fond.	D:o d:o.	Katarina Isaksdotter.	1879 ² / ₁	—	—	500		
27. Sven Svenssons donation.	Hjelp till fattige.	S. Svensson i Jung.	1859 ²⁸ / ₅	20	10	166 ⁶⁷	Fattigvårdsstyrelsen i Qvännu.	
28. Thunbergska fonden.	Premier till skolbarn.	Enkeprostiinnan Helena Thunberg.	1793 ⁹ / ₃	—	4 ⁵⁰	En frälseränta af Höra stommen.	Skolrådet i Hjerpås.	
29. Sylvenska premiefonden.	D:o.	} Fröknarna Sylvén.	1877 ² / ₄	—	6	100	} D:o.	
30. Sylvenska flickslöjdskollefonden.	Lön till lärarinna i sskola.							
31. Jonas Kjellbergs donation.	Utdelade af lifsmedel till Storebergs åldrige fattige.	Grosshandlanden Jonas Kjellberg.	1873 ⁵ / ₄	20	100	2,000	Storebergs egare och pastor i Tädene.	
32. Kjellbergska fonden.	Bibringande af undervisning i slöjd.	Densamme.	D:o	—	—	25,000	Styrelsen för Tädene slöjdskola.	

33. Jaquette Du Rietz' lasarettis- och fattigförsörjningsinrättning vid Lunds helsobrunn.	Att åt 30 sjuka fattiga personer vid inrättningen årligen lemna kostnadsfri vård, läkemedel, kost och läkarehjelp, medan de begagna bad och brunnsdrickning, i 28 å 30 dagar.	Grefve Gustaf Piper, öfverstekammarjunkare.	1816 ¹⁰ / ₃	33	—	45,600	Landshöfdingen i länet, biskopen i Skara stift, kyrkoherden i Husaby pastorat och 2 af Kungl. Maj:t i nåder utsedde ståndspersoner i orten.
34. Siggelkovska undervisningsdonationen.	Understöd åt fattiga skolbarn.	Pastor Siggelkov.	1820	10	6	100	Pastor i Österplana.
35. D:o fattigdonationen.	Understöd åt fattige.	Densamme.	D:o	2	4	66	Ordf. i Kom.-nämnden i d:o
36. Barnkrubbekassan.	Understöd åt fattiga skolbarn.	—	1864	10	6	100	Pastor i Österplana.
37. Ramsay-Arbinska donationsfonden.	Bidrag till barnmorskas aflöning samt läkarevård åt fattige.	Löjtnant Ax. v. Arbin och h. h. född Ramsay.	1866 ⁸ / ₃	5	185	6,200	Ordf. i Kom.-nämnden i d:o.
38. Siggelkovska fattigdonationen.	Understöd åt fattige.	Prosten Siggelkov.	1820	2	2	33 ³³	D:o.
39. D:o undervisningsdonationen.	Understöd åt skolbarn.	Densamme.	D:o	—	4	66 67	Pastor i Österplana.
40. Ramsay-Arbinska donationsfonden.	Att bereda sjukvård åt fattige, ej tillhörande allmänna fattigvården.	Löjtnant Ax. v. Arbin och h. h. född Ramsay.	1866 ³ / ₃	11	220 ⁴²	8,995 ²⁴	Kommunalnämnden i Fullösa socken.
41. Cleanderska donationen.	Understöd åt fattige (ej fattighjon).	Enkeprostinnan Cleander.	1836 ¹⁴ / ₄	4	20	333 ³³	Kom.-styrelsen i Holmestad.
42. Sven Johanssonska fonden.	Understöd åt 6 fattige och bräcklige.	Sv. Johansson i Abberud.	1875 ³⁰ / ₁₂	6	60	1,000	D:o.
43. Thilska fattigfonden.	Understöd åt fattige.	Per Thil, assessor.	1848 ¹ / ₃	5	15 ⁹⁸	830 ⁴⁸	D:o i Ledsjö socken.
44. Strömhjemska d:o.	D:o d:o.	Öfverste-Löjtnant Ström-hjelm.	1787 ⁸ / ₁₂	5	6	100	D:o i d:o.
45. Markbergiska d:o.	D:o d:o.	Trädgårdsmästaren Nils Markbergs enka Eva Olofsdotter.	1860 ¹⁷ / ₁₀	5	12	200	D:o i d:o.
46. Österängs och Helledals skyddsförening.	Att grunda en kassa för olycksfall af djur och sjukdomsfall å människor.	—	1879 Jan.	16	230	770	J. Kylberg å Österäng.
47. Rådbergiska fonden till fattiga stenhuggarebarn.	Understöd åt fattiga stenhuggarebarn.	Emanuel Rådberg, sjökaptän.	1866	17	30	600	P. J. Andersson i Bo, Ordf. i Kom.-styrelsen i Lugnås.
48. Rådbergiska fonden.	Aflöning åt lärarinnan vid flickskolan å Torpelund.	Densamme.	1859 ¹⁷ / ₁₂	—	300	5,000	Pastor i Lugnås och en å kyrkostämman vald styrelse.
49. Zweigbergiska donationsfonden.	Fattiga föräldralösa barns kristliga uppfostran.	Fröknarna Anna Lovisa och Fredrika von Zweigbergk.	1852 ²⁴ / ₁₂	5	89	1,500	Pastor i Kyrkefalla samt 2 å kom.-stämma valde socknemän.
50. Åbergiska fondeu.	Understöd till äldre fattige, som icke erhålla särskild vård af kommunen.	Enkefru Maria Elisabeth Åberg och Anna Åberg.	1879 ¹¹ / ₁	—	—	1,200	Kom.-nämnden i Kyrkefalla.
51. Broddeliska gåfvo-fonden (No 1) till Broddetorps församlings i Skara stift folkskola.	Tillhandahålla mat åt fattiga barn, som besöka skolan. Möjligt öfverskott användes till beklädnad åt sådana fattiga barn, som oförsunligen besökt skolan.	L. J. Broddelius, grosshandlare.	1863 ⁷ / ₇	32	220 ⁶⁰	5,132 ⁸⁸	Pastor i församlingen och kyrkorådet.
52. Broddeliska gåfvo-fonden (No 2) till Broddetorps folkskola.	Årliga räntan användes till aflöning för en lärarinna, som 2 å 3 timmar om dagen under somarmånaderna åtager sig undervisning i en syskola för de flickor inom församlingen, som dertill anmäla sig.	Densamme.	1863 ⁹ / ₇	1	30	515	D:o.
53. Jonas Olofssons i Ramsg. Segerstad och hans hustrus donation.	Att bereda uppmuntran till begagnande af den inom Skaraborgs län bildade lifränteanstalten för mindre bemedlade flickor och bräckliga gossebarn.	Britta Andersdotter.	1873 ¹⁷ / ₇	4	10	259 ⁹⁵	Kommunalstyrelsen i Segerstad.
54. Löfströmska fonden.	Årliga räntan användes till underlätta af fattiga barns skolgång inom pastoratet.	Fonden utgöres af afstådt danaarf efter adl. skol-läraren i Dala H. Löfström.	1866 ¹⁹ / ₆	—	238	4,172 ⁰⁹	Kommunalnämndernas inom Dala pastorat ordförande.
55. Hadelinska fonden.	Årliga räntan tillfaller Vellinge kyrka att till dess förnödenheter användas.	Johan Hadelin, assessor i Kungl. Maj:ts och Rikets Kammarkollegium.	1734 ³ / ₃	—	—	1,500	Kyrkoherden i Vellinge.

B. I Mariestads stad.

1. Sundströmska stipendiefonden.	Understöd åt lärjungar vid lägre elementarläroverket.	A. L. Sundström.	1874 ⁷ / ₃	2	100	2,000	Läroverks-Kollegium.
2. Flybergiska fonden, utgörande Trilleholms säteri i Ullervads socken.	Fattiga barns i Mariestad uppfostran.	Olof Flyberg, garfvar.	1796 ⁵ / ₁₀	41	1,875	Se kol. 1	Kyrkoherden och komministern i Mariestad.
3. Carl Peter Bergmans fond.	Stipendier åt två obemedlade ynglingar.	Carl Peter Bergman, handlande.	1861 ³ / ₆	2	295	5,000	Läroverks-Kollegium.
4. Gustaf Lövenskiölds stipendiefond.	Stipendier åt tre sediga och behöfvande ynglingar.	Ludvig Lövenskiöld, til. doktor.	1870 ²⁵ / ₅	3	81	1,525	D:o.
5. Knös-Carlénska premiefonden.	Utdelning af räntan som premier.	N. Carlén, prost.	—	—	—	83 ²⁰	D:o.
6. C. J. Malmstens premiefond.	Räntan utdelas till en lärjunge i öfste klassen af läroverket, som visat goda framsteg i matematik.	C. J. Malmsten, f. d. statsråd.	1880 ⁵ / ₁	1	25	500	D:o.
7. Sundströmska gåfvo-fonden.	Räntan utdelas till obotligt sjuke handlande eller, om sådana ej finnas, till enka efter handlande eller handverkare eller, derest ej heller sådana obotligt sjuke finnas, till andre fattige i staden.	Carl Gustaf Sundström, handlande.	1869 ³ / ₃	3	180	3,000	Fattigvårdsstyrelsen.

Tab. No 5. (Forts.) FROMMA STIFTELSE, STIPENDIEFONDER, PENSIONSANSTALTER M. M.

1.	2.	3.	4.	5.		7.	8.	9.
				Stiftelsens år och dag.	Utdelning år 1880 till antal personer.			
8. Carl Peter Bergmans donationsfond.	Understöd till ålderstigna, för anständighet och redbar lefnad kända ståndpersoner eller fader- och moderlösa barn efter dem, hvilka sakna förmåga och utväg till uppehälle.	Carl Peter Bergman, handlande.	1861 ³⁰ / ₈	5	300	5,000	Fattigvårdsstyrelsen.	
9. Borgerskapets enskilda pensionskassa.	Understöd åt behöfvande borgare, deras enkör och barn.	Borgerskapet.	1849 ²⁷ / ₁₀	21	995	22,558 ¹⁶	En styrelse bestående af 24 borgare.	
10. Georg Northmans donationsfond.	Understöd åt pauvres honteux inom staden. Till bestridande af utgifterna för stadens fattigfläckskola. För lönetillökning åt läraren vid stadens folkskola.	Georg Northman, handlande.	1851 ¹⁰ / ₁₀	15	300	5,000	Pastor och borgmästare.	
11. Sorbouska donationsfonden.								
12. Löfvenskiöldska fonden.	Årliga räntan användes till underhållet af en frisäng å Mariestads lasarett för verkligt behöfvande sjuke under benämning »Gustaf Lövenskiölds frisäng.»	Fröken Augusta Lövenskiöld, herr Ch. E. Lövenskiöld och doktor Ludv. Lövenskiöld.	1877 ⁹ / ₁₀	6	139 ⁰⁵	4,354 ⁶⁵	Lasarettsdirektionen.	
13. Mariestads lasarettsfond för tillfällig hjälp.	⁹ / ₁₀ af årliga räntan användes till gåfvor i penningar eller persedlar åt fattige, som vårdas å lasarettet, förnämligast då de derifrån utskrifvas, och ¹ / ₁₀ lägges till kapitalet.	Enkefru Josefine Sager, född Schönherr, andre sekreteraren C. D. R. Sager och underlöjtnanten J. E. M. Sager.	1880 Jan.	1	5	4,195	D:o.	
C. I Skara stad.								
1. H. K. H. Prins Gustafs förening för vård af värlösa och vauvårdade barn.	Att bereda vård och uppfostran åt sådana barn mellan 9 och 16 års ålder.	De personer som från början ingått såsom ledamöter i föreningen.	1847 ¹³ / ₄	11	522	12,200	En styrelse bestående af 5 personer.	
2. Skara handelsförenings pensionskassa.	Understöd åt behöfvande handelsidkare samt deras enkör och barn.	Stadens handelsidkare.	1868 ³¹ / ₇	2	290	5,041 ³³	D:o.	
3. Skara handverksförenings sjuk- och understöds-kassa.	Sjuk- och begrafningshjälp till stadens handverkare och andre näringaidkare.	Stadens handverkare.	1870 ²⁴ / ₁	21	139 ⁵⁰	2,148 ⁰⁹	En styrelse bestående af 5 handverkare.	
4. G. Spindlers understödsfond.	Understöd till medellösa enkör efter borgare i Skara stad.	Gustaf Spindler, tomte-gare.	1868 ¹ / ₅	13	156	2,600	5 genom stadsfullmäktige utsedde borgare.	
5. Skara arbetareförenings sjuk- och begrafningskassa.	Understöd åt föreningens medlemmar.	Medlemmar i föreningen.	1877 ¹⁶ / ₅	6	167	1,436 ⁹⁶	En styrelse bestående af 5 personer.	
6. Jungbladiska stiftelsen.	Understöd åt fattiga prestenkör inom Skara stift.	B. Jungblad, teologie doktor.	1832 ⁶ / ₅	3	180	3,000	Konsistorium i Skara.	
7. Cleanderska d:o.	Understöd åt fattiga döttrar till ecklesiastike tjenstemän inom Skara stift.	N. Cleander, prost.	1818 ²⁰ / ₁	6	180	3,000	D:o.	
8. Kjernerka d:o.	Understöd åt fattiga prestenkör eller prestdöttrar, hvilkas män eller fäder vid sin död innehafvt ordinarie presttjänst inom Skara stift.	C. Kjerner, prost.	1877 ¹⁶ / ₂	3	180	3,000	D:o.	
9. Frondellska d:o.	Understöd åt fattiga prestdöttrar inom Skara stift.	J. Frondell, kyrkoherde.	1803 ¹⁷ / ₃	6	100	1,866 ⁶⁷	D:o.	
10. Mamsell M. C. Wollins donation.	Årliga räntan skall utdelas till 12 förtjenta och behöfvande lärjungar vid Skara h. allm. läroverk.	Mamsell M. C. Wollin, Göteborg.	1869 ¹⁴ / ₉	12	1,570 ³³	17,321 ⁴⁴	Skara läroverks kollegium.	
11. Lektor F. E. Fagerströms matematiska premiefond.	Årliga räntan skall efter 2 uppgifna ännu lefvande personers död utdelas såsom matematiskt premium åt en yngling i någon af Skara läroverks 2 högsta klasser.	F. E. Fagerström, lektor.	1876 ¹⁷ / ₁	2	174 ⁶⁷	3,000	D:o.	
12. H. K. H. Hertig Oskar Carl Wilhelms stipendiefond.	Årliga räntan utdelas till en lärjunge vid Skara h. allm. läroverk, som tagit afgångsexamen.	H. M. Konung Oskar II.	1880 ¹⁸ / ₅	1	200	4,132 ⁶⁷	D:o.	
13. Abelins stipendium.	Understöd åt studerande vid Skara läroverk.	C. Abelin, inspektör.	1765 ¹ / ₉	7	55	916 ⁶⁷	Konsistorium i Skara.	
14. Andersonska d:o.	D:o d:o.	J. Andersson, fil. mag.	1867 ²⁶ / ₃	3	233 ⁷⁷	3,896 ¹⁶	D:o.	
15. Bjerkeniska d:o.	D:o d:o.	E. Viktorin, enkefru.	1770 ⁵ / ₁₂	1	13 ⁷⁷	—	D:o.	
16. Billmarkska d:o.	D:o d:o.	J. Billmark, professor.	1797 ² / ₁₂	5	30	500	D:o.	
17. Brissmanska d:o.	D:o d:o.	H. Brissman, enkefru.	1773 ¹¹ / ₈	20	64 ⁷⁵	1,075	D:o.	
18. Joh. Gabr. Carléns d:o.	D:o d:o.	E. Carlén, enkefru.	1876 ⁶ / ₇	1	165	3,000	D:o.	
19. Flobergiska d:o.	D:o d:o.	S. Floberg, guldsmed.	1834 ¹⁶ / ₉	2	135	2,250	D:o.	
20. Hagelbeckiska d:o.	D:o d:o.	A. Hagelbeck, prost.	1784 ²⁵ / ₂	2	26	475	D:o.	
21. Hentzelska d:o.	D:o d:o.	I. Hentzell, grosshandlare.	1806 ¹ / ₃	8	396	6,600	D:o.	
22. Hofviska d:o.	D:o d:o.	S. Hof, lektor.	1765 ²⁴ / ₅	1	28	—	D:o.	

23. Jungbladska d.o.	D:o	d:o.	B. Jungblad, teol. doktor.	1808 ¹² / ₆	3	255	4,500	D:o.
24. Landblomska d.o.	D:o	d:o.	L. Landblom, prestman.	1826 ²⁵ / ₄	4	120	2,000	D:o.
25. Lars Svenssonska d:o.	D:o	d:o.	L. Svensson, bonde.	1861 ¹¹ / ₂	2	60	1,000	D:o.
26. Lugnerska d:o.	D:o	d:o.	F. Lugner, domk.-syssloman.	1774 ² / ₄	2	15	250	D:o.
27. Norénska d:o.	D:o	d:o.	A. Norén, auditör.	1873 ⁷ / ₄	1	90	1,500	D:o.
28. Ottoniska d:o.	D:o	d:o.	O. Ottonius, kyrkoherde.	1816 ¹⁰ / ₄	3	45	750	D:o.
29. Posseska d:o.	D:o	d:o.	C. H. Posse, excellens.	1839 ²⁸ / ₇	2	120	2,000	D:o.
30. Rosellska d:o.	D:o	d:o.	J. Rosell, kyrkoherde.	1737 ³ / ₆	1	43 ¹⁵	802 ⁵⁴	D:o.
31. Rydbergska d:o.	D:o	d:o.	M. Rydberg, handlande.	1813 ⁶ / ₁₀	4	216	3,600	D:o.
32. Scharpingska d:o.	D:o	d:o.	S. Scharping, enkefru.	1813 ³⁰ / ₁₂	3	183	3,050	D:o.
33. Setterbergska d:o.	D:o	d:o.	J. Setterberg, prestman.	1778 ²⁵ / ₅	2	16 ⁵⁰	275	D:o.
34. Siggekovska d:o.	D:o	d:o.	J. Siggekov, prost.	1812 ¹² / ₃	2	153	2,550	D:o.
35. Thunberg-Beroniska d:o.	D:o	d:o.	H. Thunberg, född Beronius.	1810 ²² / ₃	7	167 ⁷⁶	—	D:o.
36. Thunbergska d:o.	D:o	d:o.	D:o d:o.	1806 ¹⁶ / ₁	15	30	500	D:o.
37. Weidemanska d:o.	D:o	d:o.	T. Weideman, biskop.	1825 ⁹ / ₁	1	45	750	D:o.
38. A. Winbomska d:o.	D:o	d:o.	A. Winbom, prost.	1796 ²³ / ₆	—	—	166 ⁶⁷	D:o.
39. J. Winbomska d:o.	D:o	d:o.	J. Winbom, professor.	1825 ¹¹ / ₆	1	30	500	D:o.
40. Ojebomska d:o.	D:o	d:o.	J. Ojebom, kyrkoherde.	1799 ²⁷ / ₇	2	10 ⁹²	182.6	D:o.
41. Collénska d:o.	D:o	d:o.	J. Collén, teol. doktor.	1871 ⁴ / ₁	2	180	3,000	D:o.
42. Forsbladiska d:o.	D:o	d:o.	L. Forssblad, prost.	1869 ² / ₃	1	120	2,000	D:o.
43. Morellska d:o.	D:o	d:o	P. Morell, rektor.	1805 ²³ / ₇	6	240	4,000	D:o.

från d:o af Vestgöta nation i Uppsala eller Lund.
d:o d:o samt åt en adjunkt vid Skara läroverk.

D. I Lidköpings stad.

1. Lidköpings barnhus.	Föräldralösa barns vård och uppfostran.	Grefve Magnus Gabriel de la Gardie.	1675 ⁷ / ₃	41	1,602 ⁵⁰	4,337 ⁸⁴	Kronolänsman P. A. Otterström såsom syssloman under en styrelse bestående af borgmästaren och kyrkoherden i Lidköping.
2. Lidrothska donationen.	Förbättrande af lärarnes vid Lidköpings allm. läroverk löner.	Anders Lidroth, grosshandlande.	1769 ² / ₁₀	2	30	500 ⁵⁰	Drätselkammaren i d:o.
3. Tolliska d:o.	Premier till lärjungar vid allmänna läroverket.	Carl Gustaf Toll.	1802 ³ / ₁₂	1 el. 2	1 ⁵⁰	25	Rektor i d:o.
4. Apelqvist-Mellinska d:o.	D:o d:o.	J. F. Mellin, rektor, och J. P. Apelqvist, komminister.	1802 ¹³ / ₂	—	6	100	Pastor och borgmästare i d:o.
5. Sundholm-Ekebladiska d:o.	Räntan utdelas i allmän fattigvård.	Mamsell Anna Magdalena Sundholm och Grefvinnan Ebba M. Ekoblad.	1821 ²⁸ / ₄	—	60	1,000	Fattigvårdsstyrelsen i d:o.
6. Ekströmska d:o.	Af räntan erhåller rektor 100 kr. och en kollega 100 kr. Återstående 70 kronor utdelas till premier åt större eller mindre antal lärjungar vid läroverket.	Henrik Ekström, källarmästare.	1842 ¹ / ₂	—	270	4,500	Kyrkorådet i d:o.
7. Cöhlerska donationsfonden.	Räntan anslås till 2 fattiga flickor öfver 20 år af prestestånds- eller borgareföräldrar, hälften till dem hvardera.	Mamsell Petronella Cöhler.	1851 ⁷ / ₂	2	240	4,000	D:o i d:o.
8. Bergmanska donationen.	Räntan utdelas i allmän fattigvård.	Carl Bergman, handlande.	1861 ³⁰ / ₆	—	90	1,500	Fattigvårdsstyrelsen i d:o.
9. Kylanderska donationsfonden.	Räntan å 13,000 kr. utgår till lasarettsläkaren i lönetillägg och å 4,000 kr. till underhåll å lasarettet af fattige sjuke från Lidköpings stad.	M. Kylander, apotekare.	—	—	1,017 ⁸⁵	17,065 ⁰¹	Lasarettsdirektionen i d:o.
10. Cöhlerska donationen.	Räntan anslås till 2 fattiga flickor öfver 20 år af prestestånds- eller borgareföräldrar, hälften till hvardera.	Mamsell Petronella Cöhler.	1867 ¹³ / ₃	2	120	2,000	Fattigvårdsstyrelsen i d:o.
11. Kjerneriska d:o.	Räntan utdelas till 3 lärjungar vid läroverket med 6 kr. till hvardera.	C. Kjerner, prost.	1867 ¹ / ₆	3	18	300	Läroverks-Kollegium i d:o.
12. Lidköpings köpmansfond	Räntan utdelas åt aktningvärda och behöfvande medlemmar af köpmansståndet eller deras närmaste anhöriga.	Lidköpings handelsocietet.	1873 ¹ / ₆	3	150	3,703 ⁹⁴	Stadsfullmäktige i d:o.
13. Fika Lidbecks donation.	Räntan tillfaller ett ogift obemedladt välfredadt fruntimmer inom Lidköping i dess listid.	Mamsell Fika Lidbeck.	1874 ¹⁸ / ₁	1	90	1,500	Fattigvårdsstyrelsen i d:o.
14. Werner-Wennbergska donationen.	Räntan utdelas till lärjungar vid läroverket.	H. Werner, teckningslärare och E. O. Wennberg, handlande.	1877 ¹³ / ₄	—	6	100	Rektori i Lidköping.
15. Fröken Charlotta Pählmans barnhusfond.	Räntan utbetalas till 2 behöfvande barn, till dess de hinna försörja sig själva.	Fröken Charlotta Pählman.	1877 ²³ / ₁₂	2	110	2,350	Kyrkorådet i d:o.
16. Schougska donationen.	Räntan utbetalas årligen till de fattigaste och mest välförädlade barnen i Lidköpings folkskola.	J. P. Schouz, grosshandlare.	1879 ⁶ / ₁₂	—	—	500	Skolorådet i Lidköping.

E. I Sköfde stad.

1. Marias gåfva.	Räntan utdelas halfårsvis till fattiga personer inom staden, som icke hafva årligt understöd.	Theodor Rädberg, handlande.	1853 ¹ / ₁₀	26	150	3,000	Fattigvårdsstyrelsen i Sköfde.
2. Levinska fonden.	Räntan utdelas en gång om året till f. d. borgare eller borgarenskor efter lottning.	C. G. Levin, borgmästare.	1842 ¹³ / ₆	1	25	500	Drätselkammaren i d:o.

Tabell No 5. (Forts.) FROMMA STIFTELSE, STIPENDIEFONDER, PENSIONSANSTALTER M. M.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Stiftelsens namn.	Stiftelsens ändamål.	Stiftarens namn och yrke.	Stiftelsens år och dag.	Utdelning år 1880		Stiftelsens storlek vid slutet af år 1880. Kronor.	Stiftelsen förvaltas af:	Anmärkn.
				till antal personer.	af nedanstående hela belopp. Kronor.			
F. I Hjo stad.								
1. Hjo stads slöjdskola för flickor.	Befrämjandet af undervisning för flickor i husslöjd.	Magister J. Andersson från Lund.	1873 Aug.	30	550	10,865 ⁹¹	Stadens drätselkammare jemte särskild af staden utsedd styrelse.	
2. »Sediga barns fond.»	Årliga räktemedlen utdelas såsom bidrag till fattiga och sediga barns beklädnad.	Onämnd person.	1876 ³ / ₁₀	14	106 ¹⁷	1,769 ⁴⁹	Stadens borgmästare och drätselkammare.	
3. Magister Johan Anderssons donationsfond.	Att bereda premier och understöd åt deraf förtjente behöfvande ynglingar vid pedagogien.	Magister Joh. Andersson.	1857 ²⁶ / ₃	22	153	2,722 ²⁹	Skol-Kollegium.	
4. Abraham Jachæi donationsfond.	Årlig ökning af »skollärarens» lön med 75 kronor och årlig utdelning af 15 kronor till premier eller böckers inköp för flitiga och sedliga ynglingar i Hjo skola.	Abraham Jachæus, klockare i Fogelås.	1832 ⁶ / ₈	11	15	1,821 ⁶¹	D:o.	⁸⁾
5. »Förhoppningens fond.»	Räntan utdelas årligen till sådana från skolan afgångne ynglingar, som genom sedlighet, flit och förvärfvade kunskaper gjort sig af uppmuntran och understöd förtjente.	Medlemmar af Hjo samhälle	1861 ⁶ / ₆	21	19	558 ²⁹	D:o.	
G. I Falköpings stad.								
1. Falköpings sjuk- och begravningskassa.	Att befördra inbördes bistånd och hjälp bland Falköpings arbetare vid inträffande sjukdom eller dödsfall.	Skomakaren Joh. Söderlund m. fl. arbetare.	1875 ¹² / ₀	1	22	708	En styrelse bestående af 5 personer.	
Anmärknings:								
<p>¹⁾ Tillse vidare ingen utdelning. — ²⁾ Med företrädesrätt för de fattigaste. — ³⁾ Företrädesrätt för dem från Berga socken eller Hasle församling. — ⁴⁾ Består till en del af frälseräntor i spannmål, som löses efter markegång. — ⁵⁾ Består af frälseräntor till en del i spannmål, som löses efter markegång. — ⁶⁾ Består af frälseräntor till en del i spannmål, som löses efter markegång. — ⁷⁾ Utdelas blott hvartannat år. — ⁸⁾ 75 kronor disponeras af statsverket, sedan läraren fått löneförhöjning.</p>								